
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT EMANUELE
55
3 E
15
ROMA

12
12
2-6-

IOANNIS ZECHII
BONONIENSIS,

AC CIVIS ROMANI, DE RATIONE curandi præsertim febres ex putri ortas humore à medicis hactenus in vrbe seruata, in Sacro palatio habita disputatio.

AD
SANCTISSIMVM
CLEMENTEM VIII.
PONT. MAXIMVM.

Ex Legato Ill.mi Cencini

ROMÆ Apud Aloysium Zannetum. 1596.
SVPERIORVM PERMISSV.

BEATISSIMO SANCTISSIMOQVE PATRI CLEMENTI VIII. PONT. MAX.

IOANNES BAPTISTA ORIVS.

EN adfero tibi Beatiſs. Pater Ioannis. Zechij nouum opus: quod ſimul atque in lucem edere conſtitui, Glorioſiſsimo tuo illuſtrandum nomine, tuæque Sanctitati conſecrandum cenſui: non modo quod ea, quam debemus ſummo Principi obſeruantia, ac famæ tutelæque huic libro comparandæ ſtudium ita poſtulet; verum etiam, quòd opus hoc qualecunque eſt, tibi ortum ſuum debeat; teque primum auctore conceptum, totum quodammodo tuum fuerit antequam natum. Accipe igitur Beatiſsime Pater iſtá frontis hilaritate, qua

rapis vniuersos, tot tibi nominibus debitum nouellum hunc foetum: atque ad conscriptos iam libros alios in lucem edendos, aliosque conscribendos deuotissimum tibi senem inuita. Vt qui de bonis artibus, deque toto terrarum orbe semper optime es meritus, hoc præcipuo maximoque beneficio Medicinæ studiosos tibi deuincias: artemque vitæ nostræ salutarem & pernecessariam, egregijs, ad commune bonum, augeas & obseruationibus & præceptis. Vale.

HIE-

HIERONYMO PROVENZALI SANCTISSIMI D. N. CLEMENTIS PP. VIII. MEDICO EXCELENTISS.

IOANNES ZECHIVS Bononiensis felicitatem.

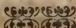

OANNES Baptista Orius Ariminensis insignis Medicus, omnium propemodum artis medicæ studiosorum nomine, me vehementer rogauit, vt sinerem ab eo in lucem edi decreta seu decisiones, quas dicimus, disputationis vel potius consultationis, quæ inter nos est habita, paucis ante diebus, in sacro Palatio, ad rem medicam pertinentes. Quod sane vt illi æquo animo permitterem, tria me potissimum adduxerunt. Primum vt amico bene de me merito, cuique plurimum debeo, aliisque Medicinæ professoribus gratificarer. Deinde, vt si quid boni in hoc opusculo deprehendetur; id totum non mihi solum, verum etiam tibi habitæ disputationis

au-

auctori referatur acceptum. Postremo, vt falsam quandam opinionem apud complures exortam euerterem. Circumferebant enim multi artis studiosi, nescio quo argumento ducti, te in illo inter nos habito examine in ea fuisse sententia, purgantia medicamenta non modo incipientibus morbis ab humore pendentibus: sed quouis etiam morbi tempore indifferenter concedi posse ac debere. Deinde ex tua sententia vena sectionem perpetuo ante purgationem celebrandam prædicabant. Præterea idem tibi quod & Medicis Neapolitanis videri dicebant, vinum scilicet cuiusque generis, nulla lege seruata, febrientibus omnibus concedendum, ac multa eiusdem generis alia, quæ tam falsa sunt, quam quæ falsissima, & eruditissimis propositionibus tuis minimè consentanea. Habes igitur vir doctissime consilij mei rationes. Porro autem illud vnum te non ignorare peruelim, me hoc in opusculo nullam habiturum aduersus tuas propositiones disputationem: sed omne meum studium eò spectare, vt controuersias omnes inter peritissimos artis viros in speciem probabiles conciliarem pro viribus, litesq́ dirimerem ad proposita problemata pertinentes: quæ quanti momenti sint apud eos qui artem medicam profitentur, ignorat nemo. Quæ semper omnia tuo sapientissimo iudicio corrigenda subijciam. Vale. atque illud exploratum habeas te non minus à me amari quam summa tua virtus atque animi integritas postulat.

IO. BAPTISTA ORIVS Medicinæ Studiosis. S. P.

VO iam præterierunt menses, cum Excellentissimus Io. Zechius, Generoso Principi à Bononiensibus concessus denuo rediјt in Vrbem, quæ veluti cum tanto careret viro non parum dolebat, ita postquam illum recepit tota incredibili lætitia efferri cępit. Nec mirum; etenim, cum aliquot ab hinc annis in hac alma Vrbe fęliciter artem exercebat Principes, ac nobiles summam artis præstantiam, tenuioris verò fortunæ viri, præter eam, maximam experti sunt in illo caritatem; Et nunc in dies magis, ac magis experiuntur: Ita enim excitata iam illius fama percrebuit, tàm firma, tam stabilis mentibus hominum opinio de eo comprehensa est, vt nullus sit graui morbo correptus, qui Zechij consultationem non efflagitet, nullus consultantium medicorum consessus, qui Zechij sententiam non requirat; Nulla rerum dubiarum disputatio, quæ doctissimum hunc virum non admittat. Quin Romam nuper regressus ex equo vix descenderat, cum a Sanctissimo Pontefice ad lites, & grauissimas in arte controuersias dirimendas accitus est. In quibus quam egregiè se gesserit, quantam ex tempore in respondendo vrgentibus obiectionibus ingenij vim ostenderit, quam veras, ac necessarias ad suam astruendam sententiam rationes adduxerit, quantam iunxerit cum dicendi grauitate modestiam loci Maiestati maximè congruentem, litterarum studiosi, qui aderant attestantur, & prædicant: Etsi ipse ob temporis angustias res ipsas se vix summis, quod aiunt, labris delibandas ostendisse, nec plenum sui gustum præbuisse querebatur; Quod cum animo secum ipsę postea reputaret, quæ eius est ad iuuandos omnes propensa voluntas, cępit ea rursum, quæ molli quasi brachio exorsus fuerat diligentius pertractare, ac parũ agitata dubia impensius discutere. Itaque prætermissa addendo, inchoataque persequendo Methodo de-

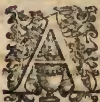
mum

mum exquisita, quotidie quæ de hac re animo cōceperat compositè, atque eleganter, & si multis implicatus negotijs, ob iter passim dum ægros visit; sepè etiam, ita mihi credi velim, in mensa mecum communicare consueuerat: eo scilicet consilio, vt ipsæ ea omnia exararem, in vnumque volumen redigerem, quod fusius clariusque, quam viua vox ex improuiso excitata eius animi sensa motionesque explicaret. Nec sua ipsum met spes fefellit: quandoquidem acceptorum beneficiorum memoria, ac summum quo teneor ijsdem met respondendi studium, me ad hunc conscribendum libellum, ac Pręceptori dulcissimo Patronoque amantissimo morem gerendum excitarunt atque omnino cogerunt. Hasce igitur ex Zechij ore mihi traditas sententias præcipiti calamo cum digessissem in libellum, eumque auctori suo quamprimum reddidissem, tum cogitare cepit, sanè non absurdam rem fore, si ipsum iam manu exaratum, quod suam in eo germanam sententiam expressam videret, ijs, qui disputationi interfuerunt litterarum professoribus legendum daret. Ac nescio quo pacto res tota nonnullorum ex Medicis Vrbis, mox etiam ad aliorum quorundam summorum virorum aures peruenit, tandem summis quibusdam viris denuntiata fuit, quorum aliqui ad publicam vtilitatem opusculum hoc typis dari præcibus contenderunt, aliqui autem persuadere conati sunt, renuentique tandem pro imperio, hunc ferè immaturum fętum e manibus extorserunt: Intelligebant profecto, idque illos spectasse censendum est, a fertilissimo illo ingenio, cuius fructus Vrbi iam diu Orbique innotuerunt, nasci nihil posse, quod non Medicæ artis alumnis gratissimum, atque vtilissimum sit futurum. Hinc eos, qui ex ratione mederi student ad institutam semitam persequendam alacriores reddi posse. hinc cæteros, qui deflexerint ad veram tutamque viam reuocari. Hinc nouam multorum ingenijs commentandi, scribendique materiam, ac segetem depromi. Hinc denique incertos & ancipites animos veriori, firmiorique iudicio confirmari. Mihi quidem adeo certa, & explorata libri huius vtilitas semper visa est, vt quem priuato iudicio viri magni probarant, eum si exiret in lucem, omnium sufragijs ornandum plausuque excipiendum facilè sperarem: Quod si cessisse ex animi sententia cognouero tum vobis alios Auctoris labores, de affectibus scilicet cordis, opus sanè aureum, deque febribus breui me daturum polliceor. Interim Valete.

INDEX

INDEX
EORVM, QVÆ IN HOC OPERE maximè notatu digna continentur.

A

Animalia & plantæ in hominis necē non rarò cōspirant. 1
Artes cur in dies pficiātur.
Ars naturam imitatur. 5
Artis opera non dum prorsus innotu erunt. 9
Artis medicæ pars maxima coniecturis inhæret. 5
in Arte medicā cur plures, quam in alijs difficultates suscitentur. 5
Aequiuocatione terminorum omnes ferè cōtrouersias excitari. 5
Abortus causa. 6
Arenosa in vrinis subsidentia non semper calculi in renibus, vel in vesica certa sunt indicia. 6
Arenosa quibus in vrinis subsistunt, his vesica calculo laborat. Hippocratis sententia 4. aphor. 79. à nemine hactenus ex propria germanaque eiusdem Hippocratis mente explicata. 6. 7
in Aegrotante morbus primum iuxta eius naturā spectandus. 8
Aphorismi Hippocratis 4. aphorismorum 79. noua ex inuentione nostra commentatio. 6
Artifex minimè bonus esse potest, qui sua ignorat instrumenta. 19
Aloes consideratio. 35. 36. 37
Aphorismi 22. primæ sectionis Hippocratis sententiæ explicatio. 42. 43. 44. 45
Antidota deleteria quæ 49. 50
Alysson quid sit. 52
Argumenta credentium, nunquā purgādum citra coctionem aut turgentiam afferuntur. 56. 57
Argumenta supradicta soluuntur. 58. 58. 60.
Anceps auxilium experiri satius est, quam nullum. 59
Aluus cur prius mouenda, mox vena secanda secundum nonnullos. 67. 68. 69
Apomeli quid sit. 77
Alimentum omne quatenus alimentum calidum est, & humidum. 86.
Alimentum cur calidum, frigidū, humidū, vel siccum dicatur. 86
Acidum ab acerbo, & vtrumque ab acri quomodo differat. 90. 91. 92.
Arthritidis, seu podagræ consideratio. 101. 102. 103
Artus imbicillos in ijs qui exquisitam seruant victus rationem omnino in tuto esse, non perpetuò rerum. 103. 104.
Auxilium aliquod citra omnem

 noxam

noxam quod magnifice prosit inuenire est difficil'imum. 114

C

CAeli, elementorumq. actiones humano interdum generi infestissimæ. 1
CHRISTVS ore proprio Medicinã cæteris disciplinis præposuit. 2
CHRISTVS sese Medicum profiteri non dedignatus est. 3
Consilij nostri ratio. 4
Calculi vesicam exercentis proprium, inseparabileque signum. 7
Coctio fit per quietem. 10
Cathartica medicamenta omnia deleteria quadam facultate prædita esse, ideoq. non sine maximo labore purgare. 15.16
Cassia Consideratio. 20.21
Calculum patientibus frequens cassia vsus maxime opportunus. 20
Crises in morbis pestiferis vt plurimum sunt ad mortem. 48
Cocti, crudi vè cibi deuorati indicia. 70
Crudi humores multi & venæ sectionem et purgationem renuũt 74.75.
Contradictio manifesta in dictis eorum qui oppositam sequuntur sententiam in vsu purgantis medicamenti quouis morbi tempore. 80
Colores nihil in nostra corpora agere queunt. 92

D

DRyopteridis nomine quid intelligendum. 51
Diureticorum triplex conditio. 109.110.

E

EXempla quibus explicantur antiquorum theoremata religiose admodum accipienda. 6
Euacuantium medicamentorum diuisio. 15.16
Epithimi consideratio. 24.25
Errores ad hominum perniciem spectantes non dissimulandi. 45
Ebrij cur vini potu consanescant. 87
Ebrius si repente fiat mutus, conuulsus moritur nisi eum febris corripiat. 98
Eunuchi cur rarius, pueri nunquam podagra laborant. 102
Epilogus totius operis. 116.117

F

FEbrium continentium maxima remedia, duo. 67
Frigida aqua potio qua lege præscribenda. 67
Febris quoad suam essentiam quæ requirat præsidia. 107
Febrium putridarum causa perpetuò calida. 107

Gra-

G

Grauidam mulierem secta vena abortire quomodo veritatem habeat, vnde Hippocratis sententia quinto aphor. 31. explicatur 6

Grauidæ mulieri qua ratione sine abortionis periculo frequenter vena secatur. 6

Grauidæ mulieri multo sanguine abundanti magno laboranti morbo tuto mittitur sanguis. 6

Grauidæ mulieri sanguinis detractio semper est suspecta, ac multo magis, vbi fœtus sit grandior. 6

H

Hominis infælix conditio. 1

Homo homini Deus. 1

Homo homini serpens & lupus. 1

Hominis vitam militiam esse super terram. 1

Homo cur frequentius, quam cætera animantia, innumeris morbis sit obnoxius. 1

Homines, qui nam optimi simul & maximi censendi sunt. 2

Hominum ingenia diuersa. 3

Humores sola qualitate peccantes non purgatione duntaxat, sed alteratione opus habere. 18

Hyeme præ ceteris plurimum comedendum, bibendum quamparcissimè. 85

I

Industria humana meditando alitur & indefesso calescit impetu. 4

Inflammationem, quæ in abscessum abit, in aliam morbi naturam commutari. 10

Inflammationis ad suppurationem tendentis principium quomodo deprehendatur. 10

Inflammationis ad suppurationem tendentis alia à principio tempora quomodo internoscantur. 10

Inflammationis ad suppurationem tendentis tempora vniuersalia à morbi essentia accepta cum temporibus à materia, & symptomatis deductis non concurrere Trincauell. autumat. 11

Ius ex facto oritur. 60

Iudex nisi quis rectus fuerit & singulorum discriminum bene peritus, vbi quod profuit obesse quod obfuit prodesse putabit. 105

L

Lenientibus medicamentis cur alterius generis medicamenta commisceantur. 10

Lenientium medicamentorum catalogus. 19

Lactis consideratio. 30.31.32.33

Lenitio ventris ferè perpetuo hac tempestate præcedere debet venæ sectionem, & cur. 72

Lenitio ventris quando prætermittenda ante venæ sectionem. 72.

M

Medicæ artis præstantia 1.2

Medicorum nonnullorum perniciosi mores. 2.3

Medico carere melius est, quàm

vti imperiti opera. 3
Methodus difficultatum explicandarum. 5.6.7
Morbi tempus quomodo accipiendum. 7
Morbi tempora quemadmodum & animantium ætates variam rationem subeunt. 8
Morbus iuxta diuersa tempora varias recipit mutationes. 8
Morbi salubres tripliciter terminari solent coctione excretione, & abscessu. 8
Morbus duplici ratione à propria eius materia pendere potest. 9
in Morbis à fluxione pendentibus, quod ad temporum distinctionē attinet quatuor consideranda. 9
Morbus tam diu in principio esse dicitur, quam diu cruda existit materia. 10
Morbum esse minorem siue remissiorem atque mitiorem & salubriorem non idem esse. 12
Morborum ætates animantium ætati correspondere ex Platone. 13
Morbi primum insultum cur tanti facit Hipp. 13.14
Medicamenta ab alimentis qua ratione differant. 14
Medicamentorum differentiæ quatuor. 14
Medicamentum simul atque alimentum quale sit. 14
Miscendorum simul medicamentorum ratio. 17
Mannæ consideratio. 21.22
Myrobalanorum consideratio. 26.27.28
Myrobalani qua facultate purgare dicantur. 41
Medicamentorum à totius substantiæ proprietate operantium differentiæ 48.49.50
Minoratiua, atque eradicatiua purgatio apud Mauritanos quæ sit. 54
de duobus Malis minus eligendum 59
Medici Romani num inchoantibus morbis purgans medicamentum rectè præscribant. 60.61
Medicamentorum facultatis denominatio non ex eo quod ex accidenti illis inest petenda. 87
Mulier cur rarò podagra laborare dicatur. 102
Morborum diuisio. 108

N

Nihil adeo in disciplinis manifestum esse, quod in disputationem trahi nequeat. 4
Naturales res in morborum principiis & declinatione firmiores esse, quàm in rigore. 13
Neotericorum distinctiones ad definiendum, quomodo licet purgare citra coctionem & turgentiam. 58.59
Nerui linguæ motui inseruientes vnde originem trahant. 97

O

Operis vniuersi propositum. 3
Oculorum dolor, quando sanguinis missionem quando purgationem aut vtrunque, quando balneum, quando vinum & fomentum requirat. 99.102

P

Præfatio in vniuersum opusculum. 1
Præcepta antiquorum vniuersalia neque contemnenda neque vsque adeo rigorose obseruanda. 6
Partibus humani corporis id contingere, quod & in Republica male ordinata. 9
Principium morborum à fluxione nascentium à causa morbifica acceptũ, tria ferè morbi & symptomatum tempora includere. 10
Principia morborum et fines leuissima vigores autem vehementissima omnia habent. 13
Principij nomine quid intelligendum. 13
Principium morbi trifariam ex Hipp. accipi. 13
Principium morbi pro primo morbi insultu acceptum nullius est considerationis apud Hipp. 13
Principij cuiusque morbi à materia pendentis ratio, quæ cruditate & coctione definitur maxime artificiosa est. 13
Purgantium medicamentorũ facultas vel est eorundem forma siue totius substantiæ vis, siue abdita & occulta quædam natura. 15
Pharmaca proprios humores trahere, eosque a sanguine secernere negantes turpiter errare. 16
Purgantis medicamenti propinandi ratio quot requirat. 16. 17. 18.
Purgantis medicamenti quantitas finiri vix potest. 17
Purgandorum corporum vires expendendæ. 17
Purgationes quibus molestæ sint. 17. 18
Prunorum consideratio. 25. 26
Purgationi factæ in principijs morborum cruda existente materia, quæ incommoda subsequatur. 42
Purgatio duplex minoratiua, eradicatiua. 44
Purgationem eradicatiuam citra coctionem non minoratiuam reprobauit Hippocrates Aphorismo. 22. primæ sectionis. 22
Purgatio quando & quomodo peragenda in principijs morborum. 15. 16
Perpetuum in rebus humanis nihil reperiri. 45
Pityocampæ quid sit. 51
in Principijs morborum nunquid aliquãdo purgare liceat citra cõctionẽ et turgentiam. 53. 54. 55
in Principijs morborum nunquam purgandum citra coctionem aut turgentiam probantium rationes. 56. 57
Præceptum nullum vniuersale ita inuiolatum recipi, quod suis interdum limitationibus non sit explicandum. 52
in Principijs morborum citra coctionem & turgẽtiam purgandum quinque sunt quæ necessario cogunt. 60
Purgatio vtrum præferenda venæ sectioni. 62
Purgationẽ propriè acceptam nõ esse venæ sectioni præferendam. 66

Purgatio molienda ante venæ sectionem quibus medicamentis, et per quos ductus peragenda. 71
Purgatio aliquãdo euacuatio quædam est 71
Putrida febre correptis num toto morbi tempore purgans medicamentum ex interuallis breuibus sit repetendum. 73.74.75
Purgantia medicamenta non esse exhibenda vehementi febre correptis, & cur. 74
Purgatio non conuenit existente vrina tenui. 74
Purgatio existente aliqua parte præcipua inflammata, maxime damnatur & cur. 74
Purgantia medicamenta in principio in augmẽto & vigore morbi coctionẽ humorũ retardant, ac consequenter lædunt. 75
Purgandum in febribus in omni tempore ex interuallis quibusdam probantium rationum solutiones. 78.79
Præcepta generalia licet ab omnibus citra controuersiam recepta nodo non carent. 82
Podagricis quibus vinũ concedendũ quibus denegandũ. 100.101
Pueri cur rarius quam eunuchi podagra tententur. 103
Podagram Bacchi & Veneris filiã à Græcis fictam esse. 103
Podagricorum artus nunquam roborandos esse cogitantium error 104.105
Præsidia eadem præsentibus ac imminentibus malis. 106

Q

QVæstionibus in omnibus pertractandis tria diligenter expendenda, nimirũ dubiæ propositionis vterq; terminus, subiectum nempe & prædicatum, atque vniuersalium præceptionum accurata commentatio. 5

R

ROsarum succi consideratio. 23
Rhabarbari consideratio. 33 34.35
Regularis atque irregularis medicationis distinctio nulla. 59

S

SYmptomata diuersis temporibus, diuersas quoque mutationes recipere. 8
Soluentia Medicamenta qualia. 15
Seri lactis consideratio. 29.30
Senæ consideratio. 37.38.39
Soluentium medicamentorum omnium diuisio. 39.40.41
Soluentium medicamentorum differentiæ non solum ex viribus & energia, verumetiam & ex agendi ratione summendæ. 40
Schistum lac quid sit. 50
Saluberrimum præceptum. 53
in Sectione venæ dierum numerus non attendus. 55
Sanguinis missio aliquando purgatio quædam est. 71
Sanguinis missio melius disponit corpus ad expurgationem, quam expurgatio ad uenæ sectionem. 71
Solutio ventris raro iudicat febres. 75

Solutiones argumentorum probantium purgandum in quocunque tempore putridæ febris ex interuallis quibusdam 78.79
Sanguis vna cum consocijs humoribus statuis quibusdam temporibus motus, citra etiam omne vitium per venas ad imbecillos articulos accedit. 104

T

Temporum in morbis partitionem duplicem Gal. affectasse. 8
Temporum morbi ratio vnde petenda. 9
Tempora morborū à fluxione pendentium qua ratione & in vnū coeant & etiam dissideant. 9
Temporum morborum distinctio à Valesio adducta cōprobatur. 11
Temporum morborum distinctionē non aliunde petendam arbitratur Gal. primo de crisibus quam à materiæ coctione. 11
Thamarindorū consideratio. 22.23
Turgentium humorum signa. 43
Turgere nequeunt omnes humores 43
Turgentem humorem, licet crudus sit, cur purgare expediat 44
Turgentis, & in aliquam partem determinatam irruentis humoris ratio diuersa. 46

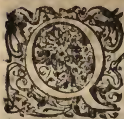
V

Violarum consideratio. 24
Venenatorum humorum superandorum ratio triplex. 47
Venenata aura quomodo euincatur. 47.48
Victum humidum febricitantibus omnibus conferre non perpetuo verum & quando. 59
Ventris lenitionem venæ sectioni magna ex parte præferendam. 72
Venæ sectio nullo non tempore, modo vires sustineant, molienda. 67
Venæ sectionem impedientia quot & quæ sint. 70
Vinum vtrum febrientibus innoxiè concedendum. 82.83
Vinum pueris maxime denegandum & cur. 83
Vini temperamentum. 84.85
Vinum calidum esse. 84
Vinum frigidum esse quomodo intelligatur. 74.84
Vinum senibus maxime opportunum. 85
Vinum an humectet an siccet. 85
Vinum adeo nutrire vt in genere ciborum sit ponendum. 85
Vinum vt alimentum humidum esse, siccum autem vt medicamentum nonnulli sensere. 86
de Vinī temperamento difficultatis decisio. 76
Vinum ex accidenti exsiccare. 86
Vini immoderato vsu frigidos excitari morbos. 87
Vinum album qua ratione frigidum censendum. 87
de Vini temperamento pugnantia in Galeno loca conciliantur. 88
Vinorum differentia. 88

Vinum album potest esse crassum, nec nigrum tenue. 89
Vini colorum distinctio. 89.90
Vini saporum explicatio. 90.91
Vinorum qualitates primæ, secundæ, atque etiam tertiæ quæ sint. 92.93
Vinum quot modis corpus nostrum afficiat immutetque. 93.94.95.96
Vini partes quot & quæ sint. 94
Vinum alimentum medicamentosum qua ratione dici possit. 95
Vini conditiones procurandæ. 95.96
Vina optima habentes fælicissime suam tuentur sanitatem. 96
Vinum pucinum quodnam. 96
Vinum Vipacum quod sit. 96
Vini incommoda humano generi allata quot & quæ. 96.97.98
Vinum vetus haustum eos sanat, qui tantum papaueris sumpserint, quantum hominem interficere potest. 96
Vinum qua ratione conuulsiones excitet. 97
Vinum maxime suspectum famescentibus ob maximam inanitionem. 98
Vinum quam famem soluere dicatur. 98
Vinum oculis qua ratione & infestissimum & maxime opportunum dicatur. 99.100
Vinum quibus podagricis interdicendum, quibus concedendum. 100.101
Venus qua ratione artus frangere dicatur. 101
Vinum qua ratione articulos lædat 102
Vini abstinentia eorum qui à podagra liberati sunt exempla. 105
Vinum febrientibus infestissimum pluribus rationibus demonstratur. 106.107.108
Vinum omnes promouet vacuationes. 108
Vrinam mouentium triplex natura. 109
Vinum febrientibus aduersissimũ confirmantium auctoritates. 111
Vinum febrientibus indifferenter concedendum probantium rationes soluuntur. 114.115
Vinum qua ratione ab Hippocrate febrientibus concedatur. 115.116

FINIS.

PRAEFATIO.

VONIAM ut omnium rerum, quas Mundus suo ambitu complectitur, ita & hominis certus est interitus, isque, & contrariorum, ex quibus constat, indeficienti pugna, & variarum iniuriarum externarum incursationibus perpetuò alteratur, atque lacessitur; siquidem cælum, & sydera suis interdum malignis aspectibus, ac peste; aerem grandine, pluuia, & procellis; terram terribili motu, suisque voraginibus, & speluncis pestilentem auram expirantem; aquas colluuie, & inundationibus; ignem tandem incendijs, innumeris modis humano generi perniciosa fuisse, tam notum est quàm quod notissimum: Animalia omitto varia venenosa, quæ hominis necem vnanimi consensu machinari videntur: immo nec herbæ quamplurimæ a peruerso illo homini nocendi genio immunes reperiuntur. Sed (quid amplius?) Vt homo homini, licet raro, Deus sit a innumera facinora comittens, homo homini serpens fit, & lupus: ita vt rectè in antiquo adagio sit positum, Hominis vitam militiam esse super terram: Hinc fit quod homines ipsi frequentius, quàm muta animantia innumeris ferè morborum generibus vndique sint opportuni: Propterea medendi ars Dei Opt. Max. infinita

Clementia inuenta excultaque fuit; Cuius quidem beneficio infestissimi humani generis hostes (Morbos dico) propulsantur, sanitasque quàm diutissimè integra conseruatur; Quo nihil homini in votis magis esse potest. Ita vt haudquaquam mirandum sit, si omnium bonarum artium Medicina præstantissima censeatur. sed id longe maiorem & Medicinæ & Medicis affert auctoritatem, quòd nimirum sacræ litteræ honorem illis deferendum esse iubent, quinimò Christus humanæ salutis redemptor Optimus & Maximus ore proprio Medicinam ceteris disciplinis omnibus præposuit, quando egrotantibus medico opus esse asseruit, nec dedignatus fuit Medicum se præberes dum leprosos, claudos, cæcos, mutos, & id generis ægrotos omnes perfectè curauit, mortuosque suscitauit: idque & Apostolis suis faciendum mandauit: Quapropter si qui de communi hominum salute magis, magisque indies promerentur, omnium maximi simul & optimi censendi sunt, hi profectò Medici habentur; quando congrua medendi methodo rationi & experimento appositè respondenti artem exercent: Contra verò, qui parum in Arte versati, se Medicos in hominum potius perniciem, quàm salutem profitentur, ac nescientes inter lepram, vt dici solet, & lepram distinguere, ad paucaque respicientes, proinde facilè enunciantes, ostentationis gratia, medica præcepta ratione, & experimento iamdiu recepta, & comprobata infringere contendunt,

hi

hi tanto humano generi perniciosiores sunt, quanto occultius indies propinant, inscij tamen, sub melle venenum. Proinde melius est medico carere, quàm vti imperiti opera: & licet tam diuersa sint mortalium ingenia, nec voto viuatur vno(trahit enim vnumquenque sua voluptas) religio tamen, quantum ego puto, est, & magnum deducus, Medicos in medicina facienda (quo in opere de hominis corio luditur)inter se dissentire, contendere, atque vsque ad stomachum digladiari, ac præsertim in ijs, quæ præcipuum sibi vendicant locum inter ea, quæ ad pharmaciam, chirurgiam & victus rationem receptissima Medicinæ instrumenta spectare videntur, qualia hæc ferè sunt. Num ex arte sit Romæ, vel vbique locorum in morborum omnium ab humore pendentium, maximeque putridarum febrium principio, medicamento aluum subducente vti.

Alterum, nunquid morbis hisce incipientibus, prius secanda vena, vel dandum sit pharmacum ventrem deijciens pari deprehensa vtriusque operis indicatione.

Tertium, vtrum in febrium putridarum quouis tempore medicamenta noxium humorem purgantia ex frequentibus interuallis laboranti necessario offerenda sint.

Quartum postremùmque, quamobrem vinum Romæ multisque alijs in locis febrientibus denegetur.

Quæ quidem, veluti in medico negocio maximi momenti problemata, Perillustris atque excellentissimus

in omni disciplinarum genere, ac præsertim in sacrosancta Theologia & Medicina eruditus, Hieronymus Prouenzalis expendenda coram SANCT. DOMINO non minus doctè, quàm eleganter proposuit, quòd optimè intelligeret, nihil in rerum natura tam excultum, tamque omnibus numeris absolutum esse, quod vlteriorem culturam admittere non possit. Porrò autem propositis à viro doctissimo tanti ponderis quæstionibus responsa, quæ tunc temporis ob loci maiestatem, atque ob temporis angustias pressiori dedi stilo: nunc distinctius, ac fusius in communem vsum pro viribus conferre placuit: Quam prouinciam eò libentius suscepi, quòd noua quædam à veteribus intacta, nec satis elucubrata, ad incudem reuocanda perpoliendaque intellectui meo à clarissimi viri proposita disputatione magis, magisque excitato, occurrerint: Humana etenim industria meditandò alitur & indefesso calescit impetu. Iam verò opportunum fuerit primum propositorum aggredi; si prius paucis declarauero, qua methodo in singulis difficultatibus enodandis vtendum sit DEI OPTIMI MAXIMI, DEIPARAEQVE VIRGINIS implorato auxilio.

DIF-

DIFFICVLTATVM OMNIVM EXPLICANDARVM METHODVS.

QVAERIT Philosophus qui fiat, vt artes omnes in dies additione perficiantur. An quia (inquit) Ars pro viribus imitatur naturam? cuius quidem opera cum adhuc prorsus perspecta non sint, atque magis magisque in dies rerum vicissitudine elucescant, nil mirum videri debet, si recentiores studiosi & naturæ interpretes veterum placitis & præceptis noua aliqua addiderunt, ideoque, tum in omnibus disciplinis, tum maximè in facultate medica, cuius pars maxima coniecturis quibusdam inhæret, difficultates non leues suscitarunt, quæ vel etiam doctissimorum virorum animos torquent & remorantur. In quarum quidem examine tria, vt mea fert sententia, diligenter ac admodum circumspectè sunt expendenda; Nimirum dubiæ propositionis terminus vterque, subiectum nempe, vt logici vocant, & prædicatum: Horum enim terminorum æquiuocationis causa, quamplurimæ in arte difficultates emergunt, atque inter medicos controuersiæ, quæ hisce vocibus ritè expositis facilè conciliantur.

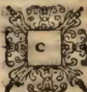
Tertium

Tertium, idque maximi momenti ad veterum vniuersalia præcepta accuratè interprætanda, ac limitanda spectat: Hæc enim vt nulla ratione contemnenda sunt, ita nec vsque adeò rigorosè obseruanda. Ecce exempla. Magnus Hippocrates quinta Aphorismorum sectione, Aphorismo tricesimoprimo. Mulier grauida, inquit, sanguine misso ex vena abortit: Cuius tamen oppositum quotidiana demonstrat experientia: mulieri enim vterum gerenti graui morbo correptæ sanguinem ex vena cum successu quotidie mittimus: quandoquidem phlebotomia existente plenitudine, qua embrio non indigeat, vrgente necessitate tutò administratur, præsertim cum non sit integra, & plenitudini prorsus non respondeat: abortit nanque mulier prægnans misso ex vena sanguine, quando vberiore trahitur copia, antiquorum more, quòd fætus alimento priuetur: constat verò tantò magis priuatum iri, quantò erit grandior, nam eo vberiore alimento opus habet. Propterea grauidis mulieribus sanguinem detrahere nullo tempore vereri non debemus, sed tantò magis quantò erit maior fætus; si enim nunquam omnino mittendus esset sanguis, nunquam esset plus, aut minus cauendum. Aphorismo quoque septuagesimonono Quartę sectionis scriptum reliquit idem Hippocrates, Quibus in vrina arenosa subsistunt, his vesica calculo laborat, quæ quidem Hippocratis sententia à nemine in hanc vsque diem rectè explicata, si superficie tenus spectetur, à veritate omnino aliena deprehendetur: propterea quòd luce clarius constet, innumeros homines vrinam emittere arena multa refertam sine vlla vesicæ, aut renum calculi suspicione, licet ex eadem materia sint & arenæ & calculi. Proinde aliā excogitaui ego adductæ sententiæ interpretationē rationi, & rerum euidentiæ vndiq; respondentem; nempe arenæ nomine eo loci diquam

Hippo-

Hippocratem intellexiſſe argilloſum quid, ſiue cænoſum, aut lutoſum, ſabulo craſſiori, cui terra pinguis ſit admixta, conſimile; quod matulæ fundo mucoſi excrementi inſtar pertinaciter adhæreſcit; tale enim, quando in vrina ſubſidet excrementum, calculi veſicam exercentis proprium, ac ferè inſeparabile eſt indicium: cuius puidem rei cauſam aſſignare præſentis non eſt loci; cò enim ſpectant exempla hæc à me adducta, vt medicinæ ſtudioſi facilè intelligant, veterum ſententias vniuerſales accuratè admodum examinandas eſſe, priuſquam de ijs feratur iudicium. Hæc autem de methodo in ſoluendis quæſtionibus obſeruanda obiter dicta ſufficiant. Reliquum nunc eſt, vt de morbi tempore, atque de purganti medicamento, perinde ac de duobus terminis primi propoſiti quæſiti, videlicet num inter initia morborum purganti medicamento vtendum ſit, Paucis agamus. Mox Hippocratis Aphoriſmorum prima ſectione Aphoriſmo vigeſimoſecundo vulgatam ſententiam. Cocta medicari oportet & quæ ſequuntur, quæ noſtræ ſententiæ fortaſſe aduerſari videbitur, diligenter interpretabimur, ſuiſque limitationibus ſtabiliemus, vt inde quæſiti veritas innoteſcat.

De morbi tempore.

VM vniuerſum primæ quæſtionis momentum circa morbi principium & temporum rationem verſetur, iuxta preſſam illam temporis ſignificationem, morbi mutationes viciſsitudine quadam ſecundum morbi progreſſum indicantem; de morbi tempore hunc in modum accepto pertractare eſt conſilium. Quemadmodum autem vita animantium in varijs temporibus per varias ætates mutatur, ita & morbus, vt Galeno placuit in principio

cipio libri de Morborum temporibus.

Cæterum quoniam quidquid à naturali statu excedit, inter initia minus, dein verò semper magis excedit, quò maior fit progressus, quòd si postea ad priorem naturalemque statum redeundum sit, necessum pariter erit, vt excessus tandem consistat, ac vt demum, cum incipit reditus, semper fiat minor: idcirco ab his mutationibus vniuersa ferè diuersorum temporum ratio in morbis petenda erit; tribus perpetuò in ægrotante consideratis, morbo nempe symptomate, atque causa morbosa.

Morbus autem in ægrotante primum spectandus secundum propriam sui naturam, vel essentiam. Deinde iuxta diuersa eius tempora; secũdum quę varias quoque recipit mutationes; is enim in initio suæ generationis minor omnino est; mox paulatim augetur, deinde cõsistit, postremò, si salubris fuerit, inclinare, ac remitti incipit, quousque omnino finiatur; verum trifariam salubres morbi terminari solent iuxta Galeni decreta compluribus in locis, tum præsertim primo Aphorismorum, & primo prognosticorum; videlicet coctione, excretione, & abscessu.

Alterum deinde considerandum, molesta sunt symptomata, quæ morbum comitantia diuersis temporibus varias quoque mutationes recipiunt; nam & ipsa cum incipiunt mitiora sunt, postea progressu exacerbantur, dein morbo existente salubri aliquandiù consistunt, & tandem & ipsa vna cum morbo remittuntur: Duplicem hanc temporum in morbis partitionem Galenus tertio de Ratione victus in acutis morbis maximè affectauit, dum scriptum reliquit, quòd in pleuriticis quando qualia opus est, expuere cæperunt, morbus neutro modo augeri potest, neque ratione symptomatum, neque morbi: ostenditque non esse vtrorumque eandem rationem, quantum ad augumentum & declinationem spectare videtur.

Ter-

Tertium verò, quod in ægrotante explorandum est, ad causas morbosas antecedentes præsertim attinet, vbi ignorandum non est, quòd bifariam affectus præter naturam ab aliqua materia pendere potest; hæc enim aut certo loco genita, & paulatim congesta est, priusquàm morbus quasi suscitetur, quæ temporis progressu putrescens, vel malam aliquam qualitatem contrahens ibidem morbum procreat: nonnunquam verò aliunde expulsa in partem aliquam imbecilliorem decumbens, illamque mox transmutans morbosam reddit. Hinc patescit in particulis nostri corporis id accidere, quod in republica male ordinata obseruatur, quam oligarchian Aristoteles apellat. in qua potentiores minus potentes opprimunt: & hoc modo sæpe inflammationes, ærisipillata, & reliquas tumorum præter naturam differentias fieri Galenus docet.

De morborum temporibus difficultas explicatur.

CONTENDVNT doctissimi in arte viri, & naturæ interpretes, nunquid morborum salubrium ab humore pendentium tempora quatuor, principium nempe, incrementum, consistentia, & inclinatio, secundum eorundem mutationes, morbi essentiæ, causæ, & symptomatum ratione simul semper concurrant.

Hanc autem litem sic dirimendam putamus. Morborum ab humorum fluxione pendentiũ, & inflammationis tempora ab eorum mutationibus petenda, partim in vnum coeunt, partim dissident; quatuor enim in his spectanda occurrunt, fluxio, hoc est humoris motus, humor ipse, siue materia morbifica, morbus, affectus nempe præter naturam, & symptomata morbum cõsequentia, calor,

rubor, dolor, & tumor: In proposito affectu, accepta temporum partitione a morbo, & a symptomatis, omnium vnus, idemque concursus intelligitur, quòd incipiente inflammatione commemorata symptomata etiam suscitentur, & incipiant; eadem increscente, pariter & symptomata augescant; quo affectu inclinante, non dispariliter inclinant symptomata, atque delitescunt: At verò quod ad morbi materiam, siue causam attinet, non est par ratio; nam duo in morbifica causa expendenda sunt, motus, & alteratio, siue concoctio; quò ad motum spectat, vbi inflammatio consistit, morbique, & symptomatum pariter status, siue consistentia adest, iam motus cessauit; quò tempore morbi causa a superante natura euicta coctionem subire incipit: ita vt vix tunc eiusdem causæ respectu augumentum dici possit; etenim scribentem Gal. quarto De ratione victus in acutis coctio fit per quietem, cui motus quàm maximè aduersatur, & tandiu morbus ratione causæ in principio esse dicitur, quandiù cruda existit materia: ita vt morborum à fluxione nascentium principium a causa morbifica acceptum, tria ferè morbi, & symptomatum tempora, principium nempe, augumentum, & vigorem includat: quæ omnia subaudire oportet de ea inflammationis specie, quæ coctione, atque per halitum resolutione terminatur; nam quæ in abscessum permutatur in aliam quoque morbi naturam degenerat: Proinde & curationis, & temporum ratio diuersa est; principium enim tunc dicetur, quando manifestæ suppurationis nullum apertum indicium deprehenditur: cùm verò iam tumor aliqua ex parte mollior apparet, incrementum intelligitur; vigor autem maturatione ipsa: Deinde aperto abscessu, pureq; è loco emanante, omnia cùm inclinent, postremum tempus indicant; & hæc temporum vniuersalium tumoris in suppuratione tendentis distinctionis ratio a materiæ transmutatione desumitur,

quæ

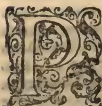
quæ per concoctionem in pus vertitur: temporum quoq; a ſymptomatis accepta ratio, cum priore eadem eſt; etenim dum pus conficitur, partis affectæ diſtentio augetur, ſanguiniſque feruor in parte inflammata increſcit, dolores,& febres inualeſcunt vſque ad vigorem;poſtea omnia declinant,vt ex Hippocrate clarè patet ſecũdo Aphoriſmorum Aphoriſmo quadrageſimo ſeptimo. Sed quid de diuerſis in hoc affectu temporibus iuxta morbi eſſentiam? Trincauellius vir alioquin Doctiſſimus epiſtolarum ſuarum medicinalium lib. primo epiſtola octaua arbitratus eſt morbi ex inflãmatione ad ſuppurationem tendentis tempora vniuerſalia a morbi ipſius eſſentia diſtincta,cum temporibus a materia,& ſymptomatis acceptis, nequaquam ſimul concurrere; quòd ſcriptum reliquerit Galenus tertio De ratione victus in acutis,& libro De vniuerſi morbi temporibus, multiſque alijs in locis, morbum minorem fieri, vbi materia incipit concoqui: ſed hac in re Valleſij libro decimo controuerſiarum cap. ſexto opinio magis mihi arridet, quippe qui tempora morbi,quæ vocantur vniuerſalia, dicat mutationes eſſe affectus illius, qui eſt ipſe morbus; nam ex his conſtat morbi ætas, quæ concoctione morbificæ cauſæ euidẽtius, quàm quopiam alio ſigno cognoſcitur: Propterea Galenus libro primo de Criſibus vbique morbi tempora non aliter diſtinguenda autumat, quàm materiæ concoctione; Principuum ſtatuens illud, in quo aut nullum,aut obſcurum eſt concoctionis ſignum: Incrementum,in quo manifeſtum;Statum verò, ſiue vigorem, in quo perfectæ concoctionis ſigna conſpiciuntur: idque apertiſſimis explicat verbis capite decimoſeptimo eiuſdẽ libri ex mutationibus,quæ in vrinis obſeruantur; Quod quidem & mihi ſemper rationi quàm maximè cõſentaneum viſum eſt: Propterea tumoris ex flegmone in ſuppurationem abeuntis incrementum, vt erit dum pus conficitur, & ſecun-

dum materiæ mutationem, & secundum symptomata; materiam & penes morbi essentiam: quandoquidem ratio nunquam maximè congruum est morbum à materia pendentem tales inire mutationes, ætates, siue tempora; quales mutationes, ætates, & alia tempora morbifica ipsa causa coctione sortitur: Quòd autem sæpius dixerit Galenus Morbum minorem fieri vbi materia incipit concoqui, quo tempore incrementum ratione materiæ & symptomatum esse omnes consentiunt, nil cogit; etenim aliud intelligimus morbum esse remissiorem, siue minorem, aliud morbum esse mitiorem, salubriorem; atque melioris iudicij; quod intelligit Galenus locis citatis: non enim exacerbari symptomata, & affectum esse minorem dixit, sed, vt antea diximus, mansuetiorem, benigniorem, aut meliorem, πρᾳότερον, appellauit; nam hæc omnia dictio designat, vt perbelle notauit Valesius eo loci: Licet & ipse quoque, vt mea fert opinio, obscurus videatur, vbi morborum omnium, qui ab humore proficiscuntur tempora vniuersalia simul in vnum indifferenter coire affirmat; propterea quod, si morbi principium censetur quando cruda est morbifica causa in morbis, quos fluxio excitauit, toto fluxionis tempore cruda iure censeri debet; nam, vt testatur Galenus quarto De ratione victus in acutis morbis, concoctio fit per quietem; at cessante fluxione humor in partem inflammatam decumbens incipit concoqui, quo tempore omnia, affectus nempe, & symptomata inclinare incipiunt; Ecce ergo quòd morborum tempora vniuersalia, affectus, causæ, & symptomatum ratione non semper simul coeunt; non nunquam autem simul secundum omnem rationem concurrunt, & præcipuè in quibus peccans materia sensim quidem concoquitur, verum tota in vnicam criticam expulsionem salubriter asseruatur; de quibus loquutus est Hippocrates Secunda SectioneAphorissimorũ trigesi-

mo

mo, vbi habet. Circa initia autem, & fines omnia sunt leuissima; circa vigores autem vehementissima. Quod dicitur est huiusmodi: Circa initia & fines morborum, omnia, quæ sunt præter naturam, causæ videlicet, morbi, & symptomata sunt leuissima: in vigoribus autem vehementissima; nam res naturales, vt facultatis robur, & naturales actiones in principio & fine sunt firmiores, quàm in vigore. Hæc autem de morbi temporibus vniuersalibus quatuor hactenus, quantum ad propositum institutum nostrum attinet. Nunc quid principij nomine in morbis intelligere oporteat, paucissimis declarãdũ.

Quid principij nomine intelligendum.

LATO in suo Dialogo de natura ad finem scripsit morbis singulis, vt & singulis animantibus, suas esse ætates, & temporum fatales cursus: Quamobrẽ, vt animantium quatuor hæ ætates censentur, Pueritia, Adolescentia, Consistentia, & Senectus; ita & morborum, Principium nempe, augumentum, vigor, & inclinatio: Principium sanè ab Hippocrate dicitur trifariam, vt notat Galenus primo libro Prognosticorum cõmento nono, videlicet prima aggressio, siue primus morbi insultus, aut spatium trium dierum, aut id tempus, quo crudus adhuc est morbus. Cæterum Principij secundum primum intellectum consideratio est inutilis; in secundo significato minimè artificiosa, superest duntaxat tertia principij ratio, quæ concoctione, aut cruditate finitur; hæc autem vtilis & artificiosa à Galeno, & rectè quidem, censetur, quippe quæ mutationes morbi melius attingit; Sed cur Hippocrates secundo De Morbis vulgaribus sect. quarta versus finem tanti facit in curandis morbis primam morbi inuasionem-

nem, siue insultum primum; si principium iuxta hanc significationem nulla consideratione dignum ab Hippocrate, & Galeno, vt dictum est censetur? Huic obiectioni respondendum puto, quòd primæ morbi agressionis ratio, quod ad tempus attinet, pauci, vel nullius momenti est. Quantum verò ad morbi primum aggredientis naturam, & conditionem spectat, circumspecte admodum considerari debet. De Morbi temporibus atque de principio hactenus. Superest autem, vt de altero dubiæ propositionis termino, scilicet de medicamento aluum subducente, verba faciamus.

Medicamentorum Diuisio.

EDICAMENTA omnia ex eò ab alimentis differunt, quòd hæc à natura vincuntur, superanturque, illa verò contra, naturam euincunt, vt à Galeno scribitur tertio De Naturalibus facultatibus cap. septimo, nec non tertio De Temperamentis cap. secundo, vbi quatuor medicamentorum species enumerat, Primum, quod à corpore nequaquam mutatur, sed naturam conuincit; Secundum, quod mutationis initium suscipit à natura, dein putrescens corpus pariter corrumpit, ac putrefacit; quæ duo medicamentorum genera sunt venenosorum; Tertium, quod corpus quidem immutat, cæterum nihil mali affert; Quartum id dicitur, quod agit & patitur; immutat etenim & immutatur; sed temporis spacio vincitur, ac corpori simile euadit, quod quidem & medicamentum simul, & alimentum nuncupari solet.

Eua-

Euacuantium Medicamentorum diuisio.

EDICAMENTA, quæ ab Hippocrate ὑπήλατα, quasi dixeris aluum subducentia, duorum sunt generum; alia enim vel leniendo, vel lubricando siue incidendo & detergendo, aut adstringendo & comprimendo aluum deijciunt: alia determinatum non nisi aliquo negocio humorem sibi familiarem à toto in ventriculum trahunt, quæ à Græcis propriè cathartica, à Latinis autem purgatoria appellari consueuerunt; hæc autem à prioribus multifariam differunt; etenim primi generis medicamenta tum manifestis qualitatibus, tum à proprietate suæ substantiæ actiones, quas pollicentur, primùm & proximè in humores, quibus occurrunt, euacuandi nempe exercent: Propterea humores, atque excrementa in ventriculo, intestinis, atque primis venis reperta, per quas vias transeunt, sine labore educunt, parumque vlterius eorum vis purgatoria extenditur; cathartica verò totius substantiæ familiaritate id præstant, quæ, aut eorum forma est, & substantia, aut aliqua abdita facultas horum medicamentorum formam statim cônsequens; licet autem prioribus commemoratis medicamentis non omnis facultas hunc potius, quàm illum trahendi humorem denegetur, attamen illa facultas adeò breuis, & imbecillis est, vt vix eius actio deprehendi possit, nisi vberiori copia exhibeantur: & proinde inter medicamenta verè purgatoria minimè recensenda esse periti Medici determinarunt. Rursus hæc ab illis ex eo etiam maximè dissidere videntur, quòd priora lenitiua vocata nihil, vel parum naturæ sunt molesta, quòd nulla venenata, siue deleteria qualitate sint prædita; cathartica verò omnia virosa, & acria cùm sint, ideoque naturæ aduersaria, non sine maximo labore

re

re soluunt,quorum vsu, nisi corrigantur castigenturque, plus incommodi,& detrimenti,quã cõmodi laboranti cõparatur. Nec obstat quòd prioribus etiam aliquando aliquid alterius generis medicamenti addatur;quia id præstari solet non corrigendæ virulentiæ, qua prorsus carent, sed eorum operationis accelerandæ gratia,quæ languida, & tarda nimium interdum esse solet ; vel etiam vt eorum qualitatibus occurramus, quæ naturæ nostræ ob prauam visceris alicuius constitutionem, incommodæ sunt, veluti in tamarindis,qui acciditate sua debili,ac frigidiori ventriculo officiunt : sicuti etiam in cassia, quæ læuia & imbecillia intestina habentes ob id lædit, quia tormina, flatus, & dolores in illis concitat. Porrò autem si purgatio nil aliud sit quàm humorum sua qualitate molestantium vacuatio,vt ait Galenus Aphorissimorum primo cõmento secundo;purgans medicamentum erit,vt diximus, quod sanguinem à recrementis sua qualitate infestantibus purum reddit: hinc facilè innotescit maximo versari in errore, qui pharmaca proprios humores attrahere, atque à sanguine seiungere assequi nequeunt ; etenim & à veritate & Galeni placitis secundo libro De elementis circa finem, primo De naturatibus facultibus cap. decimoquarto;& lib. De atra bile cap. sexto recedunt.

Quot sint animaduertenda in vsu purgantis Medicamenti.

VAE in vsu purgantis medicamenti circumspectè admodum spectanda sunt, decem ferè ab Auicenna quarta primi cap. 3. numerantur; hæc autem vel ad purgans medicamentum,vel ad laborantis naturam,vel ad externa spectare videntur,necnon etiam ad humoris purgandi tum qualitatem,tum quantitatem; Quòd laboranti tale præbendum sit medicamentum, aut

bilem

bilem tum flauam tum atram, aut pituitam, aut ſeroſum humorem euacuans exactè nouimus: ſed illud etiam ignorandum non eſt, quòd vbi miſcendorum ſimul purgantiũ medicamentorum occaſio ſe ſe offert, congenera vtiq. eſſe debent, hoc eſt eiuſdem qualitatis & naturæ, vt eodẽ tempore ſoluant; quod animaduertit Galenus in lib. Quos & quando purgare oportet; eorumque vehementia & inſuauitas pro viribus moderanda eſt, ſcribente eodem Galeno libro De compoſitione medicamentorum per genera. Cæterum quantum purgãtis medicamenti præbere oporteat vix aſſequi poſſumus. Gal. De curandi rat. per ſang. miſſ. cap. 12, lib. De ſectis c. 5, 2. Aphoriſm. 22. Aphoriſm. 1. com. 23. quantitatis, inquit, euacuationis nullum habemus indicium niſi ex tolerantia & facilitate: proinde Princeps 4. *1*. cap. *3*. infra ſubſiſtendum potius quàm liberalius euacuandũ aſſerit; licet propria cuiq; purganti medicamento doſis non excedenda conſignata ſit. Quod ad laborantis naturam ſpectat, vires eius, qui purgari debet primum ſunt diligenter expendendæ: alij enim minus, alij magis euacuationes perferũt, vt aſſerit Galenus tũ Aphoriſmorum 4. comment. 2. tum etiam Aphoriſmorum primo com. *24*. Quicumque etiam multis ſcatent cruditatibus, vel qui cibos iam antea craſsi viſcidique ſucci frequenter deuorarunt, & quibus Hypochondria extenſa atque inflata ſunt, aut aliqua viſcerum ineſt inflammatio, ij purgationibus opportuni minimè cenſentur; quibus etiam faſtidium ineſt moleſtæ ſunt purgationes Auicenna 4. primi cap. quinto. His etiam accedit, quòd ſi nulla ſit repletio, nulla opus eſt euacuatione; complexio etiam vel nimium calida, vel inpensè frigida purgationem nõ æquè facile tolerant: ſimiliter ſi laborans raræ admodum ſit texturæ, ob inſignem ſpirituum reſolutionem purgationem, vel etiam quamuis aliam euacuationem ægrè ſuſtinet: ſic etiam ætas pueriliſ & ſenilis purgationi minimè

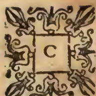
eſt accõmodata. Quod autẽ ad externa attinet, anni tẽpora immoderata, regio nimiũ calida, vt Meridionalis, vel impẽsè frigida, vt ſeptẽtrionalis, ars laborioſa, vigiliæ immoderatæ, intẽſus dolor, omnia integram non ſolũ purgationem, ſed etiam euacuationem quãlibet haud ſine vitæ diſcrimine tolerant: At verò de humoris purgandi qualitate Hippocrates Aphoriſmorũ primo Aphor. ſecundo breui veluti oraculo egit. Si talia dicit, purgẽtur qualia purgari oportet confert & læuiter ferunt; quo in loco de pura ſinceraq; peccantiũ humorũ qualitate nequaquam verba feciſſe ex eo facilè perſuaderi poteſt, quòd humores ſola qualitate peccantes non purgatione, ſed alteratione duntaxat opus habent; quod pauci animaduerterunt. Nec obſtat quòd verba illa (talia & qualia) qualitatem potius, quàm copiam ſignificare videantur; quoniam differentia quoque, vt docent logici, in quale quid prædicatur: Quare qualitatis nomine eo loci Hippocrates intelligit ſpeciẽ, ſiue differẽtiã alicuius humoris redundantis, vt in noſtro De purgatione tractatu fuſius explicabamus. De quantitate autem humoris euacuandi ſic ſentiendum eſt. Euacuatio omnis & purgatio plenitudini & cacochymiæ reſpondere debet; hac tamen lege ſeruanda, quòd ſi ob nimiam humorum purgandorum copiam de virium inſigni iactura iure verendum ſit, tunc nõ confertim vniuerſi peccantis humoris purgationem moliri oportet; ſed tota noxij humoris copia partitis purgationibus ex congruis interuallis detrahenda, iuxta Hippocratis ſentẽtiã Aphoriſmorũ ſexto Aphor. vigeſimo. Hæc autẽ ad verã propriãq; purgationem, quæ cathartico celebrari ſolet, ſpectare videntur; Tot enim in ea ventris deiectione minimè requiruntur, quæ lenientibus ſiue placidè ſubducentibus pharmacis in dies in omnibus ferè morbis agitur, de quibus pauca ſunt dicenda.

De Medicamentis lenientibus.

V AE ergo medicamenta placidè aluum ſubducunt leuia, benedictaque ab Arabibus & iunioribus appellata, ferè hæc ſunt. Siliqua ægyptia, quæ caſſia ab Arabibus & iunioribus dicitur, Medicis antiquioribus minimè cognita. Manna ab Arabibus dicta, ſiue mel aereum à Græcis. Tamarindi, qui fructus, ſiue ad palmularum ſilueſtrium genus attineant, ſiue aliud ſint, à Græcis poſterioribus oxiphænices vocantur, quaſi acetoſæ palmulæ. Roſa etiam, vel eius ſuccus. Violæ, vel earum ſuccus. Epithymum, cuius in puluerem redacti dragmæ quatuor ex iure, vel aqua boraginis datæ clemẽter humorem ſubducunt melancholicum. Pruna. Mirobalanorum genera tria præcipua, citrina, chepula, & inda. Serum lactis præſertim caprini, ſi largius propinetur, atque in eodem ordine lac aſinæ coctum Hippocrates, & Galenus quarto De ratione victus in acutis cõment. ſeptimo poſuerũt; His etiam multi addunt Rhabarbarũ, Aloes, & ſenam. Quorum ſingula, occaſione tanti momenti oblata, per compendium, quantum ad inſtitutum medicum attinet, nunc expendam: Vt enim minimè bonus poteſt eſſe artifex, qui ſua ignorauerit inſtrumenta, ita probè mederi nullus ſciet, cui auxiliorum materia penitus, vel magna ex parte incognita exiſtit.

De Cassia.

ASSIA igitur, quam solutiuam] appellamus ob id, quia ad excitandam aluum hodie frequentissimè vtimur, Dioscoridi atq; Veteribus Græcis incognita, ægyptia siliqua à recentioribus apellata, vt antea diximus, ex arbore satis procera in India,& in Aegypto nascens, nigra, dulcique medulla repleta, leni, ac lento cremori simili, calida, atque humida, sed admodum temperatè, ideoque ordine primo excalfaciens & humectans lenit, resoluit, bilisque feruorem extinguit: Aluum quoque clementer mouet, cuius uis ventriculum non pertransit: Quamobrem inter febrium initia à Medicis in arte versatis cum successu datur ante venæ sectionem; quòd ventriculum duntaxat expurget, & aluum emolliat; nocet autem, vt antea diximus, ijs, qui admodum lubrici sunt, & intestinorum imbecillitate afficiuntur: Hæc autem noxa tollitur Mastiche, nardo, myrobalanis, & Rhabarbaro admixtis: Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, si cum diureticis deuoretur; quibus tamen aluus est adstricta offerri non debet, nisi eius facultas ijs augeatur, quæ laxandi aluum eadem vi magis polleant, quale est amigdalinum oleum & psilij mucagines: Bilem etiam, & pituitam nullo sanè incommodo expurgat, pectus & fauces mulcet, eorumque inflammationes resoluit: Renes à calculis expedit, præsertim si cum glycyrhizæ decocto, alijsue medicamentis vrinam cientibus bibatur; quin etiam frequenter deuorata calculos renasci prohibet; quinimò sunt qui affirment, quòd si quis quotidie ante prandium ternas pulpæ cassiæ drachmas deuorauerit, is nunquam calculos in renibus gignet, & a ventriculi doloribus

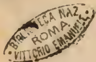
loribus se perpetuò tuebitur. His accedit, quod calidis febribus admodum confert, & exterius illita erisypelas, ceterasque inflammationes, ac podagricos, chiragricosq; dolores ab his suscitatos demulcet; Sunt è recentioribus Medicis, qui hoc medicamentum nunquam vsurpant, nisi picræ puluerem admisceant, quod & ego cum Matthiolo consultò factum existimo, vt longa me docuit experientia; præsertim vbi ventriculi, & intestinorum imbecillitas adsit. & hæc de solutiua cassia obiter sint dicta.

De Manna.

ANNA, qua hoc tempore ad ciendam aluum vtimur, ros quidam, siue liquor suauis est, qui, vt omnes norunt, ex aere sublucanis temporibus veniens solo interdum inuenitur hærere arborum ramis vt plurimum, & frõdibus, herbis, & lapidibus, qui breui temporis spatio coalescens grumosus in gummi morẽ euadit; cuius duo sunt genera, quorũ vnũ ab oriẽtali plaga, alterũ verò à calabris defertur: Eius quod ex Oriẽte exportatur duplex deprehẽditur differentia, vna longè præstantior, quã à granorũ mastiches similitudine mastichinã vocãt, infirmior altera, quæ bõbycina appellatur, quæ, aut est eadem mastichina senio exhausta, aut saccaro alijsque imposturis adulterata. Calabriensis, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proindeque foliorum manna cognominata minutis granulis costans, translucida, & grauis, candida, gustui dulcis, atque suauis, primas vtique partes obtinet, plurimique penditur; Hac infirmior est, quæ ramis insidet; tertias verò partes sibi adsiscit, quæ lapidibus, & solo inheret; hæc nimirum granulis constat crassioribus & colore obscuriore. Duo

pariter

pariter mannæ genera ab Arabibus capitibus distincta prodita reperiuntur, quorum alterum mannam, alterum verò Tereniabin appellant; vna enim liquescens melli similis, alia in grumos concreta videtur, quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur: Mannam hanc soluentem veteribus ac Gal. præsertim incognitam falsò Auerroes, & post eum quamplurimi crediderunt: quandoquidem Galenus tertio De alimẽtorum facultatibus cap. de melle, vbi habet, iupiter melle pluit, huius mannæ luce clarius meminit; quẽadmodũ & Plin. lib. vndecimo cap. duodecimo: ante Galenum, & Pliniũ constat Theofrastũ Exiodi testimonio lib. tertio de plantarum Historia cap. nono eandẽ mannã vtiq; cognouisse. Porrò autẽ ea mãna, quæ inciso fraxini cortice in Apulia & Calabriensi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eademque manna, quæ diebus prægressis easdem in arbores deciderat. Manna tàm Auicennæ, quàm Mesues testimonijs æquali ferè temperamento consistit; licet ad calidum paululum inclinet, proinde Auerroi calida humidaque habetur. Deuorata aut hausta aluum ciet, per se tamen imbecilliter, ideoque tum prægnantibus, tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest, vt & in principijs morborum; licet bilem à primis venis sine labore ducat: Aperit, emollit gulæ, pectorisque partes leuigat. & hæc de manna hactenus.

De Tamarindis.

PALMVLARVM genus, quod officinæ Mauritanos secutæ tamarindos appellant, Græci à saporis acrimonia oxiphœnica vocarunt, atque à nonnullis agrestium palmarum fructus existimantur: ex ijs autem,

qui

qui ad nos exportantur, nulli, vel pauci integri reperiuntur, sed plerumque contriti, & in massam quandam compacti deferuntur; qui quidem fructus prunis rotundis ferè similes ordine secundo, vt dicit Mesues refrigerant ac desiccant; tametsi Auerroi tertio adscribantur. Aluum cient bilemq; sine labore soluunt, exustos humores leniunt, ideoque insaniam & furorem infrænant, obstructiones hepatis, & lienis affectus mulcent, ad scabiem faciunt; quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ a sanguine præassato emersere conducunt. Tuto ergo inter morborum initia ad primos ductus expurgandos vsurpari possunt.

De Rosarum succo siue Diluto.

ROSARVM succus & dilutum e puniceis veluti præstantioribus elicitur, item ex subrutilis, cui infirmior est facultas, vi reserandi, discutiendi, abstergendi pollet, ventrem deiicit, bilem non admodum à longinquis facilè trahit, sanguinemque biliosum expurgat, felle suffusis & ventriculi, iecinorisq; obstructionibus opem mirificè præstat, cor item corroborat, eiusque palpitationi salutare est remedium, biliosis febribus mirificè medetur; propterea rosarum dilutum, ex quo rhodopharmacum conficitur, quod pharmacopolæ syrupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores Medici recensent, quæ, quoniam absque aliqua noxia aluum subducunt, suo more benedicta nuncupant; ita vt luce clarius constet & syrupum rosaceum solutiuum iam dictum, & mel rosaceum solutiuum in principiis febrium ad ciendam aluum, atque expurgandos primos

meatus nulla vel etiam prægressa peccantium humorum præparatione summo cum successu sine vlla noxia propinari posse.

De violis.

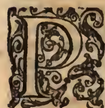

IOLAE, quæ primo vere florent solis ardorem, qui vim resoluit minimè expertæ, nec imbribus dilutæ, refrigerant & humectant ordine primo; humiditate, quæ superflua recentibus inest aluum emolliendo cient; verum arefactæ deiectoriæ sunt facultatis, non quòd emolliant; sed quòd dissoluant, vt rectè adnotauit Matthiolus: earum succus & syrupus ex eo factus (muccarum violaceum appellant) ad vncias quaternas vel quinas exhibitus aluum sine molestia deijcit: & quoniam asperæ arteriæ scabritiem lenit, medeturque anginis & columellæ vitijs, sitimque arcet, præcipuoque auxilio est pectoris & lateris inflammationibus; recentiores medici in pleuritide, vel etiam inter morbi initia summa cum fælicitate hunc vsurpare consueuere: Hanc vim ciendi aluum, quam in violis commemoratis quotidie obseruamus, Galenum non nouisse ex his facilè deprehenditur, quæ sexto simpl. medicamentorum litteris mandauit.

De epithymo.

PITHYMVM, cuius frequens est vsus, & cuius meminit Dioscorides libro quarto cap. centesimo septuagesimo secundo, & Gal. sexto simpl. medicamentorum, Thymi facultatem habet ad omnia efficacius, exsiccat & calefacit ordine

ne tertio. Illud sibi peculiare asciuit epithymum, scribente Mesue suo de simplicibus libro, quod atram bilem cæteris medicamentis excernit valentius quidem, sed facilè & citra vllam molestiam: propterea inter medicamēta potius benedicta ac placidè soluentia, quam lenientia recenseri potest; licet latius sumpto lenientiū medicamentorum vocabulo, solutiua etiam sine labore deleteriaque facultate intelligi soleant. Porrò autem efficax admodum est medicamentnm ad cerebri morbos nempe ad melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasque atrabiliarias egritudines. Confert etiam cordis tremoribus & animi deliquijs; Præterea cunctis lienis affectibus mirificè opitulatur; Item renum vitijs, & Hipochondriaca melancholia vexatis; Quin & quartana febre detentos liberat; Vtilissimè quoque datur aduersus carcinomata, elephantiasim, & vlcera maligna. His etiam accedit, quòd quouis tempore indifferenter, vel etiam incipientibus morbis exhiberi possit, quòd facilè noxios humores educat.

De Prunis.

RVNORVM differentiæ ferè inexplicabiles sunt; quorum primas partes obtinent damascena, quæ sicca ex Syria Venetijs importantur: Secundas tenent in Germania, quæ ex Pannonia & Transyluania conuehuntur; quæ minuscula sunt maiorem ineunt cum palato gratiam, in vino decocta & saccaro aspersa; hoc enim modo parata & primis mensis deuorata, præterquàmquod esui placent, commodissimè aluum citant; nihil enim adstrictionis hæc habent, quòd potius dulcia sint. Porrò autem pruna bilem deijciunt; proinde vtiliter à Medicis vsurpantur ad fe-

bres, aliosq́ue biliosos affectus superandos: ob. id pharmacopolæ ex ijs quotannis electaria, intinctus, liquoresq́ue varios parare consueuerunt, quibus non modò homines per probam valetudinem gustu non ingrato delectantur, sed etiam languentes refocillantur. Nec obstat quòd scribat Dioscorides libro primo capite centesimo trigesimoseptimo pruna damascena siccata aluum sistere; Quam quidem sententiam improbat Galenus libro septimo simpl. Cui Brasaolus apertè refragatur suo De simpl. examine, vbi Galenum scribit hac in re fuisse deceptum, non Dioscoridem; Hoc inquam non obstat, quoniam pruna damascena laudatissima, vel his similia, esu ventrem soluere non inefficaciter, adstricta mox aluo relicta, tamarindorum & myrobalanorum modo, communis medicorum experientia cumulatissimè indicat, quod & adnotasse visus est Galenus secundo de Alimentorum facultatibus; sed si Dioscoridem quoque tueri velimus, nihil aliud dicendum putat Matthiolus, quàm quòd pruna damascena siccata aluum adstringere tradiderit, vt referuntur ad alia, quæ minus adstringunt, non tamen quòd voluerit ea esse deiectoriæ facultatis expertia. Quibus sic constitutis, tam notum est quàm quod notissimum pruna hæc & ex his confecta electaria ad mouendam aluum primis morbi diebus nulla humorum præparatione prægressa ad deturbanda excrementa in communibus ductibus reperta, tutò laboranti offerenda.

De Myrobalanis.

MYROBALANVM apud veteres glans est arboris similis Heliotropio, magnitudinem nucis auellanæ habens, quam Dioscorides libro quarto cap. 154. balanon μυρεψικὴν, hoc est glandem vnguentariam, quòd glandis huius nucleus,

præciosa

preciosa ingrediatur vnguenta, appellare consueuit, cuius vires memoriæ prodidit Galenus libro sexto. Simplicium medicamentorum: sed hæc balanus myrepsica non est præsentis instituti, quòd de Mauritanorum myrobalanis aluum cientibus nobis sit sermo; quorum fructuum quinque genera censentur veteribus græcis prorsus incognita, nempe flaua, chepula, indica siue nigra, empelica, & bellerica, quæ omnia vt viribus, ita & facie inter se diffident. Quamobrem putat Matthiolus, & rectè quantum ego puto, à diuersis enasci arboribus; quanquam non desint, qui affirment flaua simul & chepula ex vna eademque arbore nasci, existimantes flaua immatura ab arbore detrahi, chepula verò cum consummatam maturitatem iam fuerint adepta. Recensentur myrobalanorum genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxiam deijciant; nam etsi purgandi facultate sint prædita, nulla tamen virium imbecillitate, nullo labore, aut molestia id præstant, quinimmò sua adstringẽti facultate cor, iecur, & ventriculum roborant: proinde curandis morbis ex fluxionibus pendentibus, ac præcipuè artuum affectibus accommodatissima sunt præsidia, nisi quòd obstructiones, & viscerum infarctus nonnihil augere putantur. Porrò autem myrobalanis ipsis medicamenta omnia, quæ laboriosè purgant, perbellè infrænantur, id autem noxæ, quod illis adscribunt, nempe quòd viscerum infarctus augeant, eorum infusioni aut decoctioni non æquè adscribi potest, præsertim additis aperientibus & vrinam ciẽtibus medicamentis, vel si sero caprino macerata, aut fumariæ succo, siue cum abscyntio aut agarico aut Rhabarbaro exhibeantur, oleo etiam amigdalino perfunduntur, vel cum cassiæ nigræ medulla, aut manna, aut tamarindis deuorantur, vt contracta inde pinguedine ventriculo nõ inhæreant. Illud autem prætereundum non est, quòd vbi ventris deiectione sit opus,

eorum tantum dilutum hauriatur, vbi autem adstrictione, in puluerem conterantur, & subinde propinentur. Flaua priuatim bilem detrahunt, eiusque feruorem reprimunt; ob id eos peculiariter iuuant, qui temperamenti calidi sunt. Chepula pituitam exhauriunt, ventriculum & expurgant & roborant, mentem & sensus exacuunt, ac visum præsertim, danturque vtiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus detentis. Nigra vtranque bilem deijciunt, præsertim exustam, membrorum conferunt tremoribus, elephantiacos iuuant, mærores ac melancholicos affectus fugant, colorisque nitorem conciliant. Emplica pituitosos educunt humores, ventriculum à pituita, alijsque noxijs humoribus expurgant, vomitiones cohibent, appetentiam cibi conciliant, sitimque extinguunt, ac ventriculum confirmant, intellectum augent, cor & cerebrum corroborant. Bellerica ea omnia præstant quæ & proximè dicta: proinde non possum non nisi admirari Actuarium, qui inter recentiores Græcos solus horum fructuum meminit, scribentem myrobalana vomitum prouocare, cum omnia horum genera planè vomitiones compescant, vt quotidiana docet experientia. Myrobalanorum genera omnia cum frigida siccaque sint; flaua nanque, indica, chepula, & bellerica ordine primo cùm refrigerent, & exsiccent secundo; empellica verò primo tantum tum refrigerent tum exsiccent, dubitant nonnulli, qua facultate aluum deijciant, vel adstrictoria comprimendo, vel abdita soluendo. Quam quidem quæstionem explicare præsentis non est loci. Cum itaque medicamenta hæc inter aluum clementer deijcientia recenseantur, in eorum genere pariter locanda erunt, quæ in morborum principijs innoxiè vtiliterq; exhiberi possunt, quod quidem demonstrare primum fuit nostrum institutum.

De sero lactis.

SERVM, lactis aquosa substantia extergendi facultate pollet, sumiturque subducendi ventris gratia, vbi copia vberiore hauriatur vt trium librarum, plus minusue mensura, ac per clysteres inijcitur, extergens. & abluens sine mordacitate, & acrimonia intestina. Mesoes serum ex nigrarum caprarum lacte, deinde quod ex ouillo elicitur præfert, bilem tum flauam tum atram ab exustis humoribus genitam deijcit, atque citra omnem mordacitatem & laborem; quo fit vt mirificè conferat maniacis & melancholicis, felle suffusis, & lienosis; vtiliter quoque datur ex bile febrientibus, & viscerum ac vasorum obstructionibus tollendis maximè est opportunum. Galenus decimo simpl. medicamentorum facult. huius meminit. Quod quidem frigidum & humidū esse quarto De simpl. medicamentorum facult. cap. decimoseptimo idem Galenus asserit: eandem sententiam habuisse visus est libro septimo methodi medendi, vbi ventris calidas intemperantias lactis sero fugare studet. Huius tamen oppositum sensisse visus est lib. De simpl. medicamentis cap. decimo, & tertio de alimentis cap. de lacte; cuius etiam sententiæ est Aetius, qui sermone secundo cap. nonagesimooctauo eadē verba ex Galeno retulit, quæ etiam cap. centesimo nonagesimonono ab eodem comprobata fuere, dum inter ea, quæ ordine primo calefaciunt, serum lactis reposuit; quas quidem de lactis sero sententias oppositas in hunc modum conciliandas puto, si calidum serum esset, lac eo calidius, quo serosius foret, cùm tamen asininum, quod maximè serosum est, multum sit frigidum, alioquin præ cæteris in curanda febre hæctica non eligeretur,

quod

quod etiam exigua eius dulcedo, ob quam acescit potius, quàm amarescit nobis apertum facere potest. Cæterum vbi ipsum calidum, acrisque qualitatis particeps Galenus ac multi cum Galenó statuere videantur; propter admixtas sibi calidas partes, quibus lac coagulatur, non autem sua ipsius ratione hoc ipsum intellexerunt: sed lactis serum acetosum, calidum non nihil dici potest, si ad serum eiusdem generis minimè tamẽ acetosum conferatur. Quod quidem, quoniam deijciendi aluum facultate pollet, citra vllam vim & molestiam in eorum medicamentorum censu iure ponitur, quæ lenitiua siue clementer soluentia appellata, morbis inchoantibus nulla præhabita molestantium humorum præparatione, laborantibus vtiliter propinantur.

De lacte.

LAC vtraque qualitate temperatum est, ac tenui substantia præditum, hinc fit quòd in omnem partem facilè alteratur, & non nisi temperato ventriculo conuenit; in frigido enim facilè acescit, in calido bilescit. Quamobrem purum, expurgatumque ventriculum requirit, non solum ab omni excremento, sed vel etiam ab omni prorsus cibo, tam facilè alterius societate corrumpitur. Adeò vt neque aerem ferat, aut sumptum statim corporis motum; quòd autem in morbis tam calidis, quàm frigidis damnetur, hoc quibusdã exemplis Aphorismorũ quinto sexagesimo quarto ostendit, nimirum in febribus, quæ præterquam quòd corpus vniuersum excalefaciunt, ferè ventriculum multa putredine onerant. Ita neque in biliosis deiectionibus conuenit; etenim bilem auget & fluxum mouet, sitientibus etiam ob eorum ventriculum

æſtuantem mirificè obeſt, qnemadmodum & capite dolentibus, quòd natura vaporoſum ſit,ideoq; caput repleat, atque quoniam capite dolentium occaſio ex ventriculo nunc calido nunc frigido oritur. Inter frigidos morbos primum occurrunt Hypocondriaci affectus, in quibus ilia ſuſpenduntur ac murmurant; id enim citra flatuum copiam fieri nequit: ſolis ergo his vtiliter datur,qui aut ſola laborant ſiccitate, aut certè magis ſiccitate quàm caliditate, aut frigiditate; etenim & vbique alibi vrgentiori incumbendum eſt; tales ſunt, qui laborant febre hectica, aut tabidi, aliquando etiam hæticis, quibus vlcus in pulmone iunctum ſit,vtiliter propinatur, multo magis conueniat in his qui præter rationẽ contabeſcunt,nẽpe quos neq; morbus circunſtans calor conſumit, ſed virtus relinquit, promptiſſimè enim hos lac & vinum reſtituit. Sed vt loci non nulli ex Galeno concilientur, in quibus de lacte differens ſibimet aduerſari videtur,illud in primis ſupponendum eſt, quod lac ipſum aliorum calidorum reſpectu, ipſius videlicet ſanguinis, frigidum potius, quàm calidum merito à Galeno cenſetur quarto de ſimpl. medicamentis facult. Quapropter & quinto Aphoriſmorum Aphoriſmo quadrageſimo lac tanto frigidius ſanguine eſſe affirmauit, quanto hepatis carne adenes frigidiores cenſentur; à glandoſa enim mammillarum frigida humidaque carne elaboratur, vnde frigidàm potius,quàm calidã naturam cõtrahit,Quod ſi interdum calidum illud ſtatuat Galenus vt lib. de alimẽtorũ facultatibus tertio,& quinto de ſimpl. medicam. facult. non quidem ratione ſui, ſed propter partium calidarum, pinguis nempe ſubſtantiæ admixtionem, vel etiam ſeroſæ, ſi de coagulato lacte loquamur: ob id & Priuceps Mauritanus lib. tertio fen. decima tract. tertio, cap. ſexto lac vacinum dicit,à quo extractum ſit butirum ſtipticum eſt & frigidum. Cæterum cum ex tribus conſtet

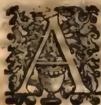
ſtet

ſtet ſubſtantijs lac ipſum qualitate diſſidentibus, prima quidem craſſa, ex qua caſeus conficitur; altera pingui ex qua butyrum, & tertia aquea ex qua ſerum, atque ex his pinguis modicè calida cũ ſit, craſſa verò paululũ ab ea declinet, excrementum verò illud ſeroſum frigidum & humidum ſit, ex ſui natura vniuerſum lac temperatum ſi quis dixerit, à ſcopo non aberrabit; quod & ſenſiſſe viſus eſt Galenus libro quinto De ſimpl. medic. facult. & quoniam quæ tepidè calida ſunt, eatenus temperata dici poſſunt, quatenus naturæ noſtræ, quæ in calido & in humido eſt poſita, maximè ſunt familiaria, hac ratione vel temperatum, vel modicè calidum lac ipſum iure meritò cenſeri debet. Rurſus de lacte apparens quædam contradictio in dictis Hippocratis nũc expendẽda venit; ſcribit enim quarto De ratione victus ĩ morbis acutis tex. octauo, febre ardenti correpto lac aſinæ coctum dandum; cuius oppoſitum quinto Aphoriſmorum Aphoriſmo ſexageſimoquarto apertiſſimis verbis docuit; lac enim, ait, dare febrienti malũ, & quæ ſequuntur. Cui apparẽti contradictioni hunc in modum occurrẽdum putamus, quòd duplici conſilio laborantibus febre lac propinari poſſit, vel alendi, vel purgandi gratia; prima ratione febrientibus aduerſiſſimum eſt, cùm parcè datum à febrili calore facilè in nidorulentã qualitatem vertatur, atque corrumpatur; At verò ſi vberiore exhibeatur copia, & pro purganti medicamento ſorbeatur, ſine noxa febre ardenti obſeſſo ab Hippocrate datur: Propterea ſeptimo De morbis vulgaribus, lacte aſinino cocto & bibito ad duos dies nouem heminarum menſura bilioſam purgationem ſubortam fuiſſe idem Hippocrates teſtatur; etenim hac menſura epotum tantum abeſt, vt à calore febrili vincatur, in nidorulentamq; qualitatem abeat atque corrumpatur, quin potius è cõtrario febrilem euincit ac ſuperat calorem, atq; ventrem ſatis commodè deijcit, ex quibus

hunc

hunc in modum constitutis ex Hippocratis & Galeni decretis, alia oritur difficultas, à paucis animaduersa; qua ratione in lacte excocto vis purgandi sit posita, cùm nihil in lacte intelligatur, quod ventrem deijcere valeat, excepto eiusdem sero, quod ex lactis decoctione promptissimè exhalat: Proinde lac serosum aluum subducit quidem, caseosum verò sistit, crassosque succos gignit, atque inde obstructiones in iecinore, calculique in renibus gignuntur; vt rectè adnotauit Galenus tertio de Alimentorum facult. cap. de lacte: Quapropter in hac suborta controuersia alienum non erit fortasse à ratione, si dixerimus Hippocratem per decoctum lac non admodum coctum intelligere, sed excalfactum tantum ad aluum subducendam propinare; quod & Aetius quoque affirmare deprehenditur, vbi de carbunculis in palpebris ex Seuero egit; moderatè nanque coctum illud esse exhibendum scribens, quasi calefactum dicere voluit: cui sententiæ videtur etiam subscribere Celsus libro secundo cap. vndecimo: Atque, vt semel dicam, Medicamentum cùm sit leniens, totam quidem substantiam mordacitatis expertem habens, medicamentis, de quibus nunc agimus mitè lenientibus & soluentibus citra vllam controuersiam annumeratur: Proinde in morborum vel etiam principio ad mouendam aluum ab antiquioribus summa ratione concedebatur.

De Rhabarbaro.

AVERROES libro quinto suarum collectanearum in Galenum & reliquos rigorosè inuehitur, qui Rhabarbarum adstringendi duntaxat facultate pollere dixerunt, quòd purgandi vim, qua præditum est, minimè cognouerint:

tum tamen (Auerroes ipse hac in re notandus sit, quòd neque Galenus, neque cæteri seniores Rhabarbari nostri vsus vsquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderint, tametsi de Rhapontico à Dioscoride descripto lib. tertio cap. secundo plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando sit, inueniri potest; cuius etiam Rhapontici meminit Galenus octauo simpl. medicamentorum, nec non in primo lib. de Antidotis: Sed Rhabarbarum, quod hac nostra tempestate passim vsurpatur, ex troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, ibique etiam oriri compertum est, quòd ea regio barbarica antiquis fuerit appellata: est autem plantæ radix bipalmarem longitudinem superans, colore exterius ex rufo nigricante; verum non omnibus æqualis habetur crassitudo; aliæ enim eius generis radices tenuiores, aliæ crassiores existunt, vt in cæteris etiam plantis plerunq; fit; veruntamen quæ ad summam crassitudinem adoleuerunt, humani cruris molem æquare solent. Porrò autem Rhabarbarum hoc secundo ordine calefacit, ac siccat: constat autem tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem contribuunt: est & aerearum raritatem substantiæ conferentium particeps, nec ignearum quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrentibus & terreis qualitatibus, acquirit: At quoniam terrestris qualitas in imo delitescit, ignea verò in sublime fertur, hinc fit vt eius diuidantur qualitates cum aquâ aut uino perfunditur: operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantum facultatibus, terreis verò, vbi adstrictione sit opus: bilem primùm, dein pituitam sine omni penitus noxa vacuat: datur autem omni tempore & ætate, adeò vt pueris vel etiam ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi possit: auget autem Rhabarbari vires caprinum serum, vel si maceretur intubi vel apij aut plantaginis

decocto

decocto: In cuius quidem vsu illud perpetuò obseruandum est, vt spicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, addendumque & semper erit vini albi odorati modicum, præsertimque vbi ad obstructiones reserandas paratur: Synceri Rhabarbari expressio probè conuenit vbi abstersione duntaxat, ac infarctus liberatione sit opus; quòd si postquam hoc functum fuerit officio, viscerum adstrictione ac roboratione fuerit opus, ipsum quidem in puluerem contritum exhibendum erit; illud autem quod igne torrescit vehementius ad hoc ipsum operatur; & quoniam sanguinem clarificat obstructionesque aperit, aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres mirificè sanat; sanguinem reijcientibus qualitate & substantiæ facultate prodest, datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè quàm externè fractis iuuamento est, præsertimque si vino austero draghmæ pondere cõmisceatur, addito sinceræ mummiæ momento: Verum enimuerò cùm purgatoria præditum sit facultate, videbitur fortasse alicui eius vsus suspectus ante humorum peccantium præparationem; nihilo secius cùm deleteriæ facultatis sit expers, omnique prorsus noxa vacet, ac sine labore & naturæ conatu tum bilem tum pituitam deijciat, citra vllam controuersiam statuendum est Rhabarbarum inter medicamenta facilè soluentia, quæ inchoantibus etiam morbis dantur, præcipuas obtinere partes. Et hæc de Rhabarbaro.

De Aloe.

ALOE, qua passim officinæ vtuntur, succus est plantæ, quam in plurimis Italiæ locis virescere conspicimus, Romæ præsertim & Neapoli, vbi super ædium fenestris ac atrijs in fictilibus vasis alitur ac fouetur; cuius meminit Dioscorides lib. tertio cap. vige-

ſimo ſecundo: & Galenus libro ſexto ſimpl.medicam.optima autem eſt indica, cuius liquor eſt id; quod ad nos importatur medicamentum aloe cognominatum, ad plurimas res propter ſiccitatem mordicationis expertem vtile: Adſtringit quidem mediocriter, ſed vehementer eſt amara: ventrem ſubducit, & ex numero medicamentorum eſt, quæ excernendo ſtercori ſunt opportuna: Tertij ordinis exſiccandi facultate, calfaciendi autem primi intenſi, aut ſecundi pollere creditur: Vtile eſt ſtomacho medicamen, vt ſi quid aliud: ſinus glutinat: Vlcera ſanat, quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, & maximè quæ in ano ſunt & pudendo: Repellit autem, ſimulque digerit cum hoc vt paulum extergat; ita vt ipſius facultatis mixturam particularia eius opera atteſtentur. Verum memoria ſemper tenendum eſt, illotam aloem ad ventris ſubductionem aptiorem eſſe, multamque de medicamentaria vi deponere lotam, infeſtiſsima autem aloe eſt etiã lota his, qui citra vitiatos humores ex intemperie calida & ſicca affliguntur: Proximam ab his læſionem accipiunt, qui ſicca ſunt intemperie etiam cum frigiditate coniuncta: Hanc fortaſſe ob cauſam ſenibus medicamentum hoc incommodum eſſe autumarunt; & quoniam biliosos detrahit humores, ſi ampliori pondere exhibeatur, à primis venis, non tamen à toto corpore, in numero commemoratorum medicamentorum facilè ſoluentium iure meritò erit, ideoque nulla prægreſſa etiam humorum præparatione tuto exhiberi poterit; craſſos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem trahere nequit. Ex hoc loco oritur quædam difficultas ex Aeginetæ præceptis obiter & paucis diluenda; ſcribit enim lib. primo cap. quadrageſimotertio de ijs loquens, quibus ſecũda valetudine cõſtitutis tum aluũ emollire, tum lotium ciere pulcherrimè poſſumus: Aloem trium cicerũ magnitudinem quantitatemq; æquantẽ à cœna dandam

esse; inferius autem lib. nimirum septimo cap. quarto, ne à cibo purgantia exhibeantur medicamenta apertissimis verbis prohibuit: Cuius rei rationem reddens subdidit, si quidem cibum corrumpunt, vnde in citati capitis initio bilem inquit flauam optimè prolicit atque educit aloes drachma vna cum melicrato matutino tempore exhibita: Cui contradictioni Respondendum putamus, aloem post cœnam exhibendam esse exigua admodum quantitate trium cicerum non magnitudinem, sed pondus potius æquantem, vbi medici consilium sit fæces tantum educere, membraque tantum corroborare; dum verò non ipsas modò fæces, verum etiam humores euacuare in animo est, matutino ipsam tempore, & in maiori quantitate assumendam hortatur; Quòd autem purgantia medicamenta integra copia à cibo exhibere non liceat, octauo lib. de compositione medicamentorum secundum locos. Galenus rationem assignat; quia (inquit) concoctioni sunt impedimento. Atque de Aloe hactenus.

De Sena.

SENA mauritano nomine dicta, cuius meminit Serapio suo De simpl. volumine, planta est, cuius siliquæ & folia exsiccata ex plaga orientali ad nos importantur: in Hætruria etiam, ac præsertim in Florentino agro passim seritur; cuius vires Actuarius, qui solus inter Græcos recentiores descripsit senam, citra noxam bilem & pituitam deijcere memoriæ mandauit, eamque magis præstare voluit quæ ex Alexandria Aegypti, vel ex Syria affertur: Et quoniam degustatis senæ folijs aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis atque etiam aliquid amaritudinis intelligitur, temperamentum senæ inde colligi potest calidum

nimirum

nimirum, non insigniter tamen, & siccum, proinde tantum abest vt ventriculum infirmet (nisi eatenus, quatenus purgando noxios in ventriculum prolicit humores) quin potius eum firmet ac roboret; licet nos non lateat Mesuem medicamentum hoc non nihil ventriculo obesse existimasse: Quamobrem vt hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, Zingiber addendum præcipit. Quòd autem senæ diluto epoto tormina intestina experiantur, id nunquam ex senæ facultate prouenire existimat Mathiolus simul cùm multis alijs, sed (vt inquiunt) ex crassis pituitosisque excrementis ab hoc pharmaco eo inpulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, vt in eis non paruam extensionem faciant dum viam ad exitum quærunt: Quæ quidem sententia mihi semper dubia visa est, quòd multa alia medicamenta crassioribus expurgandis humoribus opportuna sine hac insigni noxa deuorentur, vel eorum dilutum propinetur, vt quotidiana obseruamus experientia: Quapropter non errabit quis, quantum ego puto, si senæ dilutũ ex eo intestinorum tormina excitare dixerit, quòd tardæ cum sit operationis, & biliosos pituitososque humores simul deijciat, qui non eodem tempore ad exitum parantur, vellicationes quasdam efficiat, flatusque multos in intestinis excitet: Proinde minus audacter senæ dilutum pueris, mulieribus & ijs, quorum intestina sunt imbecilliora præscriberem, licet Mathiolus vir apprime eruditus mulieribus etiam prægnantibus, pueris & cuiuscunque ætatis hominibus commodè dari posse asseruerit. Illud tamen memoria semper teneatur, dilutum magis quàm decoctum præstare, quòd nulla ex parte exhalet; redditur autem medicamentum hoc in deijcienda aluo præstantius atque valentius, si cassiæ nigræ, aut mannæ, aut Rhabarbari, aut rosarum diluto siue syrupo ros. solut. cõmisceatur, aut si caprino sero sena maceretur. Sunt & qui vindemiarum

t empore

tempore senæ folia in mustum coniiciant, inde conficientes vinum, quòd alui deiectoriam vim obtinet ad multa vtile; est enim domesticum valde medicamentum, & ijs, quibus aluus adstricta quàm maximè opportunum, quòd tum per inferna, vt Mesues testatur, bilem tum atram tum flauam, atque non bilem tantum vt Actuarius inquit, sed etiam pituitam educat, quòd sanè experientia comprobatur; cerebrum mundat, sensus clarificat, cor, lienem, iecur, pulmonem expurgat, confertque omnibus eorum incommodis, viscernm obstructiones aperit, atque, quòd satis est, iuuentutem augere, seniumque retardare, & animi hilaritatem afferre experientia comprobatur: verum quoniam à longinquis & labore aliquo trahit, non æque libenter, atque cætera superius commemorata soluentia medicamenta inchoantibus morbis senæ dilutum concedere soleo. Qnoniam verò, vt dictũ quidem iam antea est ab initio & nunc etiam vtile erit commeminisse, eum minimè bonum artificem esse posse, qui sua ignorauerit instrumenta, nam haud conueniet, fabrum lignarium aut serram aut asciam ignorare, proinde nequaquam reprehendendus mihi ipsi videor, si de medicamentorum soluentium differentia perinde ac de præcipuis medicinæ instrumentis, latius fortasse, quàm par esse videbatur, tractando digressus fuerim: Quæ omnia iuxta propositam iam seriem in breuem summam, hunc in modum redigenda atque repetenda.

Soluentium medicamentorum omnium breuis Diuisio.

EORVM igitur, quæ ventrem quomodocunque siue sursum, siue deorsum versus euacuant, alia id quadam materiæ conditione, alia formæ, totiusque substantiæ proprietate, alia vtrisque præstant

præſtant: Solius materiæ vi emoliendo quidem tum leniendo tum laxando aluum ſubducunt, oleum, & butirum malua, althea, Mercurialis viola, pruna, pſylium, & eiuſmodi plurima de quibus abunde ſuperius, quæ, quoniam totius ſubſtantiæ familiaritate prorſus vacant; in purgantium numero nullatenus recenſeri ſolent, quemadmodum neq; hydrelæum, quòd tum vomitiones prouocat, cuius etiã farinæ ſunt & cotonea mala, quæ comprimendo obuias partes ſic coarctant & adſtringunt, vt humoris in ſe reconditi non parum eructent & exprimant. Secundi verò generis medicamenta ventrẽ exinanientia, quæ peculiarẽ quendam humorem, peculiari, & quodam naturali inſtinctu trahunt, alia vomitione, alia deiectione purgant, & vomitione quidem, alia moleſtè id præſtant, vt Helleborus, alia blandè vt atriplicis ſemen, & rafanus, alia mediocriter vt aſarum; horum verò, quæ aluum deijciunt, alia humores tenues ſeroſoſque, alia bilem flauam, alia pituitam, alia melancholiam detrahunt; at in vno quoque horum genere, quædam imbecillius, quædam validius id præſtant; de quibus iam antea abundè definitum eſt: Neque ſolum ex viribus & energia, verum etiam & ex agendi ratione horum differentiæ exiſtunt, nam licet, exempli gratia, Rhabarbari ea ſit portio, quæ pares, atque exiguá ſcamonij portio vires obtineat, non tamen ſimiliter & ratione pari aget; vt perbelle Fernelius adnotauit; neque poteſt Rhabarbarum quantumuis auctum ſcamonij rationem & naturam proximè æmulari, neque contra ſcamonium quantumuis imminutum Rhabarbari conditionem imitari; ineſt enim præter communem, & alia ſua cuique peculiaris proprietas, quam in alijs haud quaquam reperies; quam quidem ex veterum monimentis, quotidianæ experientiæ reſpondentibus noſſe, aut vſu inueſtigare decet. Rurſus quæ in vno quoque horum

genere

genere imbecillioris sunt facultatis è proximis sedibus expurgant, ex ventriculo, mesaraicis, intestinis, iecore, & ex liene, validiora è distantioribus magna vi proliciunt & extorquent. Quæ primis morborum diebus, quod propositum est demonstrare, exhiberi non debent, nisi vel peccantis humoris immodica copia, siue turgentia, aut venenata qualitas, vel motus, vel locus vrgeant, de quibus iam iam fusius tradendū. Quod ad tertium genus attinet, Mirobalanos adstrictoria duntaxat vi purgare, vt sentit Mesues, ego vnà cum Fernelio nunquam affirmarem; etenim si peculiari quodam instinctu hunc potius, quàm illum humorem prolectent, ea vacuandi varietas non ab adstringente materia, quæ vna omnium est communis, sed à cuiusque formæ proprietate proficiscitur; quanquam, vt rectè Fernelius inquit, minime dubitandum sit, eorum materiam obuios humores, quos attigerint, adstrictione sua depellere; Quadam igitur formæ proprietate, qua præditæ hæ sunt, & adstringenti etiā materia quadam, ventrem deiciunt. Hæ summæ sunt purgantium medicamentorum vires ac differentiæ. Iam verò de morborum temporibus, atque de soluentibus purgantibusque medicamentis abunde satis dictum est, quā tum spectare videtur ad explicandum vtrunque dubiæ conclusionis terminum, quæ definienda proponitur; num videlicet inter morborum initia purganti medicamento vtendum sit: Nunc autem opportunum fuerit, Hippocraticam vulgatam illam sententiam, prima Aphorismorum sectione vigesimo Aphorismo descriptam definire. Cuius quidem integra germanaq; ad Hippocratis mentem interpretatio, maximum habet momentum ad propositi quæsiti veritatem indagandam: hic enim, vt ante diximus, vtilis est modus dirimendi lites omnes, quæ ad artem spectant.

Aphorismi vigesimiprimi sectionis primæ Hippocratis sententia explicatur.

E vsu medicamenti expurgantis disputant recentiores, sumpta occasione ab hac Hippocratis sententia; in qua quidem explicanda nequaquam tantum mihi immorandum videtur, quantum Neotericis omnibus alijs interpretibus visum est. Hippocrates igitur hic sic est audiendus, nunquam medicamento expurganti vtendum esse, succorum expurgandorum concoctione nondum prægressa, nisi fortè hi turgeant, hoc est hinc inde de parte in partem agantur, nullaque in parte determinata firmiter hæreant; Cuius quidem sententiæ causas cum pluribus in locis, tum præsertim quarto De ratione victus in acutis contex. quadragesimoquarto reddidit, vbi habet, ventrem ab initio clystere duces, medicamenta autem purgantia non adhibebis; etenim si ventrem moueris, vrina non maturabitur, febrisque citra sudorem in longum protrahetur: Rursus eodem lib. tex. vigesimo secondo hæc memoriæ prodidit, quicunq; ea, quæ in parte inflāmata sunt, morborum inter initia, medicamento soluere conantur, ij non solum ab intenta inflammataque parte nihil adimunt, cum non cedat affectio cruda, verum & quæ morbo aduersa & sana sunt absumunt, contabefaciuntque, corporeque imbecilliore reddito, morbus superior euadit, qui, vbi corpus vicerit, remedium non habet: Præter hæc incommoda ab Hippocrate eo loci commemorata peractæ purgationis ante succorum molestantium concoctionem, multa alia contingunt; tunc enim dolores fiunt in ventre, vellicationes, tormina, & omnino pro diuersitate fortunæ, diuersa incommoda; mouetur enim potius materia, quàm abdicatur, motus

autem coctioni est impedimento; coctio enim fit per quietem, vt omnibus in confesso est: virtutis etiam robur atque ipsi præsertim spiritus per importunas purgationes dissoluuntur; vnde haud quaquam mirari oportet si quis interdum importunè purgatus in paralysim inciderit, vt mihi medicinam facienti multis ab hinc annis in muliere quadam obseruare obtigit; quandoquidem si fortè purgantis medicamēti intempestiuè sumpti vi causa morbifica ad spinalem detrudatur medullam, quæ debilis est, paralysis facilè sequi potest, quòd vbi materia ad stomachum feratur, à qua suscitati praui halitus cor feriant, syncopem sæpe irreparabilem faciat, quin imò si per clysterem etiam validum catharticum ante concoctionem inijciatur, hæc & alia innumera mala suboriri possunt. Igitur ante omnem purgationem duo obseruanda sunt, prius vt venter molliatur, deinceps vt humor coquatur: illud autem è memoria non excidat, humores turgentes ab hoc sermone excipiendos, instabiles nempe, nusquam consistentes, sed nunc huc nunc illuc incumbentes, vt antea dictum fuit: Quorum quidem signa hæc ferè sunt, quòd laborantes nunc hic, nunc illic grauitatem, punctionem, & aliam quandam anxietatem sese sentire aiūt: Quare præceteris humoribus id potius sanguini, maximè autem bili contingere videtur; hæc enim maximè subtilis mobilis est & sequax; contra verò ignaua melancholia & pituita nec facilè locum, quem semel occupauit permutat, atque ad alium locum discedit: Quapropter Neotericorum sententiæ prorsùs adhærere non possum, quippe qui vtrunque hunc humorem inter turgentes posuerunt; nam si ita sit, cur ergo Hippocrates quòd plurima non turgent dixit? Quinimmò quod addunt, hosce humores quantitate turgere, aliqua eget deffinitione; humoris enim peccantis quantitas efficere nequit, vt locum mutet, quinimò è contrario, quo ipse humor est co-

piosior, eo segnior; id quidem quantitas præstare potest, vt locum cui insidet distendat, vt Hieremias Triuerius docte admodum adnotauit; si quis autem quærat, cùr turgentem, licet crudam, materiam purgare præcipiamur; duplicem huius causam assignabimus, prima est quia periculum est in mora, ne forte ad aliquod viscus præcipuum præcipitata momentaneam laboranti mortem afferat; altera verò ex materiæ peccantis conditione petenda est, quæ non admodum concoctionem aut desiderat aut expectat, cùm subtilis admodum sit ac mobilis, adeò vt duplex ad euacuationem huius materiæ potius, quàm alterius compendium Medicus obtineat, humorum mobilitatem, & naturæ impetum: Sic & Hippocrates biliosam retrahit in principio pleuritidis purganti exhibito medicamento; sic etiam materiam, quæ ad caput impetu fertur, à qua futuræ apoplexiæ periculum imminet, clystere reuocat. Sed hac de re plura fortasse iuxta propositam seriem, quàm ad compendium spectare videatur, adduximus. Duo tamen adhuc supersunt minimè reticenda, primum. Medicationem aut purgationem in minoratiuam (vt vocant) atque eradicatiuam distinguendam, Quarum prima scilicet eradicatiua purgatio hic ab Hippocrate ante concoctionem reprobatur; secunda autē sectione Aphorissimorum vigesimonono minoratiuam consulit, licet me non lateat, hanc distinctionem à pluribus improbari, quorum rationes capite subsequenti auctoritate grauissimorum virorum, ratione & rerum euidentia nihil aduersus hanc nostram sententiam firmiter concludere, luce clarius demonstrabimus: Alterum quòd Hyppocrates hic de succorum expurgatione intelligit, quorum coctio expectari potest; succorum enim sero similium nulla est concoctio expectanda, sed & succorum, qui sunt aut in primis venis aut vijs ductum, vt ventriculo, & intestinis expurgationem aggredi licet concoctio-

ne

ne non expectata, Quoniam ob loci comoditatem, vel etiam cruda haud magno negotio educi possunt, qui quidem succi generoso medicamento opus non habent, sed aut expurgante primi ordinis, aut leniente solum; succorum etiam, qui in penitioribus venis sunt non turgentes reuulsionis gratia licet nonnunquam expurgationem peragere in morborum principijs, quòd ab Hippocrate veluti oraculo quodam quarto de ratione victus in morbis acutis tex. sexagesimoquarto explicatissimis verbis accepimus. Cùm igitur quæ præmittenda erant satis superque explicata fuerint, vt eò redeamus, vnde sumus digressi, quid de purganti medicamento, morbo adhuc initiante, exhibendo sentiendum putem, quod primum præcipuumque nostrum est institutum, paucis deffiniendum.

Quando & quomodo in morborum principijs purgandum sit.

ISCORDIA quædam non parua inter Medicos expositores orta est. Vtrum videlicet inchoantibus morbis purganti interdum medicamento vtendum sit, Qua quidem in re nonnulli, qui veterem medicinam se reducere gloriantur grauiter (vt demonstrabimus) aberrant. Ac poterat talis ac tantus hactenus error dissimulari, nisi ad plurimorũ vitã ac perniciẽ spectaret. Nunc ergo quod iã anteà pollicitus sum subijciã atq; breui methodo repetã.

Consueuit Hippocrates dicere, Medicari, pro vti medicamẽto purgante, quod catharticum appellant, quod quidẽ non nisi concocto peccante humore concedi debet, iuxta Hippocratis vulgatam sententiam Aphorismorum primo Aphorismo vigesimosecundo traditam: cum nihil in rebus humanis perpetuum sit, cogimur interdum vel

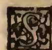
etiam

etiam crudum humorem, nulla præhabita eiusdem præparatione, medicari siue purgare, & hoc quidem quatuor præsertim rationibus, primum quoties materia turgeat ob rationes paulò ante adductas in explicãda Hippocratis aphoristica sententia nunc adducta. Secunda purgandi non expectata coctione ratio ex humoris motu petenda est reuulsionis gratia, quod Hippocrates ipse quarto De ratione victus in morbis acutis sexagesimoquarto faciundum docet, sic & biliosam materiam Hippocrates in principio pleuritidis retrahit, sic vt anteà diximus, materiam, quæ ad caput impetu fertur imminentis apoplexiæ gratia clystere ab Hippocrate reuocatur. Sed obijciet quis, non nè eiusdem est fortunæ fluens materia motuque agitata, atque turgens? In hoc quam maximè multi, eorum pace sit dictum, aberrant; non enim materia turgere dicitur, quæ iam à venis ad locum aliquem destinatum mouetur & rapitur, vt quæ in pleuritide ex Hippocrate ad Hypocondria ferebatur, sed quæ subinde modò hunc modò illum locum permutet. Tertium dandi purgans medicamentum incipiente iam morbo consilium siue argumentum à venenato pestilentique humore desumitur; At de venenato humore primum nimis importunè hic sermonem haberi obijciet aliquis, quòd venenatos humores non quidem purgatione, sed alexipharmacis superare studeamus, ita vt nulla in eo cruditas accusari, aut concoctio expectari debeat: Ob eandem etiam causam hic frustra de humore pestilenti mentionem me fecisse accusare quis poterit, etenim hic quoque amuletis quibusdam siue alexifarmaco, aut certè potius sanguinis missione, aut cucurbitulis, aut similibus attrahentibus præsidijs sedi affectæ applicitis, quàm purgatione indiget: Quibus ac consimilibus obiectionibus ab ijs adductis, qui similes mihi videntur ijs, qui plurima ingerunt, quàm conçoquunt; nam & ipsi plura mihi vidẽtur

legisse

legisse quàm penitus intellexisse, vt apposite satisfaciaciamus, altius summendum est exordium. Igitur in curatione morborum a venenato aut pestilenti humore pendentium triplex est intentio; vna ad seminaria, quibus contagio inhæret, altera ad materiam periclitantem, tertia ad materiam periclitatam, seu potius corruptam.

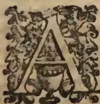
Qua Methodo venenati pestilentesque humores, euinci possint.

EMINARIA contagionem habentia vel extingui, vel educi, vel frangi, vel per antipathias repelli debent, sed rarò admodum accidit, vt innoxiè extingui possint; quoniam nec vrentibus, nec frigidis licet tutò vti; siquidem periculosum est, præsertim febrienti, quòd ad pestilentes spectat humores, vrentia introrsum sumere, hæc autem foris admota seminaria non attingunt, sed cum noxa exagitant; Frigidæ quoque potio non omnibus ex vsu est: Educuntur autem materiæ, quibus inhærent, vacuatione, siue per venæ sectionem, siue placido pharmaco; franguntur autem siccis sed calidis vbi analoga est contagio ad frigidos & crassos humores, quibus seminaria hæc inhærescunt, præcipuè si obstructiones (vt in febribus putridis) non paucæ sint, vel franguntur siccis, & frigidis; stipticisque si analogia fuerit ad subtiliores & acriores succos, vel ad spiritus ipsos, quod scitè admodum adnotauit Montuus Mirebelli Dominus Christianissimiq; Regis Galliarum consiliarius: Postremò per antipathias repelluntur, eorum nempè vsu quæ corpus cōfortando iuuant. Venenata ergo aura, licet per se amuletis quibusdam potius, quàm vacuatione aliqua pharmaco facta, cui non est, vt alij humores, obsequens, euincatur, quatenus tamen huius seminaria huic vel illi humori iunguntur ad horum profectò eductionem

nem

nem ipsa quoque simul euocatur: Præterea, si fortè recens assumptum fuerit venenum, id subito vomitu, vel ventris deiectione expelli conuenit, quod etiam de pestilenti halitu intelligendum est; Igitur die primo, & antè cõcoctionem vacuatio conuenit per sanguinis missionem, si materia vincens fuerit sanguis, vt dicit Princeps Mauritanus, aut purgatione, si alij humores peccauerint; Idem sentit Zoar & Manardus; Accedit huc quòd in pestiferis crises vt plurimum tendunt ad mortem, non igitur in his expectanda coctio, quamobrem apud Galenum quinto Methodi Medendi, quot quot ex immani illa pestilentia incolumes euaserunt multis per vomitum, omnibus per ventrem corpus antea fuisse expurgatũ, atque exsiccatum legimus: ex quibus liquidò constat, quòd non solum sanguinis missio, sed etiam purgatio ex vsu est: At quoniam eorum medicamentorum hic mentio habita est, quæ per antipathias in venenatos pestilentesq́ue humores operantur, eorumq́ue vim infringere dicuntur, de his obiter quidem, verum vtiliter & compendiosè tradendnm.

Medicamentorum à totius substantiæ proprietete operantium differentiæ.

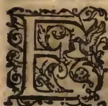

B occulta totius substãtiæ proprietate duæ medicamentorum differentiæ prodeunt, alia enim euacuantia, alia duntaxat alterantia: Primi generis sunt, quæ ratione formæ specificæ, atque sympathia quadam peculiare sibi quiddam proliciunt, expurgantia medicamenta, de quibus superius satis superq́ue dictum est: Horum rursus duplex suborta est differentia, alia etenim è corpore vniuerso, alia ex vna quapiam particula trahunt, quæ è toto corpo

re vel attractum humorem vomitione reddunt, vt asarum & veratrum album, vel deiectione, vt Rhabarbarum & Scamonium: Quæ ex vna duntaxat parte familiarem sibi proliciunt humorem, aut ex cerebro per os atque palatum, vt apophlegmatismi, aut per nares, vt errhina, aut ex vtero per ceruicem superuacuum ducũt humorem, vt Aristolochia: Cæterum quæ vel vrinam cient, vt petroselinum, vel menstrua purgamenta, vt artemesia, vel excreationes promouent, vt hyssopus; quoniam non tractione, sed vel detersione vel extenuatione atque penetratione recrementa propulsant, inter euacuantia potius, quàm verè purgantia, vt mea fert opinio, recensenda sunt, quòd non similitudine trahant: At verò alterantia tantum alexiteria & alexifarmaca, quæ venenum aut deleterium medicamentum attrahunt similitudinéque amolliuntur, vt schistum lac, Agaricum, dissecti pulli gallinacei calentes percussæ parti aplicati, scorpius ipsæ proprij inflicti veneni alexeterium inter euacuantia Medicamenta iurè commemorari possunt, nec tamen propriè cathartica dici debent. Hæ igitur sunt differentiæ medicamentorum, quæ totius substantiæ proprietate euacuant, licet quæ primis aut secundis facultatibus agunt, alterantia propriè nuncupentur; quanquam etiam multa tertijs facultatibus, seù tota substantia alterent, quæ instinctu quodam, siue vi quadam abdita totam rei substan tiam immutant, demoliuntur, ac prorsus corrumpunt; Hæc autem duplicis sunt generis, alia sunt deleteria, alia antidota & antiparmaca, priora dicuntur propriè venena, quorum aliqua etiam breui viuos interimunt manifesta quidem, sed violenta & excellenti qualitate, vt euphorbium vrendo, & opium stupefaciendo, quibus & fortè etiam iuncta est quædam abdita qualitas; Quæ verò qualitate occulta id præstant sanè non illa veneni appellatione intelliguntur; Hæc enim totius substantiæ dissi-

dio nobis infensa noxiaque sunt, vt venenatarum bestiarum, ceu Scorpij, Falangij, & Rabidi canis ictus, Pityocampæ, Hydrargyrios, Dryopteris; & eius generis alia; quandoquidē cum saliua hæ bestiæ virus ictu eiaculātur; quod sensim intrò subiens ac prorepens in principes tandem partes irruit, earumque vires ac substantiam demolitur. Antidota verò & Antipharmaca deleterijs planè cō traria sunt, quæ totius substantiæ dissidio sic immutant & obtundunt, vt ne minimum queant nos offendere; Horum alia haustum vel iniectum venenum aut etiam deleterium medicamentum totius substantiæ contrarietate frangunt obtunduntque, vt citrij semen; Ad hoc genus pertinent & quæcumque pestilentes aliosque epidemios morbos profligant aut arcent, vt Mitridatium & Theriaca; Alia verò virulentarum bestiarum ictibus medentur; vt Alyssum, & pimpinella rabidi canis, quorum omnium vberiorem si quis tractationem desideret Fernelium diligenter legat lib. quarto Methodi medendi cap. quinto. Verum enim verò obscuras non nullas dictiones in hac medicamentorum differētia interpositas iunioribus medicinæ studiosis hunc nostrum tractatum legentibus dubitationem fortè parientes explicare nunc est consilium.

Quid sit schistum lac.

EST autem schiston lac, in quo pars caseosa quodam cocturæ genere à sero separata, cuius meminit Plinius lib. decimooctauo cap. nono, id fit hoc modo, fictili nouo lac maximè caprinum feruet; ramisque ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsi quot sunt hæminæ lactis, deinde igne demptum refrigeratione diuiditur, serumque à lacte hunc in modum seiungitur, hoc autem

in

in genere alterantium, quæ alexeteria dicuntur, reponi poteſt.

Quid Pityocampæ.

ITYOCAMPAE vermes à pino arbore naſcentes morſu venenato nõ diſſimili à bupreſtis morſu nuncupantur, Plinius lib. vigeſimotertio cap. ſecundo. Hæ autem pinorum erucæ numeroſæ ſanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò vireant ſiluæ; quarum meminit Dioſcorides libro ſecundo cap. quinquageſimoquinto, quæ quidem venenatæ beſtiæ malignam quandam auram, vel ſaliuam morſu infligunt, quæ ad deleteria à totius ſubſtantiæ diſſidio operantia ſpectant; in quorum numero Dripoteris etiam recenſetur.

Quid Dryopteridis nomine intelligendum.

ON aliud Dryopteris Græcis ſignificat, quàm filicem in quercubus naſcentem, quòd filix hæc in annoſis muſcoſiſq; quercubus proueniat, naſcitur etiam humenti ſolo, cuius meminit Dioſcorides lib. quarto cap. centeſimo octuageſimo primo, & Galenus lib. ſesto ſimplicium medicamentorum, facultatem ſepticam, hoc eſt corrumpentem ac putrefacientem obtinet, proinde pilis etiam glabram cutim efficit.

Quid Alysson sit.

INTER antydota, quæ venenatarum bestiarum ictibus medentur, Alysson recensetur, de quo varia est sententia; Dioscoridi enim Alysson, libro tertio cap. octuagesimonono, frutex est caule tantum & folijs minoribus a rubia distans; vt Plinius quoque tradit libro vigesimoquarto capite vndecimo, nomen habet ab eo quòd solo conspectu rabiem curare credatur; quidam eandem putant esse cum ea, quam hodie rubiam minorem vocamus; alij eam esse contendunt, quæ canabis agrestis dicitur. Alyssi vires Galenus, à quo discedendum numquam putauerim libro sexto simpl. medicamentorum tradidit his verbis. Nuncupata est hæc herba alysson, quòd iuuet mirificè à cane rabido demorsos, sed & rabienti quoque data sæpe in totum sanauit; atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit, dictumque prius est, talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare methodo, quòd si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem mediocriter habere siccificam & digerentem cum hoc vt absterforium etiam nonnihil obtineat, hac ratione & vitiliginem, & maculas faciei à sole prognatas purgat.

Alyssos autem (ne quis nominum similitudine decipiatur) Arcadiæ fons est, cuius aqua canis rabidi morsui & ipsa medetur. Iterum igitur ad institutum reuersi dicamus, Venenatos humores, vel etiam pestilentes, tum intus ex praua victus ratione accumulatos, tum aliunde tales effectos, nulla expectata coctione, statim initiante morbo esse detrahendos. Ac de tertia purgandorum crudorum humorum lege & ratione satis. Iam tempestiuum fuerit

fuerit diligenter expendere, num humores crudi at multi præ nimia copia naturam obruentes cathartico sint imminuendi, quam humorum non integram purgationem minorationem recentiores appellare cõsueuerunt, quod ad quartam purgandorum humorum morbis initiantibus fortunam attinet.

Nunquid purgare aliquando liceat citra coctionem & turgentiam, nec motu, nec venenata materia cogente.

VONIAM verò quas debeamus propositæ quæstioni idoneas sumptiones conquirere abunde iam antea in expendenda Hippocratis Aphorismo vigesimosecundo primæ sectionis sententia explicatum fuit: Idcirco in præsentia satis erit si illud addidero, Antiquorum dogmata vt non sunt spernenda, ita nec vsque adeò rigorosè obseruanda. suas enim vnumquodque limitationes habere certum est: Præsentis ergo dissertationis tale erit principium.

In principijs morborum interdum, nulla prægressa purgantis humoris coctione, vel etiam citra turgentiam purgandum esse; rationibus validissimis, grauissimorum virorum auctoritatibus, atque euidentissimis experimentis luce clarius demonstrare onus mihi in præsenti incumbit: Mox obiectiones, quæ nostram hanc sententiam infirmare videntur definire. Hæc igitur prima erit propositæ sententiæ ratio. In quocunque morbo non turgente humore consultius esse concoctionem expectare, nemo est qui neget, si modò per morbi magnitudinem, atque humoris abundantiam, atque facultatem ipsam liceat: cæterum vbi coniectura assequamur naturam ad

noxij

noxij humoris concoctionis horam sufficere non posse, quòd multitudine præmatur obruaturque, tunc purgationem moliri in principio ante coctionem sine etiam turgentia necessum erit, Quam expurgationem Mauritani cum suo Principe minoratiuam, alteram eradicatiuam appellare consueuerunt, quæ quidem ratio prima ex eo pendet Axiomate, quod habet. Quibus alia non est salutis via, & ea quæ est vnica, dubia tamen vtique eligenda, quòd satius sit aliquid bonum cum spe vel periclitari, quàm sine spe certò perire, quod consilium fuit & Galeni & Celsi ex Thucydidis sententia. Satius est, inquit, anceps auxilium experiri, quàm nullum: Altera ratio, Natura non nunquam humorum copia obruta ex duobus malis minori intenta citra coctionem & turgentiam cum successu mouet & expurgat, igitur assertio vera. Antecedens quotidiana patescit experientia, consequentia probatur, quia oportet Medicum naturam rectè operantem imitari.

His accedunt auctoritates; etenim Princeps mauritanus libro primo fen quarta capite tertio vna cum vniuersa ferè Mauritanorum schola eiusdem est sententiæ. Galenus etiam cùm pluribus in locis, tum præsertim quarto De ratione victus in acutis Com. septuagesimosexto inquit. Prima interdum die & secunda & quarta & interdum quinta Medicamenta dedimus, Quòd autem de morbo coquendo intelligat eo loci Galenus ex his, quæ ab Hyppocrate dicuntur eodem in libro sexagesimoquarto textu apertè colligitur. Adhuc Hyppocrates ipse eodem loco quarto De ratione victus in Acutis scriptum reliquit. Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, vbi venter murmurauerit. Sed quid amplius? Idem Galenus vna cum Hippocrate Aphorismorum secundo Aphorismo vigesimonono, Purgationem inter morborum initia moliendam interdum esse,

apertissi-

apertissimis verbis demonstrarunt. Nec verò hic locum habere videtur ea solutio, qua passim contrariæ sententiæ assertores vtuntur, id scilicet dictum esse cum materia turget; nam cum turget materia non est expectanda illius concoctio; at quòd hic loquatur de morbo, in quo materiæ concoctionem expectare liceat, palã faciunt Gal. eo in comentario verba, Quo minorem, inquit, iã factã materiam facilius possit natura coquere. Neque valet quòd adducunt, Hippocratem eo loci loquutum fuisse aut de venæ sectione, aut de ventris lenitione clysteriorum vsu, quandoquidem præsidia hæc omni ferè morbi tempore vsurpari possunt; De clysteriorum vsu nulla extat difficultas; quo ad sanguinis missionem attinet Galeno & omnibus in confesso est, quòd in secanda vena dierum numerus non sit attendendus. Præterea sanguis coctionem expectare non videtur, constat autem Hippocratem in citato Aphorismo, Inchoantibus morbis si quid tibi videtur mouendum moue, de eorum humorum detractione loquutum fuisse, qui coctionem desiderant, vt Galeni verba apertissimè declarant, quando habet, Quo reliquum facilius concoqui possit: sunt autem Galeni verba hæc, si quid videtur mouendum moue, hoc est maximè quidem venæ sectione, nonnunquam verò & purgatione, quorum neutrum oportet in vigoribus adhibere, vt enim in libro de crisibus manifestauimus, coctiones morborum tunc maximè fiunt; vt igitur hæ citius eueniant, melius est in principijs euacuare, quo minorem iam factam materiam facilius natura concoquere possit. Non videtur autem hæc controuersia tantũ Barbaris peperisse difficultatem, sed & Græcis, quippe Oribasius ipsæ post otiosas quasdam ratiocinationes hãc præsentem sententiam duntaxat ad morbos acutos contrahit. Hanc nostram assertionem veram esse quotidiana experientia ostendit; obseruant enim in dies qui medicinam faciunt laborantes

tes febre quotidiana purgantis medicamenti à principio vsu multum iuuari imminuta redundantium humorum copia, vt & in alijs consimilibus morbis. Sed iam reliquum est, vt argumentis contrariæ assertionis breuiter occurramus, finemque huic primæ tractationi imponamus.

Aduersæ sectæ rationes.

NOnnulli sunt, qui contendant nunquam medicamẽto purganti vtendum esse ante concoctionem extra turgentiam: quoniam inquiunt, Hippocratis sententiam adductam primo Aphorismorum vigesimosecundo vniuersalem omnino assertionem esse, qua præcepit non mouendum cruda, & si quæ alia foret expurgandi occasio, vt turgentiam excipit, ita & videtur illã excepturus. Præterea tam multis in locis, tam diuersis, tam constanter, vt Vallesius notat, hoc idem ab Hippocrate & Galeno scriptum est, nullius alterius expurgandi temporis facta mentione, vt hinc haud dubiè constare videatur, hãc fuisse illorum sententiam: Propterea vigesimoquarto Aphorismo primæ particulæ, in acutis passionibus raro & in principijs Pharmacis vti licere Galenus in commento asseruit. In longis morbis, inquit, semper oportet coctionem expectare, in acutis verò cum turgent, & in principijs possumus medicamentis purgantibus vti. Quarto de ratione victus in acutis Coment. quadragesimo tertio Galenus hunc in modum scribit, corpora expurgare cauendum est omnino, apparente in succis cruditate. Libello etiam Quos & quando purgare oportet idem docet. Sunt præterea innumera alia loca, In quibus grauissimi auctores hanc eandemque sententiam litteris mandarunt. Addunt præterea, renitente natura euacuationi non potest hæc fæliciter succedere,

At cum humores non sunt cocti, pertinaciter adhærescunt, retinenturque; quare natura ante coctionem noxios retinendo humores trahenti pharmaco vehementer renititur; Quamobrem necesse est, aiunt, vt in hac pugna molestissima emergant symptomata illis similia, quæ fiunt propinato pharmaco sano homini, nempe pharmaco familiarem sibi humorem prolicere nequeunte, illic quia non est, hic quia retinetur à natura, cum non adhuc præparatus sit, carnes sanæ colliquantur; Vnde tormina, mordicationes, vertigines, & quod est multo deterius, conuulsiones vel contingunt vel saltem plus boni succi; quoniam hic coctus est, quàm mali, qui crudus est & non cedit, extrahetur, cum vero succus est coctus, aut si incoctus sit non retinetur, quod ex turgentia cognoscimus; turgentes enim humores, vt antea dictum est, huc illucque feruntur, natura adminiculatur expulsioni; etenim succum concoctum non amplius natura emendare debet; quare à concoctione desistens ad expulsionem conuertitur; turgentem autem materiam, quia non potest ferre illius acrimoniam aut multitudinē, expellit; ob id rectè in his expurgatio cedit, in alijs nequaquã.

Rursum medicamentum purgans in principio deuoratum, cruda existente materia, morbum vtique prorogabit; ergo nequaquàm concedendum: antecedens probatur Galeni & Hippocratis testimonio quarto De ratione victus in acutis quadragesimoquarto, vbi habent Purgationes concoctionibus aduersari; quia coctiones quiete & moderato egent calore, purgantia autem medicamenta tum immodicè calida sunt, tum etiam vehementer mouent. Quibus & consimilibus otiosis ratiocinationibus demonstrare contendunt, nunquam præscribendum esse purgans medicamentum, nisi cocto vel turgente humore. Qui hunc in modum arguunt, magis pro secta, quàm pro patria pugnare mihi videntur, quod qui-

dem in naturali Philoſophia diſputandi gratia ferendum erat; ſed in re adeò periculoſa, vbi, vt aliàs dicere ſolet Galenus, de humano luditur corio, vereor ne cum veritate Deum offendant: ſed ipſi viderint.

In oppoſitam ſententiam adducta argumenta ſoluuntur.

OBIECTIS rationibus nec parum quidem vrgentibus, quæ noſtram hanc aſſertionem infirmare videntur, haud magnum negotium erit reſpondere. Interim autem non pigebit, quod iam antea oſtenſum eſt, nunc in memoriam reuocare. Non eſt dubium, quin hæc controuerſia maximorum ferè errorum, qui in re medica contigerunt cauſa fuit: Neoterici tamen, vt contrarias aſſertiones componerent, ſtatim diſtinctiones quaſdam nec inutiles quidem excogitarunt, atque deinceps ita aiunt purgationem, vt iam antea diximus, in minoratiuam, vt vocant, quæ cathartico quidem & verè purganti medicamento non integra copia deuorato celebratur, indeque peccans cauſa morbifica imminuitur; atque eradicatiuam, qua vniuerſus noxius humor funditus detrahitur. Hanc vna cum Hippocrate Aphoriſmorum primo Aphoriſmo ſecundo negant citra coctionem aut turgentiam, illam vero cum eodem Hippocrate Aphoriſmorum ſecundo Aphoriſmo vigeſimonono citra & coctionem & turgentiam non temere admittunt, quoties coniectura aſſequantur, naturam vberiorem peccantium humorum copiam non poſſe vſque ad morbi vigorem ſuſtinere, quin potius antea oppreſſa nimium & ſopita ſuccumbat: Quare ſumpta à viribus (quæ omnium maximè vrgent) indicatione, vrgentiorique conſulentes, & rectè quidem, vt

mea

mea fert opinio, id peragendum autumant.

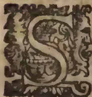
Rursus Medicationem siue purgationẽ in legitimam, (regularẽ vocant) & illegitimam (coactam prædicant) distinguere solent: Hunc deinceps in modum controuersias cõponere contendunt, quippe Regulari & legittima Medicatione nequaquam licere purgans medicamentũ crudum, neque turgentem humorem purgando mouere, irregulari autem, siue cura, vt aiunt, coacta id faciendum esse ad detrahendam copiam facultatem obruentem, & ad euitandum, vt inquiunt, periculosius incommodum.

Proculdubio magis res quã nomina distinguunt; quandoquidem hoc prætextu in vtraque sorte præscripta medicatio, siue curatio regularis est, & legittima; rationi etenim consentaneum est, vt in antiquissimo adagio est positum, in rebus humanis, in quibus nihil est perpetuum, de duobus malis minus eligendum; constat enim apud Galenum Hippocratemque, periclitante ægro satius esse anceps experiri auxilium, quam nullum: Hinc fit, quòd quemadmodum fuit dictum à principio, nullum vniuersale præceptum inuiolatum recipitur, quod suis interdum limitationibus non sit explicandum. Quid? non ne illa sententia vniuersalis est ab Hippocrate descripta Aphorismorum primo Aphorismo decimosesto? Victus humidus febricitantibus omnibus confert; tamen Galenus statim excipit propter contrarias indicationes Hydropicos febricitantes. Hic ergo totius controuersiæ ratio constituta videtur.

Sed postquam in hũc locum deducta est proposita controuersia, vt huic tandẽ finẽ imponamus, rursum ad institutũ nostrũ reuertentes, atq; eorũ, quæ iam antea ostensa fuere summã in memoriã reuocantes, dicamus. In morbis à materia pendentib. ante coctionẽ, atq; vel etiam nulla obseruata turgentia, præcautionis gratia, iminentisque grauioris alicuius periculi ratione, rerum euidentia, gra-

uissimorum virorum auctoritatibus, atque rationibus apertissimis consentaneum esse purgans præscribere medicamentum, quod minoratiuum appellant. Quibus hunc in modum constitutis illud facilè colligitur, purgantia medicamenta inter morborum initia danda interdum esse, nimirum quando vel turget materia, vel in aliquam determinatam partem fertur, aut venenata siue pestilens censetur, siue quando præ nimia copia defecturæ virtutis periculum iminet, quibus etiam accedit & quinta fortuna, cum videlicet materia non est eius conditionis, vt concoctionē admittat, qualis est & aqua in hydropicis, & bilis tum flaua, tum nigra in vtraque hicteritia. Quòd si quis etiam sextam adderet conditionem à loci præstantia petendam, vt in Apoplexia à scopo, iuxta grauissimorum virorum sententiam, minimè aberrabit. Ac de proposita controuersia hactenus; sophistas enim reprehendere nunc institutum non est; quoniam superuacuum, & ijs tantum, qui veritatem sectantur speculationem nostram impertimus. Restat autem, vt quæsitum iam antea propositum primo loco explicandum, in cuius gratiam hæc omnia prælibata à nobis fuere, nunc breuiter absoluamus, erat autem eiusmodi.

Nunquid Medici Romani cæterique eiusdem classis inchoantibus morbis purgans medicamentum iure præscribant.

I ex facto (vt Iuristæ dicunt) ius oritur, Romani cæterique eiusdem sectæ Medici nequaquam iure notandi erunt, quippe qui in morborum principijs purgans non præscribunt medicamentum, nisi materia vel turgeat, vel venenata sit, & pestilens,

siue

siue mobilis & præceps, aut copiosior, quàm par sit vt à facultate concoqui possit, siue coctioni ita contumax, vt nequaquam illam admittere possit, de qua paulò antè diximus exemplo ab hydropicis & hictericis accepto. Aut si præcipuum viscus non sine iminenti vitæ periculi exerceat. In quibus duntaxat fortunis, vt antea dictum est, purgare ante coctionem expedit: nam licet primis morborum diebus ventrem mouere studeant, vel clystere vel cassia deuorata, aut manna, melle rosaceo soluente, syrupo ros. solut. aut violarum infuso, muccarum violatum appellant, ob id tamen purganti indifferenter medicamento non vtuntur, hæc enim commemorata aluum deijcientia vel leniendo, vel à primis etiam venis detrahendo, superuacuosque humores in primis meatibus, ventriculo nempe & intestinis accumulatos, sine labore & violentia, citraque omnem deleteriam ac veneniatam qualitatem feliciter expurgant, succorum enim qui sunt aut in primis venis, aut in ventriculo, & intestinis, ob loci commoditatem, nulla expectata concoctione, expurgationem aggredi licet, quorum quidem ratione forti medicamento cathartico vti non est opus, sed aut leniente solum, aut primi ordinis expurgante: Quorum quidem licet aliqua peculiarem proliciant humorem, nihilo secius verè purgantia nequaquam dici possunt; quòd nulla violentia, nullaque deleteria facultate opus suum præstent: Neque ob id purgantis medicamenti nomen nimium angustè coegimus; quoniam apud Hipocratem & Galenum huius vocis eadem perpetuò est significatio. At de primo quæsito satis. Reliquum nunc est vt secundum aggrediamur.

Nunquid

Nunquid Romani Medici eorumque sectatores in morborum principio redarguendi sint quòd pharmaca deiectoria venæ sectioni anteponant.

T nusquam lubentius versor quàm in difficilium rerum contemplatione, ita cum magno tædio atque adeò perfunctoriè ea recensere soleo, quæ nihil aut parum difficultatis obtinent, præsertim cum ob externa negotia, & amicorum meorum importunitatem, quibus obstringor, vix aliquot subcessiuas horas meis negotijs, ac præsertim in Medicina facienda suffurari possim. Nihilominus præsenti quæsito mihi à perillustri & excellentissimo viro hesterna die proposito de re quidem ad artem spectante graui, ac multi momenti satis tamen perspicua, paucis respondere præsentis est instituti. Porrò autem non me latet, quòd his scriptis plurimos mihi conciam aduersarios; quòd nihil ad artem faciens dissimulare possim: sed nihil ad me, dies omnia reuelabit, ac magis mors ipsa; nam plerique doctos, ac de propria arte benemeritos magis mortuos, quàm viuos agnoscunt. At de his satis. Rem ipsam agrediamur. Quoties vtrisque præsidijs, venæ scilicet sectione, & purgatione opus est, non tam in ijs, quos à morbis præseruare, quàm in illis, quos iam laborantes Medici curare student venam ante quamcunque purgationem incidendam esse quamplurimi hodie medicinam exercentes confidenter consulunt. Quorum quidem argumenta primum adducam, eaque facilè dissoluam. Mox auctoritates grauissimorum virorum, apertissimasque rationes inueteratum hoc dogma euertentes afferam. Dein veram propo-

siti

fiti Quesiti decisionem afferam; si prius Hippocratis & Galeni locos nonnullos interpretatus fuero, qui superficietenus persuadere videntur, integram purgationem venæ sectioni præferendam esse, quos quidem locos aduersus contrariæ alterius sectæ Medicos minimè adducendos existimamus, quòd probabiles potius, quàm demonstratiuas rationes contineant. Quæ omnia in hunc ordinem eo consilio digerenda putaui, vt demonstrem nec semper in quouis morbo ante venæ sectionem purgandum, nec contra purgationi sanguinis missionem perpetuò præmittendam; sed modò vnum, modò alterum præsidium prius administrandum pro diuersa laborantis hominis fortuna: Quemadmodum & nos vna cum Medicis Romanis fœlici cum successu in dies obseruamus.

Hippocratis & Galeni loca explicantur, Quæ integram purgationem venæ sectioni præmittendam probare videntur.

IPPOCRATES sexto De Morbis Popularibus com. primo tex. sexto, Iuuenes, inquit, veratro vti, & poplitem incidere: quippe vt verbum (veratro vti) venæ sectioni pręponit, ita & huic illud pręsidium; quandoquidem non solum orationis Hippocraticæ dictiones, sed & earundem ordinem diligenter lectorem spectare oportet, quemadmodum & Galenus eius Illustris Commentator sæpe ac sæpius asseruit de Hippocrate loquens; atque vt ex plurimis aliqua exempli gratia attingamus, reuocanda sunt in memoriam ea, quæ ab eodem Hippocrate scribuntur sexto De morbis vulgarib. sect. sexta tex. quarto, Labores, Cibi, Potus, somnus, Res venereæ, omnia mediocria.

Rursus

Rursus quarto De ratione victus in acutis vigesimoprimo cum de ægritudinibus, quæ vtroque auxilio egent differat Hipocrates, in comment. Gal. primis verbis sic inquit, catalogus hic ab Hippocrate ponitur eorum morborum, qui primum sanguinis egent missione, deinde ab ea purganti medicamento. Ex quibus Galeni & Hippocratis verbis colligere licet; sanguinis detractionem non in omnibus morbis purgationi esse præmittendam. Ergo purgatio interdum venæ sectioni præferenda.

At non ita subaudiendum puto, quòd venæ sectio in commemoratis morbis duntaxat præferri debeat, in alijs verò contra; sed quod illi ferè morbi sunt, qui vtraque euacuatione simul opus habent: ita vt catalogum ibi faciat Hippocrates apud Galenum eorum morborum, in quibus non solùm expurgationis, sed etiam sectionis venæ necessitas simul occurrit, quod vt significaret dixit. In quibus sanguinis missio antecedere debet expurgationi: perinde ac compertum sit, quòd si vtroque auxilio vtendum, sanguinis detractionem vtilius sit præire quàm subsequi.

Quod verò dixerit Hippocrates eodem sexto De morbis vulg. Veratro vti & poplitem incidere, non conuincit; argumentum enim à dictionum ordine petitum non necessario concludit.

Venæ sectionem purgationi perpetuò præmittendam probantium rationes.

HIPPOCRATES quarto De ratione victus in acutis com. vigesimoprimo sic scribit, solui non possunt, si quis prius vti purganti medicamento aggressus fuerit; nam venæ sectio in his præferenda venit, deinde ad clysterem procedendum, si magnus & ve-

& vehemens fuerit morbus: si verò non, & postea medicamento opus sit, sanè id post sanguinis missionem securè & mediocriter adhibendum. Mox eodem quarto sed com. vigesimosecundo rationem subiungit dicens. Quicunque ea quæ inflammantur statim inter morborum initia medicamento soluere conantur, ij ab distenta inflamataque parte nihil auferunt, non enim affectus, vtpotè crudus, remittitur dissipaturue, ac ea, quæ morbo aduersa & sana sunt, colliquescunt, ductoque ad imbecillitatem corpore morbus superior euadit, qui vbi corpus vicerit remedium non habet.

Præterea vbi & venæ sectione & medicamento opus fuit, venæ sectionem purganti medicamento Galenus semper antepofuit, id quod luce clarius intelliget, qui eiusdem Galeni quartum librum De tuenda valetudine diligenter perlustrabit; hic enim lassitudinis species curare docens, non semel, sed iterum atque iterum à sanguinis detractione auspicatur. Mox aluum quoque medicamento mouet, quo in loco præ cęteris hęc habet verba. Maximè ergo, vt dictum est, detrahere primo de sanguine oportet, dein succum illum educere, qui superare videtur; non sustinente autem homine sanguinem sibi detrahi, augere deiectionem.

Idem quoque faciendum docet com. quinto in sextum Hippocratis epidem. lib. vbi de venæ sectione & purgatione loquens ita scribit. Si homo vtrisque auxilijs opus habuerit, tum manifestum est quòd à venæ sectione auspicandum sit.

Auctor etiam eius libri, qui De renum affectione & medicatione inscribitur: is enim & si Galenus non fuerit, apparet tamen fuisse virum apprimè doctũ veterumque, Hippocratis præsertim, diligentem imitatorem, hunc in modum scribit. Si quatuor humores abundauerint, potius vena incidenda ante purgationem est, quàm purgan-

Quid Alysson sit.

INTER antydota, quæ venenatarum bestiarum ictibus medentur, Alysson recensetur, de quo varia est sententia; Dioscoridi enim Alysson, libro tertio cap. octuagesimonono, frutex est caule tantum & folijs minoribus a rubia distans, vt Plinius quoque tradit libro vigesimoquarto capite vndecimo; nomen habet ab eo, quòd solo conspectu rabiem curare credatur; quidam eandem putant esse cum ea, quam hodie rubiam minorem vocamus; alij eam esse contendunt, quæ canabis agrestis dicitur. Alyssi vires Galenus, à quo discedendum numquam putauerim libro sexto simpl. medicamentorum tradidit his verbis. Nuncupata est hæc herba alysson, quòd iuuet mirificè à cane rabido demorsos, sed & rabienti quoque data sæpe in totum sanauit; atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit, dictumque prius est, talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare methodo, quòd si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem mediocriter habere siccificam & digerentem cum hoc vt abstersorium etiam nonnihil obtineat, hac ratione & vitiliginem, & maculas faciei à sole prognatas purgat.

Alyssos autem (ne quis nominum similitudine decipiatur) Arcadiæ fons est; cuius aqua canis rabidi morsui & ipsa medetur. Iterum igitur ad institutum reuersi dicamus, Venenatos humores, vel etiam pestilentes, tum intus ex praua victus ratione accumulatos, tum aliunde tales effectos, nulla expectata coctione, statim initiante morbo esse detrahendos. Ac de tertia purgandorum crudorum humorum lege & ratione satis. Iam tempestiuum

fuerit

fuerit diligenter expendere, num humores crudi at multi præ nimia copia naturam obruentes cathartico sint imminuendi, quam humorum non integram purgationem minorationem recentiores appellare cõsueuerunt, quod ad quartam purgandorum humorum morbis initiantibus fortunam attinet.

Nunquid purgare aliquando liceat citra coctionem & turgentiam, nec motu, nec venenata materia cogente.

VONIAM verò quas debeamus propositæ quæstioni idoneas sumptiones conquirere abunde iam antea in expendenda Hippocratis Aphorismo vigesimosecundo primæ sectionis sententia explicatum fuit: Idcirco in præsentia satis erit si illud addidero, Antiquorum dogmata vt non sunt spernenda, ita nec vsque adeò rigorosè obseruanda; suas enim vnumquodque limitationes habere certum est: Præsentis ergo dissertationis tale erit principium.

In principijs morborum interdum, nulla prægressa purgantis humoris coctione, vel etiam citra turgentiam purgandum esse; rationibus validissimis, grauissimorum virorum auctoritatibus, atque euidentissimis experimentis luce clarius demonstrare onus mihi in præsenti incumbit: Mox obiectiones, quæ nostram hanc sententiam infirmare videntur definire. Hæc igitur prima erit propositæ sententiæ ratio. In quocunque morbo non turgente humore consultius esse concoctionem expectare, nemo est qui neget, si modò per morbi magnitudinem, atque humoris abundantiam, atque facultatem ipsam liceat: cæterum vbi coniectura assequamur naturam ad

noxij

noxij humoris concoctionis horam sufficere non posse, quòd multitudine præmatur obruaturque, tunc purgationem moliri in principio ante coctionem sine etiam turgentia necessum erit, Quam expurgationem Mauritani cum suo Principe minoratiuam, alteram eradicatiuam appellare consueuerunt, quæ quidem ratio prima ex eo pendet Axiomate, quod habet. Quibus alia non est salutis via, & ea quæ est vnica, dubia tamen vtique eligenda, quòd satius sit aliquid bonum cum spe vel periclitari, quàm sine spe certò perire, quod consilium fuit & Galeni & Celsi ex Thucydidis sententia. Satius est, inquit, anceps auxilium experiri, quàm nullum: Altera ratio, Natura non nunquam humorum copia obruta ex duobus malis minori intenta citra coctionem & turgentiam cum successu mouet & expurgat, igitur assertio vera. Antecedens quotidiana patescit experientia, consequentia probatur, quia oportet Medicum naturam rectè operantem imitari.

His accedunt auctoritates; etenim Princeps mauritanus libro primo fen quarta capite tertio vna cum vniuersa ferè Mauritanorum schola eiusdem est sententiæ. Galenus etiam cùm pluribus in locis, tum præsertim quarto De ratione victus in acutis Com. septuagesimosexto inquit. Prima interdum die & secunda & quarta & interdum quinta Medicamenta dedimus, Quòd autem de morbo coquendo intelligat eo loci Galenus ex his, quæ ab Hyppocrate dicuntur eodem in libro sexagesimoquarto textu apertè colligitur. Adhuc Hyppocrates ipse eodem loco quarto De ratione victus in Acutis scriptum reliquit. Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, vbi venter murmurauerit. Sed quid amplius? Idem Galenus vna cum Hippocrate Aphorismorum secundo Aphorismo vigesimonono, Purgationem inter morborum initia moliendam interdum esse,

apertissimis verbis demonstrarunt. Nec verò hic locum habere videtur ea solutio, qua passim contrariæ sententiæ assertores vtuntur, id scilicet dictum esse cum materia turget; nam cum turget materia non est expectanda illius concoctio; at quòd hic loquatur de morbo, in quo materiæ concoctionem expectare liceat, palã faciunt Gal. eo in comentario verba, Quo minorem, inquit, iã factã materiam facilius possit natura coquere. Neque valet quòd adducunt, Hippocratem eo loci loquutum fuisse aut de venæ sectione, aut de ventris lenitione clysteriorum vsu; quandoquidem præsidia hæc omni ferè morbi tempore vsurpari possunt; De clysteriorum vsu nulla extat difficultas; quo ad sanguinis missionem attinet Galeno & omnibus in confesso est, quòd in secanda vena dierum numerus non sit attendendus. Præterea sanguis coctionem expectare non videtur, constat autem Hippocratem in citato Aphorismo, Inchoantibus morbis si quid tibi videtur mouendum moue, de eorum humorum detractione loquutum fuisse, qui coctionem desiderant, vt Galeni verba apertissimè declarant, quando habet, Quo reliquum facilius concoqui possit: sunt autem Galeni verba hæc, si quid videtur mouendum moue, hoc est maximè quidem venæ sectione, nonnunquam verò & purgatione, quorum neutrum oportet in vigoribus adhibere, vt enim in libro de crisibus manifestauimus, coctiones morborum tunc maximè fiunt; vt igitur hæ citius eueniant, melius est in principijs euacuare, quo minorem iam factam materiam facilius natura concoquere possit. Non videtur autem hæc controuersia tantũ Barbaris peperisse difficultatem, sed & Græcis, quippe Oribasius ipse post otiosas quasdam ratiocinationes hãc præsentem sententiam duntaxat ad morbos acutos contrahit. Hanc nostram assertionem veram esse quotidiana experientia ostendit; obseruant enim in dies qui medicinam faciunt laborantes

tes

tes febre quotidiana purgantis medicamenti à principio vſu multum iuuari imminuta redundantium humorum copia, vt & in alijs conſimilibus morbis. Sed iam reliquum eſt, vt argumentis contrariæ aſſertionis breuiter occurramus, finemque huic primæ tractationi imponamus.

Aduerſæ ſectæ rationes.

NOnnulli ſunt, qui contendant nunquam medicamẽto purganti vtendum eſſe ante concoctionem extra turgentiam: quoniam inquiunt, Hippocratis ſententiam adductam primo Aphoriſmorum vigeſimoſecundo vniuerſalem omnino aſſertionem eſſe, qua præcepit non mouendum cruda, & ſi quæ alia foret expurgandi occaſio, vt turgentiam excipit, ita & videtur illã excepturus. Præterea tam multis in locis, tam diuerſis, tam conſtanter, vt Valleſius notat, hoc idem ab Hippocrate & Galeno ſcriptum eſt, nullius alterius expurgandi temporis facta mentione, vt hinc haud dubiè conſtare videatur, hãc fuiſſe illorum ſententiam: Propterea vigeſimoquarto Aphoriſmo primæ particulæ, in acutis paſſionibus rarò & in principijs Pharmacis vti licere Galenus in commento aſſeruit. In longis morbis, inquit, ſemper oportet coctionem expectare, in acutis verò cum turgent, & in principijs poſſumus medicamentis purgantibus vti. Quarto de ratione victus in acutis Coment. quadrageſimo tertio Galenus hunc in modum ſcribit, corpora expurgare cauendum eſt omnino, apparente in ſuccis cruditate. Libello etiam Quos & quando purgare oportet idem docet. Sunt præterea innumera alia loca, In quibus grauiſſimi auctores hanc eandemque ſententiam litteris mandarunt. Addunt præterea, renitente natura euacuationi non poteſt hæc fæliciter ſuccedere,

At

At cum humores non sunt cocti, pertinaciter adherescunt, retinenturque; quare natura ante coctionem noxios retinendo humores trahenti pharmaco vehementer renititur; Quamobrem necesse est, aiunt, vt in hac pugna molestissima emergant symptomata illis similia, quæ fiunt propinato pharmaco sano homini, nempe pharmaco familiarem sibi humorem prolicere nequeunte, illic quia non est, hic quia retinetur à natura, cum non adhuc præparatus sit, carnes sanæ colliquantur; Vnde tormina, mordicationes, vertigines, & quod est multo deterius, conuulsiones vel contingunt vel saltem plus bonisucci; quoniam hic coctus est, quàm mali, qui crudus est & non cedit, extrahetur, cum vero succus est coctus, aut si incoctus sit non retinetur, quod ex turgentia cognoscimus; turgentes enim humores, vt antea dictum est, huc illucque feruntur, natura adminiculatur expulsioni; etenim succum concoctum non amplius natura emendare debet; quare à concoctione desistens ad expulsionem conuertitur; turgentem autem materiam, quia non potest ferre illius acrimoniam aut multitudiné, expellit; ob id rectè in his expurgatio cedit, in alijs nequaquá.

Rursum medicamentum purgans in principio deuoratum, cruda existente materia, morbum vtique prorogabit; ergo nequaquàm concedendum: antecedens probatur Galeni & Hippocratis testimonio quarto De ratione victus in acutis quadragesimoquarto, vbi habent Purgationes concoctionibus aduersari; quia coctiones quiete & moderato egent calore, purgantia autem medicamenta tum immodice calida sunt, tum etiam vehementer mouent. Quibus & consimilibus otiosis ratiocinationibus demonstrare contendunt, nunquam præscribendum esse purgans medicamentum, nisi cocto vel turgente humore. Qui hunc in modum arguunt, magis pro secta, quàm pro patria pugnare mihi videntur; quod qui-

dem in naturali Philoſophia diſputandi gratia ferendum erat; ſed in re adeò periculoſa, vbi, vt aliàs dicere ſolet Galenus, de humano luditur corio, vereor ne cum veritate Deum offendant: ſed ipſi viderint.

In oppoſitam ſententiam adducta argumenta ſoluuntur.

BIECTIS rationibus nec parum quidem vrgentibus, quæ noſtram hanc aſſertionem infirmare videntur, haud magnum negotium erit reſpondere. Interim autem non pigebit, quod iam antea oſtenſum eſt, nunc in memoriam reuocare. Non eſt dubium, quin hæc controuerſia maximorum ferè errorum, qui in re medica contigerunt cauſa fuit: Neoterici tamen, vt contrarias aſſertiones componerent, ſtatim diſtinctiones quaſdam nec inutiles quidem excogitarunt, atque deinceps ita aiunt purgationem, vt iam antea diximus, in minoratiuam, vt vocant, quæ cathartico quidem & verè purganti medicamento non integra copia deuorato celebratur, indeque peccans cauſa morbifica imminuitur; atque eradicatiuam, qua vniuerſus noxius humor funditus detrahitur: Hanc vna cum Hippocrate Aphoriſmorum primo Aphoriſmo ſecundo negant citra coctionem aut turgentiam, illam vero cum eodem Hippocrate Aphoriſmorum ſecundo Aphoriſmo vigeſimonono citra & coctionem & turgentiam non temere admittunt, quoties coniectura aſſequantur, naturam vberiorem peccantium humorum copiam non poſſe vſque ad morbi vigorem ſuſtinere, quin potius antea oppreſſa nimium & ſopita ſuccumbat: Quare ſumpta à viribus (quæ omnium maximè vrgent) indicatione, vrgentiorique conſulentes, & rectè quidem, vt

mea fert opinio, id peragendum autumant.

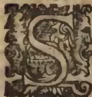
Rursus Medicationem siue purgationē in legitimam, (regularē vocant) & illegitimam (coactam prædicant) distinguere solent: Hunc deinceps in modum controuersias cōponere contendunt, quippe Regulari & legittima Medicatione nequaquam licere purgans medicamentū crudum, neque turgentem humorem purgando mouere, irregulari autem, siue cura, vt aiunt, coacta id faciendum esse ad detrahendam copiam facultatem obruentem, & ad euitandum, vt inquiunt, periculosius incommodum.

Proculdubio magis res quā nomina distinguunt; quandoquidem hoc prætextu in vtraque sorte præscripta medicatio, siue curatio regularis est, & legittima; rationi etenim consentaneum est, vt in antiquissimo adagio est positum, in rebus humanis, in quibus nihil est perpetuum, de duobus malis minus eligendum; constat enim apud Galenum Hippocratemque, periclitante ægro satius esse anceps experiri auxilium, quam nullum: Hinc fit, quòd quemadmodum fuit dictum à principio, nullum vniuersale præceptum inuiolatum recipitur, quod suis interdum limitationibus non sit explicandum. Quid? non ne illa sententia vniuersalis est ab Hippocrate descripta Aphorismorum primo Aphorismo decimosesto? Victus humidus febricitantibus omnibus confert; tamen Galenus statim excipit propter contrarias indicationes Hydropicos febricitantes. Hic ergo totius controuersiæ ratio constituta videtur.

Sed postquam in hūc locum deducta est proposita controuersia, vt huic tandē finē imponamus, rursum ad institutū nostrū reuertentes, atq; eorū, quæ iam antea ostensa fuere summā in memoriā reuocantes, dicamus. In morbis à materia pendentib. ante coctionē, atq; vel etiam nulla obseruata turgentia, præcautionis gratia, iminentisque grauioris alicuius periculi ratione, rerum euidentia, gra-

uissimorum virorum auctoritatibus, atque rationibus apertissimis consentaneum esse purgans præscribere medicamentum, quod minoratiuum appellant; Quibus hunc in modum constitutis illud facilè colligitur, purgantia medicamenta inter morborum initia danda interdum esse, nimirum quando vel turget materia, vel in aliquam determinatam partem fertur, aut venenata siue pestilens censetur, siue quando prænimia copia defecturæ virtutis periculum iminet, quibus etiam accedit & quinta Fortuna, cum videlicet materia non est eius conditionis, vt concoctionē admittat, qualis est & aqua in hydropicis, & bilis tum flaua, tum nigra in vtraque hicteritia. Quòd si quis etiam sextam adderet conditionem à loci præstantia petendam, vt in Apoplexia à scopo, iuxta grauissimorum virorum sententiam, minimè aberrabit. Ac de proposita controuersia hactenus; sophistas enim reprehendere nunc institutum non est; quoniam superuacuum, & ijs tantum, qui veritatem sectantur speculationem nostram impertimus. Restat autem, vt quæsitum iam antea propositum primo loco explicandum, in cuius gratiam hæc omnia prælibata à nobis fuere, nunc breuiter absoluamus, erat autem eiusmodi.

Nunquid Medici Romani cæterique eiusdem classis inchoantibus morbis purgans medicamentum iure præscribant.

SI ex facto (vt Iuristæ dicunt) ius oritur, Romani cæterique eiusdem sectæ Medici nequaquam iure notandi erunt, quippe qui in morborum principijs purgans non præscribunt medicamentum, nisi materia vel turgeat, vel venenata sit, & pestilens,

siue

siue mobilis & præceps, aut copiosior, quàm par sit vt à facultate concoqui possit, siue coctioni ita contumax, vt nequaquam illam admittere possit, de qua paulò ante diximus exemplo ab hydropicis & hictericis accepto. Aut si præcipuum viscus non sine iminenti vitæ periculi exerceat. In quibus duntaxat fortunis, vt antea dictum est, purgare ante coctionem expedit: nam licet primis morborum diebus ventrem mouere studeant, vel clystere vel cassia deuorata, aut manna, melle rosaceo soluente, syrupo ros. solut. aut violarum infuso, muccarum violatum appellant, ob id tamen purganti indifferenter medicamento non vtuntur; hæc enim commemorata aluum deijcientia vel leniendo, vel à primis etiam venis detrahendo, superuacuosque humores in primis meatibus, ventriculo nempe & intestinis accumulatos, sine labore & violentia, citraque omnem deleteriam ac venenatam qualitatem feliciter expurgant, succorum enim qui sunt aut in primis venis, aut in ventriculo, & intestinis, ob loci commoditatem, nulla expectata concoctione, expurgationem aggredi licet, quorum quidem ratione forti medicamento cathartico vti non est opus, sed aut leniente solum, aut primi ordinis expurgante: Quorum quidem licet aliqua peculiarem proliciant humorem, nihilo secius verè purgantia nequaquam dici possunt; quòd nulla violentia, nullaque deleteria facultate opus suum præstent: Neque ob id purgantis medicamenti nomen nimium angustè coegimus; quoniam apud Hipocratem & Galenum huius vocis eadem perpetuò est significatio. At de primo quæsito satis. Reliquum nunc est vt secundum aggrediamur.

Nunquid

Nunquid Romani Medici eorumque sectatores in morborum principio redarguendi sint quòd pharmaca deiectoria venæ sectioni anteponant.

T nusquam lubentius versor quàm in difficilium rerum contemplatione, ita cum magno tædio atque adeò perfunctoriè ea recensere soleo, quæ nihil aut parum difficultatis obtinent, præsertim cum ob externa negotia, & amicorum meorum importunitatem, quibus obstringor, vix aliquot subcessiuas horas meis negotijs, ac præsertim in Medicina facienda suffurari possim. Nihilominus præsenti quæsito mihi à perillustri & excellentissimo viro hesterna die proposito de re quidem ad artem spectante graui, ac multi momenti satis tamen perspicua, paucis respondere præsentis est instituti. Porrò autem non me latet, quòd his scriptis plurimos mihi conciam aduersarios; quòd nihil ad artem faciens dissimulare possim: sed nihil ad me, dies omnia reuelabit, ac magis mors ipsa; nam plerique doctos, ac de propria arte benemeritos magis mortuos, quàm viuos agnoscunt. At de his satis. Rem ipsam agrediamur. Quoties vtrisque præsidijs, venæ scilicet sectione, & purgatione opus est, non tam in ijs, quos à morbis præseruare, quàm in illis, quos iam laborantes Medici curare student venam ante quamcunque purgationem incidendam esse quamplurimi hodie medicinam exercentes confidenter consulunt. Quorum quidem argumenta primum adducam, eaque facilè dissoluam. Mox auctoritates grauissimorum virorum, apertissimasque rationes inueteratum hoc dogma euertentes afferam. Dein veram propositi

fiti

fiti Quęsiti decisionem afferam; si prius Hippocratis & Galeni locos nonnullos interpretatus fuero, qui superficietenus persuadere videntur, integram purgationem venæ sectioni præferendam esse, quos quidem locos aduersus contrariæ alterius sectæ Medicos minimè adducendos existimamus, quòd probabiles potius, quàm demonstratiuas rationes contineant. Quæ omnia in hunc ordinem eo consilio digerenda putaui, vt demonstrem nec semper in quouis morbo ante venæ sectionem purgandum, nec contra purgationi sanguinis missionem perpetuò præmittendam; sed modò vnum, modò alterum præsidium prius administrandum pro diuersa laborantis hominis fortuna: Quemadmodum & nos vna cum Medicis Romanis fœlici cum successu in dies obseruamus.

Hippocratis & Galeni loca explicantur, Quæ integram purgationem venæ sectioni præmittendam probare videntur.

IPPOCRATES sexto De Morbis Popularibus com.primo tex. sexto, Iuuenes, inquit, veratro vti, & poplitem incidere: quippe vt verbum (veratro vti) venæ sectioni pręponit, ita & huic illud pręsidium; quandoquidem non solum orationis Hippocraticæ dictiones, sed & earundem ordinem diligenter lectorem spectare oportet, quemadmodum & Galenus eius Illustris Commentator sæpe ac sæpius asseruit de Hippocrate loquens; atque vt ex plurimis aliqua exempli gratia attingamus, reuocanda sunt in memoriam ea, quæ ab eodem Hippocrate scribuntur sexto De morbis vulgarib. sect. sexta tex. quarto, Labores, Cibi, Potus, somnus, Res venereæ, omnia mediocria.

Rursus

& vehemens fuerit morbus : si verò non, & postea medicamento opus sit, sanè id post sanguinis missionem securè & mediocriter adhibendum. Mox eodem quarto sed com. vigesimosecundo rationem subiungit dicens. Quicunque ea quæ inflammantur statim inter morborum initia medicamento soluere conantur, ij ab distenta inflamataque parte nihil auferunt, non enim affectus, vtpotè crudus, remittitur dissipaturue, ac ea, quæ morbo aduersa & sana sunt, colliquescunt, ductoque ad imbecillitatem corpore morbus superior euadit, qui vbi corpus vicerit remedium non habet.

Præterea vbi & venæ sectione & medicamento opus fuit, venæ sectionem purganti medicamento Galenus semper antepoſuit, id quod luce clarius intelliget, qui eiusdem Galeni quartum librum De tuenda valetudine diligenter perlustrabit; hic enim lassitudinis species curare docens, non semel, sed iterum atque iterum à sanguinis detractione auspicatur. Mox aluum quoque medicamento mouet, quo in loco præ cęteris hęc habet verba. Maximè ergo, vt dictum est, detrahere primo de sanguine oportet, dein succum illum educere, qui superare videtur; non sustinente autem homine sanguinem sibi detrahi, augere deiectionem.

Idem quoque faciendum docet com. quinto in sextum Hippocratis epidem. lib. vbi de venæ sectione & purgatione loquens ita scribit. Si homo vtrisque auxilijs opus habuerit, tum manifestum est quòd à venæ sectione auspicandum sit.

Auctor etiam eius libri, qui De renum affectione & medicatione inscribitur: is enim & si Galenus non fuerit, apparet tamen fuisse virum apprimè doctũ veterumque, Hippocratis præsertim, diligentem imitatorem, hunc in modum scribit. Si quatuor humores abundauerint, potius vena incidenda ante purgationem est, quàm purgan-

dum ante venæ sectionem, moxque rationem subdens ait. Quandoquidem cum sanguinis missione prius corpus euacuatum est, medicamentum purgans exhibitum venas & arterias, inanesque corporis regiones minimè oppletas inuenit, quo fit vt absque vllo impedimento in totum corpus dimanet, succosque attrahat: facillima quoque fit eorundem per vasorum latitudinem seu spatia acfusione & tenuitate succorum euacuatio; nam si vasa sanguine repleta, inquit, sint, & purgatorium dederis medicamentum, non poterit propter plenitudinem in corpus differri, sed subsistit & nihil efficit, aut id quod efficit male efficit.

Huic accedit & Mauritanorum Principis Auicennæ auctoritas libro tertio fen. prima tract. primo cap. vigesimonono, nec non quarta primi cap. quarto, quibus in locis habet, quod & si alij etiam à sanguine humores dominentur, tamen à sanguinis detractione auspicandum est; quod hæc euacuatio sit comunior & vniuersalior purgatione.

Sed hæc & consimilia argumenta nihil habent, quod Romanorum Medicorum medendi Methodum redargue re possit; quandoquidem purgantia verè ac propriè dicta medicamenta catartica nempe, de quibus priore libro satis copiosè egimus, venæ sectioni nequaquam præferunt, quando vtroque opus est præsidio: Verumenimuerò quoniam, vt ad venæ sectionem opportuna temporis occasio, ita corporis idonea præparatio adhibenda, qua neglecta plurimum periculi ægroto impendet; partiumque in prima corporis regione puritas & expurgatio potissima est ad venæ sectionem præparatio, iure quidem & optimò, vbi sectione venæ opus sit, nec adeò necessitas vrgeat, quin horis aliquot hoc præsidium differri possit, quando aluus sponte minimè deijcit, clystere vel balano, prunis, vel cassia, vel manna, siue melle

I rос.

rosſ. ſolut. aut alio conſimili medicamento tum leniente, tum blande ſubducente aluum emolliendam conſulunt, vt excrementa primæ regionis, ventriculi nempe inteſtinorum ac meſaraicarum venarum ſine labore proliciantur.

Hinc facilè pateſcit, quòd vt Roma omnium in Orbe terrarum Vrbium Regina eſt & caput, ita & bonarum artium omnium profeſſores, ac Medici præſertim, alijs nequaquam inferiores iudicantur. Vt ergo eo redeamus, vnde ſumus digreſſi, quodque præcipuum erat inſtitutum noſtrum, abſoluamus, paucis explicare aggrediamur, ventris expurgationem blandi medicamento, vt iam diximus, ante venæ ſectionem neceſſariò molliendam; Hinc luce clarius eluceſcet, purgationem aliquam ſanguinis miſſioni anteponendam eſſe.

Rationes Grauiſsimorumque auctorum dogmata, quæ ventrem emolliendum prius, quàm vena ſecetur, ex arte ſuadent.

MAXIMA continentium febrium remedia hæc duo ſunt, Galenus inquit nono Methodi medendi cap. quinto verſus finem, detractio nempe Sanguinis, & potio frigida; verum illa nullo non tempore, modò vires ſuſtineant; hæc, cum & in pulſu & vrinis concoctionis euidentes cernuntur notæ, febris autem eſt maxima. Attendenda verò cum venæ ſecandæ indicationibus ſunt tum quæ eam præcedunt, tum verò quæ omnino excipient; nam ſi præcedat ciborum cruditas, tanto tempore differre venæ ſectionem iubebis, quantum ſatisfacere tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa deſcendant, vi-

guine detracto inanitas fuga vacui faciliori adeò negocio subingrediantur. Proinde Galenus compluribus in locis tum præsertim De curandi ratione per sanguinis missionem cap. sexto versus finem prohibet sanguinem detrahendum, vbi crudus sit collectus in corpore succus, cuius hæc sunt verba. Sin infesta sit degrauans plenitudo, non semper sanguinis molienda detractio est; fieri enim potest, vt crudus per corpus collectus sit succus, quo in loco licet de succorum crudorum in venis existentium collectione loqui videatur, de ijs etiam crudis succis, qui & in toto corporis ambitu extra venas maiores & in ventriculo ac primis venis continentur, citatus illæ locus est intelligendus; quòd vtriusque fortunæ crudi humores ab inanitis venis proliciantur: Quod plane Augerius Ferrerius vir alioquin eruditus libro secundo Methodi medendi cap. quarto dissimulasse visus est, quippe qui Medicorum nostrorum consuetudini resistit, quòd indiscreta ratione (vt ipsæ autumat) purgationem venæ sectioni præmittant, cum nequaquam id præstent, vt sæpius diximus; longe enim differt purgans vere medicamentum ab eo quod tum leniendo, tum placidè detrahendo aluum mouet, quod quidem & ipsæ vna cum multis alijs recentioribus cum medicamento purganti, quod minoratiuum appellant, confundit; hoc enim vt sæpè sæpius diximus catarticum ac vere purgans est, minoratiuum tamen dicitur; quoniam minore exhibitum copia vniuersum noxium humorem non funditus euertit, ac prolicit, sed multitudini nonnihil detrahit. Iterum igitur ad institutum reuersi dicamus.

Propo-

Propositi Quæsiti summa & absoluta Decisio.

VITIA, quæ venæ sectionem aut impediunt aut saltem remorantur, huiusmodi sunt. Ventriculi primarumque venarum cruditas. Noxiorum humorum colluuies. Aluus fæcibus adstricta. Os ventriculi exacto nimium sensu præditum, vel imbecillum, quæ venę sectionem non omnino vetant & excludunt; sed duntaxat retardant, dum arte sint sublata: Quando enim crudiore humore ventriculum exercente vena secatur, atque exinanitur in sanguinis locum succi crudi plurimum rapitur: Adstricta verò aluo, si vena pertundatur hæpar exhaustæque venæ sordidum quiddam & impurum è fæcibus exsuggentes implentur: Propterea scribente Galeno nono Methodi med. cap. quinto tantum moræ in vena elidenda interponi debet, quantum satis est tum ad crudorum concoctionem, tum vt excrementa descendant, quæ quidem sponte nisi succedant, clystere vel alijs paulò ante commemoratis lenientibus aut clementer aluum deijcientibus detrahenda sunt. Coctus crudus ue cibus ex deuoratí eius tum copia, tum qualitate, ex tempore, quo acceptus est, ex ructu, atque ex ventriculi pondere apertissima coniectura internoscitur.

Humor præterea in ventriculo, aut in vicinis partibus corruptus exuperansque, siue illic genitus est siue aliunde, veluti ex capite, ex iecore, aut ex liene procubuit, venæ incisionem differre suadet, dum sit expurgatus: aliter enim multo maiore detrimento, quam cruditas in venas rapitur, hasque multa impuritate inficit: Hinc vel obstructiones, vel cachexiæ fiunt, vel morbi ingrauescunt

ſcunt, aut diuturniores euadunt, ſæuioraque ſymptomata acceſſunt. Quinetiam humores impuritate conſpurcati, impetuque concitati excandeſcentes ventriculum præcordiaque vellicant, vnde nauſea, conuulſio, animi deliquium, ſyncope & alia id genus ſymptomata terroris & metus plena, quæ quoties præter vllam ciborum cruditatem in ægris apparebunt, ex inteſtinis è ventriculo atque è primis venis, priuſquam vena ſecetur, humor vitioſus deturbandus eſt, vomitione ſi ſurſum rapiatur, hauſta potione, vel aquæ vel ydrelæi tepeſcentis ſelibræ pondo; Alui autem deiectione, ſi ad partes infernas declinauerit, caſſia cui hyera picra addatur (ſi febris non reclamet) accommodatum huic negocio præſidium cenſetur, vel pro humoris ſpecie aliud quoddam blandum cuius vis vniuerſum corporis molem neutiquam exagitent. De alijs verò vitijs venæ ſectionem, aut retardantibus aut præpedientibus, præſentis inſtituti agere non eſt.

Porrò autem, cùm cauſarum morborum internarum copia aut vitio lædentium geminata ſit indicatio, quippe, vt copia vacuatione, ita & vitium expurgatione tollatur, liquido conſtat, quòd ſi copia & vitium adſint, euacuatione & expurgatione erit opus. Atqui aliquando quidem expurgatio ſola, aut venæ ſectio ſola vitio & abundantiæ ſatisfacit, quòd & expurgatio euacuatio quædam ſit, & ſanguinis detractio quædam expurgatio; ſæpius ſola ſanguinis miſſio ſatis erit, quàm ſola expurgatione vti præcipuè in febribus, quia ſanguinis detractione humor vitioſus vna cum ſanguine extrahitur, expurgatione autem ſanguis vna cum vitioſo humore nequaquam educitur.

Rurſus, cùm ſanguinis miſsio melius corpus ad expurgationem diſponat, quàm expurgatio ad ſanguinis miſſionem, hæc enim laxat vias, quo beneficio maximè corpus

nem præſcribere, atque ſumma cum ratione, grauiſſimorum virorum auctoritate, ſimulque comprobatis experimentis correſpondente, aluum prius blandè ſubducendam conſulere, mox venam ſecandam.

Argumentorum autem omnium, quæ hunc vſque adeò celebratum medendi vſum euertere videntur, ſolutio per compendium repetita, ex vna ſola allata Medicamentorum aluum mouentium diſtinctione petenda eſt; nimirum quòd alia propriè, vereque cathartica dicantur, alia verò lenientia, aut blandè noxios humores primæ regioni infeſtos deturbantia; Hæc incipientibus morbis ante venæ ſectionem vtiliter vſurpant, illa verò neutiquam. Hactenus de ſecundo quæſito, quantum ad ſanitatis conſeruationem morborumque medelam ſufficere videtur. Qua de re recte ne, an ſecus opinatus fuerim, aliorum erit iudicium; modò ſophiſtæ non ſint, cum quibus agere mei non eſt inſtituti. Reſtat vt breuitati ſtudentes ad ſequentia deſcendamus, nempe ad tertium propoſitum.

Nunquid putrida febre correptis purgans medicamentum toto morbi tempore ex interuallis breuibus ſit Repetendum.

QVI artis operibus, experimentiſque neglectis maiorem in ſophiſtarum cauillis induſtriam poſuerunt, minus ipſis curæ eſt, vt rerum, de quibus diſputatur, naturam accuratè pernoſcant; cum quibus in præſentia contendere mihi non eſt conſilium, ſed cum ijs amicè, modeſtèque agere, qui de communi hominum ſalute magis, magiſque in dies commereri ſtudent. Ergo purgandum non eſſe ex

interuallis q̃buſdã ante materię coctionẽ multis & rõnibus & auctoritatibus apertiſſimè demonſtrari põt. Ac primũ Hippocrates in libro De Medicamentis purgantibus verſus finem apertiſſimis verbis declarat, quòd his qui validis ac magnis febribus corripiuntur, medicamenta purgantia perſcribenda non ſunt, quòd inpenſè calida cum ſint, ęſtiuo præſertim tempore, ſub cane & ante canem febrilem augent calorem: tantum abeſt, vt quouis morbi tempore talia pręſcribi debeant indifferenter medicamenta.

Altera Hippocratis auctoritas eſt quarto De ratione victus in morbis acutis tex. quadrageſimo tertio, quæ in hunc modum ſe habet. Quibus principio vrinæ & nebuloſæ & craſſę exiſtunt, hos cęteris permittentibus purgare conuenit, quòd ſi vrinę inter initia tenues fuerint, tales non purgabis; At ſi videatur, clyſterem exhibebis.

Tertia accedit eiuſdem Hippocratis auctoritas quarto De ratione victus in morbis acutis vigeſimo ſecundo, vbi habet. Quicunque autem ea, quæ inflammantur ſtatim morborum inter initia medicamento ſoluere conantur, hi non ſolum ab intenſa, inflammataque parte nihil adimunt, cum non cedat, obſequaturque; quippe quæ adhuc cruda ſit affectio, verum quoque & quæ morbo aduerſa & ſana ſunt, abſumunt, contabefaciuntque, ductoque ad imbecillitatem corpore morbus ſuperior euadit, qui morbus vbi vicerit, remedium non habet. Quam auctoritatem paulò antè ad verbum citauimus ad aliud tamen propoſitum.

His accedit & quarta eiuſdem Hippocratis auctoritas Aphoriſmorum primo Aphoriſmo vigeſimoſecundo. Concocta videlicet medicari, & quæ ſequuntur. Extat & alius inſuper Galeni locus quarto De ſanitate tuenda, capite quinto, qui in hunc modum habet. At ſi in eodem homine reliqua eadem ſint, cæterum in lapſo corpore ſanguis

guis bonus exiguus sit, crudi humores plurimi, huic nec sanguis mittendus, nec alui deiectio procuranda. Rursus Galenus lib. cui titulus inest (Quos purgare conuenit) non longè à principio, hoc præceptum litteris consignauit. Qui verò humores aliqua parte corporis consederunt, neque vllo alio auxilio, neque medicamento vllo mouendi sunt, prius quàm concocti fuerint.

Sed hisce auctoritatibus rationes quoq; nõ parui faciẽdæ adijciuntur, & prima. Si cum crudi adhuc sunt humores, eos purgatione dimouere tentes, nihil auxilij à natura expectes, cum ipsa post concoctionem seccernat, ac post secretionem excernat, quemadmodum apertè asserit Galenus in com. Aphorismi vigesimiprimi, primi & quarti libri; cur in principio purgãdũ cẽses? Altera ratio. Cũ iudicationes, concoctionesq; à purganti medicamento vniuersũ corpus deturbãte præpediãtur, cæteraq; naturæ auxilia tollantur: vt magnus Hippocrates De ratione victus in morbis acutis contex. quadragesimo quarto asserit, non sine maxima noxa & offensa, inter morborum initia, in augumento & in vigore, ex interuallis quibusdam febrientibus corporibus purgantia medicamenta concedi possunt.

Adhuc, si in febrium initijs purgantia exhibeantur medicamenta, cum febres ipsæ aut diuturnæ, aut acutæ fuerint; si diuturnæ, per concoctionem, aut per abscessum terminantur; medicamentis purgantibus ergo quouis tempore indifferenter vtendum non erit; si acutæ, licet excretionibus finiant, illud tamen multifariam obtingere poterit, nempe aut sanguinis è naribus fluore, aut sudoribus, vel vomitibus; rarò enim accidit (quod consideratione dignum est) febres per ventris solutionem iudicari. Quamobrem cum rarò natura in febribus & alijs acutis morbis ventris deiectionem affectet, procuretque pro eorum curatione, rarò etiam hunc ipsum modum purganti medicamento Medicus procurare debet,

ex quibus liquidò constat, quanti sint roboris & momenti auctoritates rationesue, quibus nostram hanc sententiam tueri conamur, in morborum videlicet initijs, atque successiuè ex breuibus interuallis, ante integram ac omnibus numeris absolutam morbificæ causæ concoctionem, purgantia medicamenta non esse perscribenda.

Hæc autem & cõsimilia iam antea commemorasse haud immemor sum; verum eadem in paucas summas cogere, ac denuo repetere nunc tertium mihi obiectum dubium inuitabat; cuius quidem solutionis momentum omne in eo constitutum est, vt rationibus, auctoritatibusque ipsi experientiæ consentientibus demonstretur (quod ni fallor euidentissimè præstiti) neutiquam in omni morbi tempore ante concoctionem ex breuibus interuallis purgandum; Nisi vnum vel plura ex superius commemoratis maximè vrgeant. Proinde Galenus primo ad Glauc. cap. nono abscinthyum, quod purgantis medicamenti loco in tertiana exquisita vsurpabat, non nisi causæ morbificæ præparatione prægressa imperabat. Sed iam tempestiuum mihi fuerit contrariæ sectæ rationes paulò diligentius expendere.

Eorum argumenta examinantur, qui in febribus putridis citra coctionem purgantia propriè dicta medicamenta repetenda sustinere conantur.

SENTENTIAE disputantium vel etiam erroneæ ad solam rerum contemplationem spectantes, interdum dissimulari possunt; at quæ præter synceram rerum cognitionẽ opus maximi momenti concernunt; quales sunt, de quibus nunc disceptamus, profectò non per iocum

cum, sed seriò & accuratè admodum sunt expendendæ, quòd ad hominis vitam pertineant. Age ergo, modò transeamus ad eos, qui contrariam nostræ sententiæ tenent opinionem, ac primum sic arguunt. Galenus vndecimo Methodi medēdi cap. octauo, nono, & decimo. Quod corruptum est, cùm id alienum à natura sit, mox auferendum esse præcipit, & rursus libro quarto De sanitate tuenda cap. tertio asseruit. Quod igitur omnino alienum est, nulla ratione fieri potest vt id naturæ suæ gratiam recipiat; sed educere id quamprimum est tentandum.

Adhuc idē Galenus apertiùs eodem nono capite libri vndecimi Methodi medēdi De curādis putridis febribus per medicamēta, balnea, inūctiones, & fotus, hæc protulit verba. Ergo à corporibus, quæ sic afficiūtur, extrahēda quæ putruerūt per vrinas, & aluum, & sudorē sunt; quòd si ad os ventriculi sua sponte impetū capiant, etiā per vomitiones, aliter autē non est quod ea præter naturam irrites.

Quæ quidem Galeni assertiones tantum abest, quòd hac in re nostram infirment sententiam, vt potius eam euidentissimè confirment; nam eo loci Galenus medicamentorum purgantium, quòd calfaciendi & exiccandi facultate polleant, vsum apertissimè improbat. Auctoris verba hæc sunt. Ac eorum quidem, quæ iam dictas vacuationes promoueant, non parua materiæ copia est, sed maior eorum portio, cum calida siccaque facultate sit, febrem auget. Itaque deligenda Medico sunt ea, quæ citra calfactionem, siccationemque valentem supradictas vacuationes præstent, cuiusmodi sunt cremor ptisanæ, & aqua mulsa, & oxymeli, & apomeli (Apomeli autem Græcè potus confectus est ex maceratis aqua fauis, medium inter mulsam & oxymeli locum obtinens, cuius plurimus est vsus circa Pelopponesum, vt scribit Galenus octauo Methodi medendi) Apij radix in aqua, quæ potui datur, incocta. Hæc autem ipsa ventri quoque sunt

idonea; qui si nihil reddat, inijcienda per clysterem aqua mulsa cum oleo est, quo in loco, quemadmodum neque alijs in locis, vbi curandarum febriũ putridarum Methodum describit, Galenus purgantis medicamenti nunquã meminit, nisi vt excludat, præter quam in febre quartana.

Quapropter ego non possum non valde admirari, quo spiritu ducti aduersarij ex hoc Galeni loco, vndecimo nempe Methodi capite nono præallegato, deducant verè purgan i vtendum esse medicamento quouis tempore ex interuallis breuibus in febrium putridarum curandarum Methodo. Sed de hac prima obiectione satis superque dictum sit. Nunc ad aliam transeamus.

Alteram ex Hippocrate rationem ad suam comprobandam opinionem adducunt; nam ab Hippocrate quarto De ratione victus acutorum sexagesimoquarto ita scriptum est. Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, vbi venter murmurauerit; si non, à medicamentis abstineto; verum si venter murmurauerit, fuerintq; excrementa biliosa, scamonia mediocriter purgato; quantum verò ad aliam pertinet curationem, quam maximè exhibere tùm potus, tum sorbitiones conuenit, vt melius æger habeat nisi remissione facta decimã quartam fuerit egressus. Purgat ergo Hippocrates ante diem quintum in morbo, vt notat Galenus, non ante decimum diem coquendo. Quin etiam paulò infrà Galenus com. septuagesimosexto inquit. Prima interdum die & secunda & quarta, & interdum quinta medicamenta dedimus, quid clarius? inquiunt.

At facile vnicuique erit obiectioni huic occurrere, modò intelligat, Hippocratem & Galenum citatis locis loquutos fuisse de purgatione in morbis à fluxione pendentibus, reuulsionis ac præcautionis potius gratia celebranda, quam proinde expedit in principio fieri. Ob id Hippocrates loco nuper citato pleuriticum purgandum censet

set vel statim ab initio prius, quàm in partem aliquam firmati sint humores, vel postea cum concocti fuerint, vel in die quarta; tenues enim humores breui concoquuntur temporis spatio. Ita vt quartam diem indistinctè pronunciauerit; diximus enim antea, & nunc etiam denuo repetere non grauamur, inter initia morborum non concocta materia, euitandi maioris imminentis periculi gratia, aliquando purgandum, nimirum si materia vel turgeat, vel sit pestilens, & mali moris, aut in aliquem locum præceps feratur, vel coctionem non admittat, aut si præ nimia copia vires immodicè obruat, vel præcipuum aliquod viscus exerceat, alias autem nequaquam. Proinde & idem Hippocrates in suo libro De purganti medicamento ante decimamquartam diem non esse purgandum præcipit.

Sed obijcient fortasse aduersarij, sententias & auctoritates hic adductas conuincere quidem, si sermo sit de medicamentis purgatorijs, quæ Hippocratis tempore in vsu erant; valde enim calida siccaque cum sint, non tantum in magnis febribus, verum & æstiuo tempore sub cane & ante canem ab eodem Hippocrate interdicta erant; nam in febribus, præcipuè magnis, necessum erat ab ignea eorum caliditate eas augeri, veluti æstiuo tempore naturam ab his medicamentis purgantibus adeò lædi, vt non valeret eorum acritudinem ferre, vt dilucidè Galenus declarauit Aphorismorum primo com. vigesimoquarto, & quarta Aphorismorum sectione com. quinto. Verum ea soluentia medicamenta, quæ aut remissè sunt calida aut frigida, & si calida sint, adeò à frigidis & cum frigidis sint quodammodo alterata & permixta, vt nec febrē augere, nec humores deturbare valeant, tutò quouis morbi tempore vsurpari possunt: eiusmodi autem generis sunt, Manna, Cassia fistula, Tamarindi, Succus rof. vel violarum, aut Aqua, in qua ea diluta seu infusa fuerint, Myroba-

Myrobalanorum non nulla genera, Rhabarbarum etiam nonnulli addunt in aqua aliqua refrigerandi facultate predita infusum, aut cum prædictorum aliquo permixtum. Nec Hippocrates ipsæ hęc, & similia medicamenta si nouisset, damnasset; si enim Hippocrates & Galenus (inquiunt) sua tempestate in quorundam morborum initijs, acutorum nempe, purgantia medicamenta, quæ calida & acria sunt, propinabant, non verentes quòd febribus caloris incrementum addebatur; ex eo quòd plus cómodi ægrotantibus comparabatur, humorum videlicet peccantium euacuatione, quàm incommodi caliditatis causa; quanto magis (vt etiam Donatus ab Altomari vir in arte eruditissimus asserit) commemorata medicamenta, cum tali periculo vacent, non prohibuissent, imò sæpius & inter morborum initia, & in alijs temporibus his vti iussissent?

Cui assertioni Respónsum volo, me quoque libenter hanc distinctionem admittere: propterea hac ratione pariter ductus vna cum medicis recentioribus de arte benemeritis, qui hodie in Vrbe non pauci sunt, vel quouis etiam morbi tempore, cautius tamẽ in vigore, morbis inchoantibus huius classis medicamentis omnino vtendum consulo.

Sed quid oro, in proposita obiectione apertius reperiri potest, quod eorum opinionem impugnet magis atque explodat? qui Romanos notant Medicos primis morborum diebus hunc in modum purgandum consulentes; ita vt apertè pugnantia simul dicant; nam primùm negant inchoantibus morbis purgandum, vt primo huius operis libro apparet, mox quasi dictorum suorum immemores quouis morbi tempore ex interuallis quibusdam febrientibus putrida febre præscribenda purgantia medicamenta anxiè contendunt, de cathartico propriè dicto intelligentes. Nunc rursus ad id quod à principio distuleramus

stuleramus, redeundum est, vt huic tertiæ tractationi tandem finem imponamus, videlicet eos à scopo prorsus aberrare, qui purganti propriè dicto medicamento non semel tantum, sed iterum atque iterum putrida correptis præscribendum putarunt, vt probè nouit quisquis veterum scripta paulò diligentius scrutatus est, Ac præsertim Hippocratis quarto De ratione victus trigesimooctauo de causo loquentis. Si tibi (inquit) purgatio idonea videatur, eam non primis tribus diebus adhibebis, quo tempore, dicēte Galeno in com. cocta non erit materia. Etsi nihil aliud suppetat, saltem ipsi experientiæ omnibus ferè Medicinam hodie factitantibus comprobatæ credendum. Ac de tertio proposito & quæsito satis dictum sit. Nunc restat, vt ad quartum postremumque descendamus.

AN VINVM FEBRIENTIBVS INNOXIE CONCEDENDVM.

VM nihil non modò in arte Medica, sed etiam in omni facultate ferè tam clarum sit, quod nullam obscuritatem habeat, tam certum, quod non admittat disputationem; quippe neque generalia ipsa præcepta, licet ab omnibus citrà controuersiam recepta nodo careant; nam quòd contrariorum contraria sint præsidia, antiquum est & apud omnes in confesso; veruntamen, an hoc solum, aut perpetuò curet, iam etiam triuiales passim de illo quæstiones sunt quorundam celebrium Medicorũ iudicio nondũ satis exactæ; cum inquam omnia ita obnoxia sint controuersijs, vt nihil ferè inuenias, quod nullam litigandi caussam præbeat, haudquaquam mirandum est: si Grauissimorum virorum medicinam factitantium aliqui, ac præsertim Neapolitani, de vini temperamento, quod calidum esse omnibus compertum est, disputent, illudque febrientibus ferè omnibus indiscriminatim audacter con cedant, cum tamen apud omnes ac præsertim Platonem

in

in Timeo De alimento ſcribentem, & ex ſecundo De legibus, vinum admodum calidum ſit, proinde, ſcribente etiam Galeno libro cui titulus ineſt, quod animi mores corporis temperaturam ſequātur cap. decimo, lege ſancitum erat antiquitus, vt pueri citra duodeuigeſimum annum à vino prorſus abſtinerent, quòd videlicet ignem ſuper ignem in corpus, animamque, antequam labores capeſcere incipiant, inducere non conueniat; atque ita iuuenilis habitus in furorem propenſi ratio haberetur.

Propterea quarta, poſtremaq; difficultas à Perilluſtri ac admodum Reuerendo Excellentiſſimoq; viro hexterna die in medium adducta diſcutienda hæc fuit. Quamobrem Hic Romæ, multiſque alijs in locis vinum febrientibus denegetur, vel etiam aquoſum, Quòd ex Galeni ſententia vndecimo Methodi.cap.nono vacuationes omnes promoueat, in quibus totum curandarum febrium putridarum momentum poſitum eſt. In cuius quidem propoſitæ difficultatis examine, quæ ob temporis anguſtiam paulò præſſius adducebam, nunc illuſtrius ac vberius explicare eſt propoſitum, vt huius rei veritas clarius eluceſcat. Quæ in quinque breues ſummas redigenda duxi.

Primum enim de vini temperamento agam. Mox de vinorum differentijs. Tertio, quæ & quot effecta ſumptum vinum in corpus humanum exerceat, perquiram. Quarto deinceps loco veterum auctoritatibus, rationibuſque experimento etiam conſentientibus euidentisſime demonſtrabo, vinum non ſine manifeſto vitæ periculo omnibus febrientibus indifferenter concedi poſſe. Quinto ac poſtremo loco, Alterius ſectæ rationes & argumenta, quæ aſſertionem hanc noſtram infirmare fortaſſe videbuntur, pro viribus refutare conabor.

De Vini temperamento.

INVM omne calidi esse temperamenti Dioscorides libro quinto cap. septimo apertissimè testatur, Idem asserit & Galenus compluribus in locis, tum præcipuè septimo Methodi cap. sexto, & lib. octauo De medicamẽtorũ cõpositione secundum locos cap. septimo: proinde libro quarto de simpl. medicam. facult. cap. nono vina valde vetusta calida esse asseruit; inter quæ vinùm generosum magis calfacere statuit idem Galenus tertio De simpl. med. facult. cap. vigesimo. Nec obstat quòd in libello de cibis boni & mali succi scriptum reliquerit idem Galenus vinum album austerum sensibiliter refrigerare; etenim de eo intellexisse credendum, quod ex immaturis, accerbioribusque vuis expressum est, quod omphacium, seu acresta vulgò dicitur; nullum quippe vinum, neque etiam oligophoron pauciferùmue ipsum huiusce facultatis expers esse potest, quẽadmodum euidentissimè monstrauit Galenus libro De Aliment. facultat. vbi ex professo de vino egit; Non calefacere quidem recentia vina, retulit eodem libro De cibis boni & mali succi paulò superius, quemadmodum nimis vetusta præter modum calefaciunt: nullum autem omnino refrigerare neque ibi, neque alibi scriptum ab eodem Galeno reperies, nisi de onphacio, vt dictum est, intelligatur: immo & Hippocrates libro secundo De diæta, vinum album & austerum calefacere apertissimè asseruit.

Vel etiam dicere possumus Galenum eo loci, vinum non solum album & austerum, sed etiam crassum & nouellum intellexisse, quod eatenus refrigerare dici potest, quatenus nihil vel parùm (si ad vetustum conferatur) calefacit,

quam

quam sententiam & Aetius habuisse visus est sermone secundo cap. ducentesimo sexagesimo octauo. Quod itaque ad qualitates, quas actiuas vocant, spectat, vinum calidum esse, omnibus apertissimè constat.

De qualitatibus autẽ ipsius vini, quas passiuas vocãt sic sentiendũ puto. Vinũ eatenus humectare dicitur quatenus corpus ipsum nutrit; vinũ autem nutrire Galenus septimo Methodi cap. sexto manifestè asserit; vbi vino in potu vtendum præcipit omnibus, quibus refici corpus est opus, modò non febricitent; proinde quinto De sanitate tuenda cap. octauo docens quomodo conseruandi sint senes, suæ nempe temperaturæ oppositis, calidis scilicet ac humidis, balneo videlicet aquæ calidæ ac vini potu vtendum consulit; Imò, inquit, vinum sicut pueris est aduersissimum, ita senibus maximè opportunum: Quocirca vinum modicè haustum; vt quod maximè proprium sit alimentum, natiuum calorem adaugere Galenus libro De causis morb. cap. tertio apertissimis verbis ostendit, quod ex eodem & Galeno etiam apertè constat octauo libro De simpl. med. facult. cap. de vino:

At si loco medicamẽti vinũ vsurpetur suæ qualitatis imprimentis ratione exsiccare dicetur: proinde libro primo De diæta salubri com. secũdo, vbi Hippocrates habet. Hyeme præceteris plurimũ comedendũ, bibendũ quàm parcissimè, & potus esse vinũ debet quã meracissimũ. Galenus in com. inquit Hippocratem vino calefacere corpus, ac exsiccare instituisse temporis immoderato temperamento adductum; quia calefacit, & superfluitates exsiccat hiberno tempore accumulatas. Quód etiam ex eodem Galeno colligitur libro octauo De compositione medicamentorum secundum locos. cap. septimo. Quamobrem Galenus libro tertio De Alimentorum facultatibus quadragesimo Vinum vsque adeò nutrire, vt in genere etiam ciborum sit ponendum cum demonstrasset, mox animad-

uertit

uertit, quas vires Hippocrates in libro De victus ratione in morbis acutis enumerauit, non vt alimenti sunt, sed magis vt Medicamenti. Hac itaque ratione humectare atque exsiccare vinum dici potest. Hoc vt medicamentum, illud verò vt alimentum. Sic senserunt recentiores Medici de vini temperamento, vt Manardus libro decimoquarto suarum epistolarum, vinum humidum alimentum esse & siccum medicamentum. Sed & illud obscurè dictum est; nam scribente Galeno tertio De temperamentis, omne alimentum, quatenus alimentum, calidum est & humidum, nimirum quòd sanguinem augeat, substantiamque calidam & humidam reparare dicatur; quare cum hoc omnibus indifferenter alimentis sit commune, nulli priuato ac peculiari humectandi & calfaciendi facultas tribuenda est: propterea cum alimentum aliquod calidum, aut humidum, frigidùmue, aut siccum dicitur, non ex eo, quòd nutriens sit, tale sortitur temperamentum; sed quoniam aliquam ex illis excellentem qualitatem sortitum fuerit, merito cuius præter nutritionem, quam molitur, calfacere & exsiccare possit; quare vinum, & vt alimentum, & vt medicamentum censendum esse, constat; calfacit enim & humectat sua propria substantia. Hanc igitur controuersiam inter grauissimos auctores in eiusdem Galeni verbis suscitatam illustrius vberiusque explicare onus nunc mihi incumbit.

Difficultatis de vini temperamento Decisio.

INVM moderatè sumptum ex accidenti exsiccare, nemo est qui nesciat: quod quidem dupliciter præstare valet. Primum quatenus calorem auget innatum quo quidem aucto calore, corporis humiditates, ac præsertim excrementitiæ per ha-

per halitum promptius digeruntur: dein quatenus calidum, vt medicamentum immediatius calfaciendo siccat; qua sanè ratione obmutescentes ebrios eiusdem vini modicè sumpti beneficio, calfactis nempe neruis per se & ex nimio calfactu ex accidenti desiccatis, persanari Galenus libro quinto Aphorismorum quinto apertè docuit: constat verò omnia isthæc opera non per se, sed ex accidenti succedere; atqui effecta, quæ ex accidenti deprehenduntur, nemo est, qui dicat denominationem medicamentis tribuere, sed illa, quæ per se ab aliquo pendent: alioquin balneum aquæ calidæ siccum esse medicamentum dicere cogeris; nam nimia calidæ aquæ infusio corpora extenuat, humoresque per halitum dissipat: & aquam frigidam calidum medicamentum appellabis, quippe quæ conuulsiones ex repletione calorem augendo, sanare deprehendatur, vt Hippocrati placuit quinto Aphorismorum vigesimoprimo. Est igitur vinum & Medicamentum & Alimentum per se calidum & humidum: licet ex immoderato eius vsu morbi frequenter frigidi & humidi succedant.

Quod verò de vini calore dictum est, intelligi debet de vino confecto, atque vt decet, cocto; nam quod tàm recens extractum ex vuis est, vt nondum sit coctum, vel ex acerbis vuis expressum, refrigerandi facultate pollet; sed illud nec vinum quidem dicendum est, sed mustum vel omphacium. Quod autem de albo à Galeno dictum est duodecimo Methodi cap. quarto. Neque enim inuenies ex albo vinorum genere calidum vllum, non simpliciter, sed ad rufa & ad flaua collatum subaudiendum puto.

Sed hic oritur pulcherrima de vini temperamento difficultas à nemine animaduersa; scribit enim Galenus septimo Methodi cap. sexto Vinum mediocriter calidum esse; octauo tamen de simpl. medic. facult. contex. decimo

quinto

quinto Vinum vetus præcipuè tertio ordine calidum esse iudicauit, sicuti mulsũ quod vocat, ordine primo calidum statuit, caliditatique cuiusque generis vini siccitatem (ex accidenti intelligas) respondere ait. Ex dictis contradictionis solutio apertè intelligeretur, nisi vinum mediocre, quod ad ætatem & temperamentum spectat, ordine secundo calidum eodem in loco recensuisset: Propterea dicere ego, calida ordine primo ex eo temperata dici posse, quod naturæ nostræ, quæ in calido & humido moderato consistit, familiaria valde, ac propinqua sint. At verò, quæ talia sunt in primo gradu secundi ordinis, vt mediocre vinum tum calida mediocriter, tum etiam temperata iure & optimo dici possunt; secundi enim ordinis principium à primo parum admodum distat. & hæc de vini temperamento dicta sufficiant, quantum ad institutum nostrum spectare videtur. Tempestiuum nunc fuerit ad vini differentias descendere.

De Vinorum differentijs.

MAGNVS Hippocrates libro tertio De ratione victus in acutis tex. primo Vini differentias explicare aggreditur. Verum id suo consueto breuiloquio vtens diminutè atque inordinatè factum, & ipsæmet Galenus putat; nam non omnes vinorum differentias persequitur; Sed solum præcipuas attingit, vt ex ijs aliæ intelligantur. Galenus autem libro de succorum bonitate & vitio cap. vndecimo illustrius ac vberius vini discrimina ex calore, ætate, sapore, eorumque natalibus, & reliquis id genus indagare contendit, tum quæ cuique temperamento conueniunt. Quæ omnia clarioris doctrinæ gratia in breues summas hac Methodo redigenda putamus.

Vinum

Vinum ergo quinque accipit differentias, colore, ſapore, odore, ſubſtantia, ac facultate. Coloris autem quinque numerantur differentiæ, album, fuluum, ſeu rufum, flauum, rubrum, & nigrum. Ex odore tres; nam aut bene olet, aut malè, aut odoris eſt expers. Saporis in vino deguſtati quinque obſeruantur differentiæ, etenim vel dulce, vel acidum, vel acerbum, Auſterum, aut acre deprehenditur. Ex ſubſtantia tres, nam craſſum, aut tenue, aut mediocre eſt. Ex viribus duas primum ab intenſione & remiſſione petitas differentias intelligimus, quòd aut vehemens ſit, aut aquoſum, hoc quidem oligophorum, illud verò vinoſum appellare conſueuerunt. Deinceps multæ aliæ ex ſecundis vini facultatibus differentiæ deducuntur; nam aliud eſt diureticum, aliud ſputum facilitat, aliud adſtringenti facultate eſt præditum, aut mouens aluum, aut ſomniferum, aut concoctionem inſigniter iuuans, & quæcunque alia vinum præſtare poteſt ſiue commoda iam commemorata, ſiue incommoda; nam & vinorum aliqua caput tentant, grauantque, & neruos malè afficiunt: Quarum quidem differentiarum aliæ mutuò commiſceri poſſunt, vt dulce, & debile, odoris expers, & nigrum, & craſſum, non tamen ęquè omnes commiſcentur; non enim poteſt album eſſe craſſum, neque nigrum tenue; poteſt tamen vtrunque vinoſum & vehemens eſſe, aut aquoſum, & debile, & acre, aut acerbum.

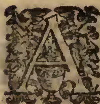
Colorum nonnullorum, qui in vinis obſeruantur, Diſtinctio.

AT verò non inutile me facturum nunc putabo, ſi ad maiorem propoſitæ rei intelligentiam declarauero, quid per colorem flauum, fuluum, rufum, & rubrum in vinis intelligere oporteat. Flauus ergo color ex viridi & rufo & albo concretus, qualis eſt auri color,

& mellis, & ariſtarum cùm non maturuerunt, fuluo, de quo nunc nũc dicam eſt aliquantulum clarior. Fuluus autẽ color dicitur, qui ex rufo & viridi videtur eſſe mixtus; in alijs plus rufi habens in alijs minus; nã & aquilã fuluã dicunt Poetæ, & fuluũ aurum colore nimirum admodum ſaturatum ad rufum tendente, & arenam fuluam, & Leonem fuluum; quæ tamen res colore nonnihil differunt: quin etiam viridis color minimè ſaturatus ad album qua ſi inclinans, vt oliuæ color fuluus etiam appellatur, vt. Fuluaque caput nectentur oliua.

Verum de vino loquentes, fului coloris nomine rufum potius intelligunt, quòd flauo colore magis ſaturatum ſit, ad rubrum quoque magis accedens, hoc eſt rufum ſiue ſubrubeum. Rufus autem color non plenè ruber dicitur, ſed ad flauum nonnihil declinans, qualis eſt capillorum color, quos rubeos appellamus; Quare de vinorum coloribus loquentes, fuluum cum rufo confundunt, hiſque duobus nominibus, vt ſynominis vtuntur. Ruber, idem quod rubeus color, in vino dicitur rufus, ſed inten ſior magiſque ſaturatus: & licet vulgares rubrum cum ni gro vino confundant, hoc tamen ab illo longè differt. Quid autẽ nigri vini nomine intelligendũ, omnibus conſtat. Sed nonnullas quoque voces varios vini ſapores denotantes nunc explicare opportunum erit.

Quid Acidum ab acerbo, & vtrunque ab acri differat.

CIDVS ergo ſiue Acetoſus ſapor dicitur, qui aceti ſaporem guſtui repreſentat. Vnde Galenus libro primo de ſimpl. med. facult. acida ſiue acetoſa cum acribus conuenire oſtendit, quòd vtraque linguam mordicant; in hoc tamen

men differre, quòd acria cum valida caliditate, acida verò citra omnem calorem id præstent: Inde subacidum vinum aliquantulum acidum dicitur. Cato de Re rustica cap centesimooctauo. Vinum ponito sub dio, postridie mane gustato, si id sapiat, quod in dolio est, scito id duraturum; subacidum non durabit.

Acerbus sapor propriè dicitur, qui vehementer degustantis linguam adstringit, contrahit, exsiccatque, vt post Platonê docuit Galenus primo De simpl. med. facult. Differtque ab austero, vt maius à minori; nam quæ vehementer degustantis linguam contrahũt & adstringunt, acerba dicuntur, quæ mediocriter, austera. Columella, vua primò est peracerba gustatu, deinde maturata dulcescit, ita vt acerbum vinum ab austero non solum adstrictionis maioris, minorisue ratione differat, sed planè qualitatibus ipsis; quòd acerbum vinum, quale est omphacium, refrigerandi qualitate polleat austerum autem impensè calfaciat.

Acer autem sapor, à quo acrior & accerrimus, propriè ad vinum acetum & huiusmodi pertinet, saporis enim acetositatem significat: Medici tamen, quorum est ex saporibus simplicium medicamentorum vires discernere, acrem saporem ab acido distinguunt, acria nimirum appellantes, quæ ori admota, & ab illo calefacta ipsum vicissim recalfaciunt atque accendunt & mordicant, præque leuitate ad caput subleuata obuia quæque incidunt; vt ex Platonis Timeo adnotauit Galenus libro primo De simpl. med. facult. Plinius lib. vndecimo cap. decimotertio. Difficulter perficiuntur omnia in cibis acria; Vinum tamen acre illud intelligitur, quod aceti naturam proximè æmulatur. Quippe illud hic non prætereundum duco, difficile esse Hippocrati assentiri, qui libro De victus ratione in morbis acutis tex. decimonono hæc habet. Quin album vinum & nigrum si quis præter consue-

tudinem permutet, tamen multa in corpore alterarint, vt mirum nil esse quis dixerit dulce & vinosum vinum non idem posse, si de repente permutata fuerint. Non pos sum inquam vnà cum excellentissimo Hieronymo Mercuriali viro apprimè docto, atque de arte nostra optimè merito, Hippocrati subscribere eo in loco asseueranti, mu tationē à vino albo ad nigrum, etiamsi vtraque sint vinosa, magnopere posse, nisi præter colorem in vinis aliquam aliam differentiam cognoscamus; etenim colores per se atque ex sui natura nihil in corpora nostra agere, & apud Philosophos, & apud Medicos tam notum est, quàm quod notissimum. De his hactenus. Nunc ad vini effectus transeundum: si prius nonnulla veluti dicendorum præludia prælibauero nempe.

De primis & secundis atque etiam tertiis eorum, quæ corpus nostrum immutant qualitatibus.

E vini effectis tractaturus, hic appositè pauca subnectere videbor de varijs corpus nostrum immutantium facultatibus. Vt ergo ex triplici corporis nostri con stitutione tria nos afficientium genera obseruantur, ita & omnes tum vini, tum aliorum substan tiam nostram immutantium vires atq; facultates in tres ordines aut differentias distribuendæ sunt. Aliæ enim sunt, quæ primæ qualitates, aut facultates appellantur, aliæ, quæ secundæ, aliæ verò, quæ tertiæ. Prima qualitas seu facultas ex primorum elementorum permixtione, & qualitatum simplicium temperamento proficiscitur, eiusque qualitatis vim & naturam imitatur, quæ cæteris in tēperamento antecellit; ea enim, licet cōtrariarum vi sit repressa, quia tamen superior est, vim agendi præcipuam obtinet, & agenti immutanti nomen suū impertit.

Secun-

Secunda in corpus nostrum agentium vis & natura, ex eorum materia temperamenti, siue qualitatis primæ vi perfusa suscitatur. Est autem materia hæc alia tenuis, quæ tum in corpus, tum in humores sese promptè infert & insinuati. Alia crassa atque lenta, quæ hæret ac subsistit, nec aitè penetrare potest. Alia mediocris, quæ ambarum medias vires sortitur. Calor verò in quamcunque materiam inciderit, agendi vim atque celeritatem auget, quemadmodum & siccitas; At frigus & humiditas reprimunt & cohibent. Ex horum porrò commixtione varia, secundæ immutantium vires exurgunt, quarum hæ sunt præcipuæ. Incidens seu attenuans detergens, & incrassans, & huiusmodi aliæ.

Tertia verò Alterantium facultas, de qua varij varia dixerunt non à temperamento, non è materia, sed è tota rei substantia atque forma primum ac per se proficiscitur: ac proinde occulta totius substantiæ proprietas appellari solet; Hæc autem non ratione probabili; sed ex crebra euentuum obseruatione habetur; ideoque propriè experiẽtia dicitur. Sic sanè & purgantium medicamentorum, & alexipharmacorum cognita vis est; non enim quod semel duntaxat, sed quod identidem, atque similiter, & eadem rerum omnium concursione sæpius euenerit, experientiam gignit. Hac sanè Methodo nobis in præsentia agendum erit in perquirendis vini effectis & viribus.

Quot modis Vinum sumptum corpus nostrum afficiat; immutetque.

VT de vini opere & viribus distinctius agamus, altius nostra repetenda oratio est. Quippe vt scribit Galenus quarto De simpl. medic. facult. cap. tertio, aut impossibile est, aut perdifficile vllam inuenire substantiam, quæ adamussim similium sit partium;

Vinum

Vinum nanque vnum habet in se recrementum crassarum partium, vnde dum temporis spatio secernitur, ferturque deorsum, fæx cōsistit. Aliud verò secundum, quod florem nuncupant, dum vinum feruet supernatat, sed postea ad fęces subsidit. Tertium aqueum, quod toti vino permixtum est, hoc primario potissimumque feruet. Quartum præter hæc, est ipsum re vera vinum. Id fortasse est, de quo excellentissimus Hieronymus Mercurialis artis nostræ nunc splendor & decus iure & optimo doctissimè interdum disputare solet. Num solidiores corporis nostri partes verè nutriat.

Porrò autem quicquid in corpus nostrum illabitur, aut temperamento, aut materia, quæ vt iam iam diximus diuersarum ferè semper est partium, aut tota substantia operatur, nosque afficit. Inde tres rerum corpus nostrum afficientium differentiæ siue facultates suscitantur, quarum paulò ante meminimus. Temperamento & qualitate, vel re ipsa, ut aqua frigida corpus refrigerat, vel potestate, vt lactuca: ignis atque vinum calfaciunt, hoc quidem potestate, ille verò energia. Materia agit, quod substantiæ tenuitate penetrat, humoresque incidit. Quod crassiore materia corpus adstringit & densat, & Quod viscosum adheret, aut contra detergit. Simplici nudæque materiæ functiones nullas inesse non inuitus admitto; Sed ei, quæ ex permixtis elementorum substantijs est, commemoratas, consimilesue functiones adscribendas puto. Tota substantia, quicquid totius substantiæ siue formæ familiaritate nos alit, vel dissidio & inimicitia naturam nostram depeculatur atque depascit, illud alimentum, hoc venenum appellamus.

Quę igitur nos alunt, non temperamento, vel materia, sed totius substantiæ similitudine nobis familiaria euadunt. Idcirco in nostram substantiam conuertuntur, eiusque molem augent. Hæc quidem, quæ nos simpliciter

ter permutant in duplici sunt sorte;alia quidem bifariam, alia trifariam id præstant. Primi generis sunt Acetum, Quod temperamento & materia nos afficit, & Lactuca, quæ temperamento & tota substantia alit, Panis Azymus,qui materia & tota substantia. Trifariam, vt vinum album, quod calfacit temperamento, substantia tota alit, materia autem extenuat, atque dum in corpus conuertitur, id ipsum pariter afficit, atque commutat. Proinde si quis hac ratione vinum alimentum medicamentosum appellet à scopo non aberrabit.

Vinum igitur prima facultate ex primorum elementorum permixtione, & simplicium qualitatum temperamento profecta calfacit & humectat, vt colligitur ex Galeno pluribus in locis,tum præsertim tertio De simpl.medic. facult. cap. vigesimo,quarto De simpl.medic.facult. cap.nono,& quinto De sanitate tuenda cap.octauo, licet ex accidenti, vt ante diximus, calfaciendo exsiccet: vt ex Galeno elicitur libro De compositione medicamentorum secundum locos cap. septimo. Tertiæ autem facultatis, hoc est totius substantiæ familiaritate alit, alendoque eatenus etiam calfacere & humectare dici potest, quatenus vnà cum humido primogenio calorem etiam adauget: Proinde spiritus vitales regenerat, vnde facultates earundemque functiones roborat, purissimum generat sanguinem, cor exhilarat, ocyssimè in alimentum vertitur,concoctionem in quauis corporis parte adiuuat, flatus discutit, intellectum excitat, animum addit, cerebrum purgat, conualescentes inpinguat, cibi appetentiam inuitat. Vt autem calidum, ac tenuium partium, prima nempe & secunda facultate, obstructiones aperit, vrinam ciet, alimentum in vniuersum corpus defert.

Eapropter in tuenda sanitate diligenter procurandum est, vt vinum,quod in potu quotidiano alimenti gratia bibitur, sit sapore iucundum, gratum odore, purum,clarum

rum, ac mundum substantia, & colore vel subrubrum vel subalbum; Corruptum enim, turbidum, inpurum, odore graui, ingratoque gustu, non modò toti corpori noxam infert sed etiam sanguinem corrumpit. Quapropter fœlicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt in quibus optima vina proueniunt, vel ad quas, vt Roma, deferuntur: Quemadmodum in Corriciensi comitatu, vbi sanè generosissima vina nascuntur, nimirum Pucinum illud Antiquis adeò celebratum, nec non Vipacum illi bonitate proximum; pucinum nanque vinum inter generosissima Italiæ vina, & medicamentis aptissima connumeratum est. Nascitur in sinu adriatici maris super colle non procul à Timauo fonte, teste Plinio libro decimoquarto cap. sexto. Hęc quidem parcè modestèque pota ad tuendam sanitatem mirificè conferunt.

Ob id mirandum non est, si Plinius libro decimoquarto cap. sexto, Pucinum vinum magnis laudibus prædicauerit. Verum non ob id gaudeant, iubilentque ij, qui vino nimis indulgent, quippè cum omne extremum (vt in comuni adagio est positum) sit vitiosum, si vinum immoderate, & vberiori, quàm deceat, copia summatur morbos perniciosissimos, vt mox dicetur, aggenerat.

De vini incommodis.

VINVM, generosum præsertim, licet prima sua facultate, vt ante dictum est, primo, secundo, vel etiam tertio ordine, vt magis magisque generosum & vetustum est, ita calfaciat, vt si quis papaueris succum tantum hauserit, quantus hominem interficere potest, ac etiam num tamen supersit recta ratione, & hoc quoque largè epotum persanare possit, attestante Galeno tertio De simpl. Medicamentorum facult.

cult. cap. vigeſimo. Immodicè tamen ſumptum frigidos quoque morbos procreat, quippe quod præ nimia copia tantum abeſt, quod à calore vincatur naturali, vt potius eum obruat, euincatque, innato autem calore ſuffocato, tùm frigidi morbi, tum mors etiam repentina ſuccedere poſſunt. Proinde Hippocrates Aphoriſmorum ſeptimo, Aphoriſmo ſeptimo ſcriptum reliquit, ex multo potu vini rigor & deſſipientia malum, deſipientia ſiue ebrietas ex multo vini potu crebrò fieri ſolet, vaporibus in cerebrum ſublatis, ſed ſi cum hac rigor quoque accedat, metus eſt, ne non reſipiſcant, ſed conuulſi moriantur; quia vinum iam ingruere in neruos cognoſcitur, vt potè quos mordet, quòd ſi hic rigoris nomine frigus ſolum externorum intelligatur, vt plerique intelligunt, tum quoque metus eſt, ne homo moriatur; ſuffocato calido innato; nam quòd extrema refrigerata ſunt oppoſito multo vino innati calidi oppreſſionem indicat, vt doctè Valeſius adnotauit.

Vbi notare oportet, Vinum magnopere ex eo neruos maximè tentare, quòd fumoſi halitus, tenues, ac copioſi ab eo ſublati, atque etiam acres neruos promptiſsimè penetrant, penetrandoque irritant, nonnunquam ſubleuantur quidem ex vino epoto vapores irritantes ſolum, nequaquam autem penetrantes; aut tametſi penetrent; tenues interdum cum ſint, facileque diſcutiantur tremulos duntaxat motus efficiunt, & conuulſiuos; interdum autem multi penetrant, hique craſſi, qui cum minimè diſcuti poſsint, veras pariunt conuulſiones; inter neruos verò, qui noxam, quam à vino liberalius epoto experiuntur, citiſsimè produnt, ij ſunt præcipui, qui linguæ motui inſeruiunt, quòd ex ipſa cerebri ſubſtantia, à ſeptima nanque neruorum coniugatione prodeant; ac proinde inter neruos mouentes, conſpicuumque maxima cum

N molli-

mollitie motum efficientes, linguæ nerui primum obtinent locum.

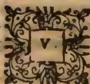
Hinc fit, vt ebrij semper quidem balbutiant; nonnunquam verò eousque procedit balbuties, vt ne loqui quidem iam possint, his si ebrietatis causa vaporibus solum, hisque non crassissimis accepta feratur; indeque obmutescentia pendeat, loqui incipient; Qui sic afficiuntur, qua hora crapula, solui solent.

At si vox non redit, apertè constat grauius esse malum; atque aut crassissimos vapores, aut ipsum etiam vinum in neruos præcipitare; propterea conuulsione succedente moriuntur; nisi tamen febris suboriatur, iuxta Hippocritis sententiam. A conuulsione aut distentione habito, febris succedens soluit morbum; hoc est, ægrum à morbo vindicare potest, quæ omnia Hippocrates Aphorismo quinto, quintæ sectionis breui veluti oraculo hunc in modum complectitur; Si ebrius quispiam repẽte fiat mutus, conuulsus moritur, nisi eum febris corripiat, aut ad horam veniens, qua solent solui crapulæ, loquatur.

Hinc colligere licet, famescenti homini ob summam inanitionem vinum valde suspectum, ac perniciosissimum esse; quoniam vinum attractu valde facile copiose sumptum (pauca enim eius quantitas magnam famem sedare nequit) incoctum ad singulas rapitur partes, suaque crudi qualitate neruos potius mordet, quàm reliquum corpus impleat; solum ergo eam famem, quæ frigiditatem sequitur, curare potest vini potio. Quod significauit Hippocrates secũdo Aphorismo vigesimoprimo. Famem (inquit, Thorexis, id est vini potio soluit. Igitur neque de omni fame canina intelligi potest quod dicitur, sed de ea solum, quæ fit à frigidis succis, quæ medicamentis calidis, & vino Mero & antiquo maximoque calfactu indiget; fame ergo frigida laborantes mero vti opportunum est;

eſt; aqua enim hos plurimum lædit propterea quod os ventriculi refrigerando ſitim tollit, & appetitum inuitat. inde Hippocrates ſexto De morbis vulg. aquam voracem appellare conſueuit.

Qua ratione vinum oculis tum infeſtiſsimum, tum etiam maximè opportunum ſit.

INVM ſanè, quod poteſtate calidum ſit, caputque maximè repleat, atque fluxiones promptè irritare poſsit, oculis ophthalmia laborãtibus, aut quouis alio affectu calido, vel etiam ſyncero ſine humoris confluxu, nocentiſſimum eſſe, & ratio, & quotidiana experientia apertiſsimè demonſtrant; neque vllus eſt, qui de hoc dubitet. Hoc tamen ipſum, quatenus propria eius materia, ſiue viribus, quas ſecundas appellabamus extenuat; inciditque. oculorum vitia ab humore craſſo, viſcidoque pendentia, mirificè deturbare ſolet; quando iam humor fluere ceſſauerit, vniuerſumque corpus tum ſanguinis miſsione, tum Pharmaco pro humoris natura egregiè euacuatum fuerit; iuxta Hippocratis & Galeni præceptum Aphoriſmorum ſexto Aphoriſmo trigeſimoprimo, vbi hunc in modum ſcribit Hippocrates Dolores oculorum meri potio, aut balneum, aut venæ ſectio, aut fomentum, aut Pharmacum ſoluit. Singula quippe eorum, quæ Hippocrates commendat, nunc ſcilicet ſunt vtilia, nunc aduerſa; quare nón dicit ad omnes dolores hæc omnia eſſe vtilia, ſed ad quoſdam hoc, ad quoſdam illud, ad alios aliud vtile eſſe; aliquando enim, oculorum dolor, ex ſanguinis oritur multitudine, eaque vniuerſi corporis, atque hic ſanguinis miſsionem celebrare expedit.

Aliquando malum humorum vitium vniuerſum cor-

ues; nam iecur impensè calfaciendo sanguinemque biliosum aggenerando, primæ causæ est origo.

Rursus, quatenus præ nimia copia innatum obruit calorem, frigidorum, pituitosorumquehumorum potissima est occasio: quibus etiam illud accedit, quod à vino liberalius sumpto, sublati in cerebrum halitus & vapores multi, cum præ nimia copia liberum non habeant perspiratum, cerebri frigiditate densantur, crassescuntque. Atque frigidis pituitosisque humoribus gignendis materiam suggerunt.

Amplius, vinum ipsum vt calidum, atque tenuium partium, non solum quos generat humores tum biliosos, tum pituitosos, quemadmodum nunc recensuimus, sed etiam quos in visceribus accumulatos inuenit, ad artus præsertim, vel à natura, vel ex accidenti imbecillos, promptissimè præcipitat. Quare podagricis omnibus vinum album præsertim, ac generosum vtplurimum denegari solet; quod (vt nostra fert opinio) non satis rectè: Quapropter hic nonnulla de artuum dolore obiter subnectere est consilium.

De Arthritide, ac præsertim de Podagra.

ARTHRITIDIS ac præsertim podagræ, duæ sunt generales occasiones, artuum nempe imbecillitas, aut ex vitiato parentum semine, aut victu, hoc est ex crapula, & vitæ incontinentia; & materiæ importunitas, plurimum articulos infirmanti venus & vinum, hoc quidem ab omnibus similiter dictum, sed diuerso modo acceptum. Quidam venerem artus frangere ex eo putant, quod impensè calfaciat. At potius sentiendum esse puto; quia infrigidet & siccet, licet nec id sufficere videatur; nam in mulieri-

tus, Eunuchis, & pueris articuli longè frigidiores creduntur, quàm vel in viris etiam arthriticis; quod ad alteram qualitatem pertinet, in venereis articuli admodum ſicci, in mulieribus, Eunuchis, & pueris egregiè humidi deprehenduntur. Ita neque vinum eo modo omnibus articulos offendit. Quibuſdam ſuſpectum eſt, quòd articulos mordeat, alijs, vt Galeno, quia vinum implet. Ergo per crapulam artus infirmantem, vini copiam præcipuè intelligere oportet; Nam reliqua copia ignauior eſt, quàm quæ neruos & articulos impleat. Cæterum neque artuum imbecillitas omnino eadem eſt; maior enim apparet, quæ ſequitur vitæ incontinentiam, quàm paternam intemperantiam. His accedit quod neutra cauſa ſola ſufficit, hoc eſt imbecillitas, aut crapula, ſed vtraque eſt neceſſaria; nam neque multitudo citra imbecillitatem, neque inbecillitas citra multitudinem, aut vitium podagram inuehere poteſt. Quibus ſic expenſis, facilè erit ſoluere plurima, quæ hic oriuntur, problemata.

Primum cur Eunuchi rarius, nunquam pueri podagra laborent, ſcribente Hippocrate Aphoriſmorum ſexto Aphoriſmo vigeſimooctauo, ac trigeſimo. Cum tamen & pueri egregiè voraces ſint, & eunuchi ſæpe crapulæ dediti. An quia non ſatis eſt alteram duntaxat cauſam conuenire? debet ferè concurrere vtraque. Hi quia venere non vtuntur, minus tentantur podagra, quàm reliqui omnes; nam creberrimè hoc vitium ex venere proficiſcitur immoderata; quia venus laxat articulos, & innatum calidum frangit; vnde ſucci crudiores congeruntur, congeſtique ad relaxatos artus promptiſſimè dilabuntur. Non diſſimilis huic altera eſt quæſtio, cur ſcribente Hippocrate Aphoriſmorum ſexto Aphoriſmo vigeſimonono. Mulier podagra non laborat (hoc eſt) non adeò frequenter; mulieres enim à pleriſque malis menſtrua purgatione vendicantur, ab ijs maximè, quæ ex redundantia

initium accipiunt, cuiusmodi podagra, aut chiragra; nomine enim podagræ in his sententijs omnem articularem morbum intelligi velim.

Proximum huic tertium problema, cur pueri rarius, quàm eunuchi, vniuerso articulorum genere laborent. Nunquid id ex eo est, quia pueri abstemij, eunuchi verò vinolenti? certum enim est, quod ante dicebamus, nō omnem crapulam; sed eam maximè quæ a vino est, articulos eneruare. Vnde etiam Poetæ græci Podagram Bacchi, & Veneris filiam esse finxerunt. At verò hic tria ex inuentione nostra longo vsu obseruata paucis explicare non grauabor, que multum habent momenti in proposito affectu, quorum primum erit.

Galeni, omniumque ferè dogma non adeò definitè esse accipiendum, nempè, Qui nihil colligunt superuacui, his imbecillæ partes semper in tuto maneant.

OMNIS ferè, qui de artrhitide, ac speciatim de podagra tractarunt, Galeni sentētiam compluribus in locis, tum prę sertim aphorismorum sexto, aphorismo vigesimooctauo veluti perpetuò veram insequentes, affirmauerunt, artus vel à primo semine, vel ex accidenti infirmos, nequaquam inflāmationes, ac dolores experiri, modò congrua pertinaciter seruata victus ratione, superuacanea in corpore excrementa non congerantur; quod quidem absolutè dictum nequaquam accipiendum esse, & ratione & longa obseruatione comperi: Quandoquidem pedibus (vt de podagra loquar) natura, vel ex morbo imbecillioribus, ob partium raritatem, aut uiarum amplitudinem vna cum de-

cliuiore ſitu, vel etiam exacta victus ratione prægreſſa, citra vitioſorum humorũ abundantiam, ſtatutis quibuſdam temporibus, vt ineunte vere, vel initiante autumno, ſanguis vna cum ſocijs, humoribus ob temperis conditionem motus, & impulſus citra etiam omne vitium per venas ea in parte iuſto patentiores importunè accedit, Atque circumſitas partes immodicè diſtendendo podagricos dolores excitat. Huic noſtræ opinioni rei ipſius euidentia omnino ſuffragatur; Quandoquidem multos reperies homines in victu admodum temperatos, ac frequenter ieiunãtes, proinde nec quicquam ſuperuacui colligentes, qui ſtatis tamen temporibus, ob iam commemoratas cauſas podagra ſollicitantur. Hinc etiam deprehenditur, quod ad ſecundum attinet obſeruandum.

Multos turpiter errare aſſerentes podagricorum artus non eſſe roborandos.

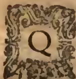

HOC ſanè argumento, ne humores, qui antea in partes laborantes prolabi conſueuerant, nunc adſtrictis & roboratis vaſis, quæ pedibus committuntur, in viſcus aliquod nobile remeent, longeque grauiora mala efficiant. Horum quippe ratio vero eſt conſentanea, quando res agitur cum laborante intemperato, ac cachochymia, vel plenitudine affecto. Atſi vitij huius cauſa in ſolam artuum imbecillitatem, citrà humorum, vitium, reijciatur, non video cur præcautionis gratia artus roborandi non ſint; etenim citra incommodum ſuccos minimè vitioſos roborati artus non excipient. Hoc autem ſecundum erat noſtrum inuentum. Nec obſtat quod dixerit Galenus citato loco, imbecillas partes ſemper in tuto manere in ijs, qui nihil ſuperuacui colligunt; Hæc enim ſententia ita

acci-

accipienda est, vt magna ex parte, non autem semper vera sit. Ego quoque non inuitus admitto, præcipuam articulorum doloris causam prauorum succorum, ex vitæ intemperantia congestorum, multitudini adscribendam; verum sine hac, sola etiam artuum imbecillitas interdum huius mali occasio esse potest. Quoties ob nimiam partium raritatem humores, vel etiam probi in artus præcipitentur. Iam verò ad dictum inuentum descendamus.

Podagricis omnibus vinum indifferenter minimè denegandum.

VONIAM promptissimum quidem est rerum euentũ cognoscere. sed difficillimũ eius causam conijcere; & nisi quis æquissimus iudex fuerit, & singulorum discriminum bene peritus, sepe erit, vbi quod profuit obesse, quod obfuit prodesse putabit. Propterea cum non rarò obseruatum fuerit, cõplures articulorũ doloribus opportunos, sola vini abstinentia, ac aquæ syncerae potu ab eiusmodi calamitate toto vitæ curriculo liberatos fuisse, atq; vt ex pluribus vnum in medium afferam exemplum duo, vel etiam tres occurrunt Romani, & confratres ex Nobilissima Lantium familia; qui Abstemij cum sint, multis ab hinc annis podagra non amplius crucientur, cum antea tamen, & ipsi & fratres alij, & parentes iure quodam hæreditario hoc infortunio grauiter detinerentur. Idcircò multi ex antiquioribus, & Neotericis doctissimi viri in eam abierunt sententiam, vt podagra laborantibus omnibus indifferenter, & præcautionis, & curationis gratia vinum prorsus interdicendum, ac eius loco aqua pro potu vtendum, rigorosè admodum præcipiant. Cæterum qua lege dogma hoc recipiendum sit, nunc propositæ rei oblata occasione edocere onus mihi incumbit.

Vinum ergo quatenus calfacit, humoresq; biliosos pro gignit, fluxioniq́ue occasionem præbet iunioribus calida intemperie præditis, calidaque pariter podagra laborantibus inimicissimum esse, citra omnem controuersiã censendum; ætate autem declinantibus, frigidiore affectis temperamento, ac podagra laborantibus à frigidiori humore profecta, tantum abest, quòd vinum moderatè e potum aduersum sit, vt potius calfaciendo, humorem noxium extenuando, eumq́ue per halitum digerendo, atque innatum calidum roborando, pręstantissimum pro hoc debellando hoste sit præsidium; cessante præsertim fluxione, atque corpore iterum atque iterum, vt decet, repurgato.

Et quoniam Magnus Hippocrates dicere solebat eadem conuenire præsidia præsentibus, & imminentibus malis, non solum curationis, sed etiam præcautionis gratia, vt antea recensuimus, vinum hac lege & cautione datum podagricis maximè opportunum putamus; quod alij hactenus non animaduerterunt. Quæ & si obiter, ac præter pensum à me hoc in loco commemorata fuerunt, non tamen citra maximam vtilitatem, quòd ad Medicinam faciendam non parum conducant. Sed iam ad id quod maximè est in hac dissertatione propositum transeuntes, ostendamus.

Vinum febrientibus aduersissimum esse.

VONIAM non pauca ad podagricos dolores spectantia attigimus, nunc ea tantum, quæ ad præsens propositum faciunt, differenda mihi esse censeo. Rursus ergo ad disputationis initium reuertamur.

Ex pluribus argumentis, quæ apertè suadent, vinum febrientibus omnibus, tanquam infestissimum denegandum

dum esse, tria quæ mox adducam efficacissima habentur, quorum primum a morbi essentia, alterum a causa morbifica, tertium postremumque a symptomate euidenter admodum deducitur. Quandoquidem quod ad morbi essentia attinet.

Cum febris sit natiui caloris conuersio ad igneam naturam, affectus vtique calidus & siccus ab omnibus citra vllam controuersiam censetur, frigida ergo, & humida præsidia requirit. At Vinum calfacit & siccat, vt antea ex Galeno demonstratum est, octauo De compositione medicamentorum secundum locos capite septimo; licet, vt alimentum humectare, ab eodem Galeno scriptū sit quinto De sanitate tuenda capite octauo: ergo eatenus reprobari debet, quatenus febrem, & fouere & augere valet.

Neque etiam ratione causæ febrienti concedendum. Etenim febris causa interior, & continens persepe biliosus est humor, nempe calidus & siccus, semper autem calidus, & si pituitosus esset, quando putredinis rudimenta inire incipit; hic enim de putridis maximè febribus loquimur. Huic etiam accedit, quòd obstructionem putridæ febris causam potissimum ex eo augere potest, quòd excrementa, quæ obuia illi occurrunt, in partes penitiores facilè prouehat.

Adhuc, febrium ac præsertim ardentium symptomàta sitim nempe, capitis dolorem, ac delirium non solum fouere, sed & augere & suscitare vinum, omnibus est in confesso. Amplius Vinum maximè nutrit, ergo febrientibus, acutè præsertim, non nisi in morbi declinatione concedendum; antecedens est ipsius Galeni, tum pluribus in locis, tum septimo methodi med. cap. sexto vbi habet, vino vtendum in potu cēseo omnibus, quibus refici corpus est opus, modò non febricitent. Idem quoquæ ab eodem Galeno confirmatur libro De causis morborum capite tertio, consequentia apertè deducitur ex his, quæ scribantur ab Hip-

pocrate aphorismorum primo aphorismo sexto, septimo, octauo, & decimo.

Morbi enim, qui ad præsens propositum attinent, in triplici sunt differentia, acuti, longi, & medij, acuti qui decimoquarto, lõgi, qui ex suã natura vsq; ad quadraginta proferuntur, medij, qui nunc citius nunc serius soluuntur, sed citra periculum, vt tertiana, quotidiana, & alij consimiles.

Amplius, acutorum alij quarto, alij septimo, alij decimoquarto finiuntur, sunt & alij acuti quidem dicti; sed per decidentiam, qui post aliquam imperfectam crisim, vltra decimumquartum proferuntur, aliquando vsque ad quadragesimum protrahuntur. Tenuẽ victum definire solet Galenus, qui vires leuiter quidem restituit, sed debiliores, quàm acceperat, relinquit; qui cum acutis morbis sit congruus, vinum non includit, quòd plenius nutriat. Modicum verò, qui vires in eodem conseruat robore. Plenum, qui illas auget. Nunc ergo tot esse debent victus tenuis differentiæ, quot sunt morborum fines.

Proinde victus tenuis absolutè in morbis longis conuenit, tenuissimus extremè ijs, qui terminantur quarto die; tenuissimus simpliciter, qui septimo, debetur. Satis enim est ipsis vtrunque in finem morbi vires seruare, & hac de causa in genere tenuis dicitur, qui simpliciter vires attenuat potius quam conseruat: Id enim solius pleni est, neque id mirum videri debet; nam vt alimentum vires, ita morbum quoque auget; Quare necessariò ex Hippocratis sententia rationi consentiente, & experientiæ concludendum est, vinum febrientibus, ac præsertim acutè, tum propter multa alia, tum etiam propterea quòd multum nutriat, prorsus interdicendum.

Rursus, vinum vacuationes omnes promouet, vt Galenus vndecimo Methodi medendi cap. quarto asserit, vrinamque præsertim, vt ab eodem Galeno scriptum est lib.

septi-

ſeptimo Methodi med. cap. ſexto. Ergo febrientibus ante morbi coctionem minimè offerendum; Nam quæ per vrinam excerni debent, extenuatione ægent, quæ tamen longè diſſidet ab alijs præparandi rationibus; humores enim, hac vacuatione educendi duplicem expoſcunt præparationem, primam corpore non ſolum per ſanguinis miſſionem, verum & expurganti medicamento vacuato, quia facilius hac lege, qui ſuperſunt humores huic excretioni paratiores reddũtur, ob id Galenus multis in locis præcipit, ne ante præparationem diureticis vtamur. Alteram verò præparationem ad hanc excretionem humores requirunt, variamque quidem, iuxta variam medicamentorum, quæ vrinas mouere nata ſunt, naturam.

Triplex eorum, quæ vrinam mouent Natura.

IAM diureticorum triplex reperitur cõditio, Primi generis ſunt, quę vrinam ex eo mouẽt quia eius copiam vberrimam ſuppeditant. Hæc autem in triplici ſunt differentia. Alia enim ocyſſimè in aqueum commutantur humorem, vt vinum aquoſum, ſemina communia frigida, & præſertim Melonum. Quædam autem idem præſtant, quatenus humores, qui in vaſis, & renibus continentur abſtergendo, ſeroſi humoris copiam promouent, vt Terebinthina, & annonidis radix, quam hoc nomine tanti fecit Galenus. Alia vtraque ratione hoc ipſum efficiunt, abſtergendo nempe, atque plurimam ſuppeditando aquoſitatem, cuius farinæ ſunt, aquæ ſcaturientes nitroſæ, aut ſalſæ.

Secundi autem generis diuretica ſunt, quæ noxios humores totius ſubſtantiæ familiaritate per vrinarios meatus trahere valent, quale eſt Rhabarbarum, caſſia, & quæ bilioſos humores per vrinas pellunt. At Tertia poſtremaque

quæ diureticorum conditio omnium præstātissima, eorum est medicamentorum, quæ pituitosos humores,& quosuis crassos in venis contentos extenuare, atque fundere valent; ea autem sunt, quæ acria vehementerque calida,& sicca cum sint, sanguinem discindunt, aqueosque humores tenues, ac serosos à crassioribus discernunt, qui deinceps à renibus attracti, atque à sanguine, quo renes nutriuntur,separati, atque excolati, in vrinam cōuertuntur; quemadmodum doctè explicuit Galenus libro De simpl. med. facult.cap.vigesimoprimo,& Aristoteles prima sect. probl. problem. quadragesimoprimo, & eodem libro probl. quadragesimonono, vbi habet: Odorata omnia vrinam mouere, qua calida sunt: quòd refert etiam Paulus, libro primo in epistola Dioclis ad Antigonum Regē: quod etiam non dissimili ratione comprobauit Hippocrates libro quarto de Morbis, quippe qui potiones conficiebat refrigerantes, sitimque sedantes,& mouentes vrinā, atque alias etiam calidas, siccas, & acres.

Cùm itaque nec secundi, nec tertij generis diuretica ante humorum, vasorumque, corporisque præparationem propinanda sint; quippe quæ & excrementa inconcocta ad vrinarios meatus præcipitent, & perinde ac purgantia medicamenta,ante præparationem oblata,toti corpori laborem inferant, vinum potens ac vinosum præsertim febrientibus, tribus morbi temporibus, principio nempe augumento, & vigore, omnino interdicendum erit; quòd quatenus calfacit extenuat, atque etiam humores mouet, maximè diureticum sit. Hactenus de hoc satis superque dictum sit.

Nunc verò ad disputationis initium reuertamur,& iuxta promissa, Galeni auctoritates adducamus nostram hāc assertionem comprobantes.

Ex

Ex multis Galeni locis Vinum febrientibus non esse concedendum comprobatur.

ALENVS septimo de simpl. med. facult. cap. de radice centaurij maioris. Et nono cap. de terra samia, septimo de composit. medicamentorum secundũ locos cap. quarto De Hemoptoicis ex Asclepiade. Et rursus octauo lib. eiusdem operis, cap. septimo, octauo & nono. Octauo Method. med. cap. quarto. Primo ad Galauc. cap. nono. Multisq; alijs in locis, quos nunc recensere superuacaneum puto. Opportunum verò deinceps fuerit, eorum rationibus satisfacere, qui oppositam huic nostræ assertioni sententiam sectantur.

Eorum argumenta soluuntur, qui febrientibus omnibus indifferenter Vinum concedendum autumant.

INVM apud omnes vrbanas, mitioresque gentes in summo semper fuisse honore, omnium feré nationum monumenta testantur. Proinde & Plinius, libro quarto, cap. quinto, scriptum reliquit. Vinum sumptum viscerum calorem egregiè fouere, sustinere atque augere, gratiamque, ac beneficium efficacius præstare, quàm præstet quiuis alius liquor; celeri enim motu, à tenui eius substantia cõparato, alimentum in vniuersum corpus promptissimè defert, concoctionemque perficit in ijs præsertim, in quibus ob aliquod ventriculi vitium ea negligentius peragitur: Quem-

Quemadmodum & in sacris litteris varia testimonia, præsertim apud Magnum Ambrosium extant, quo quidem vtimur tanquam maximo, præstantissimoque vitæ subsidio, & pro potu, & pro alimento, & pro medicamento: licet frequentius pro alimento, & commodius maior hominum pars vino vtatur; ita vt curiosa antiquitas præstantiorem vinorum differentiam ex alendi diuersitate & modo diligenter obseruauerit. Neque ob id malè sentit Excellentissimus Mercurialis, quando Vinum vtrũ nutriat dubitare solet; aliud enim Doctissimus vir à communi & vulgari hominum assertione intelligit. Sed præsentis non est loci hanc difficultatem nunc expendere. Reperitur autem aquosum vinum, quod exiguum admodum alimentum pręstat, crassum & subrubrum multò quidem magis corpus nutrire compertum est.

Illud tamen hic vnum notare non prætermittã, quod Antiquioribus non reperio fuisse cognitum, nempe nostra hac ætate, in Italia præsertim, Vinum quoddam reperiri album colore, tenue substantia, aquæ prorsus simile, quod tamen tantum abest, vt aquæ naturam proximè æmuletur, quemadmodum antiquiores sensere de vino albo loquentes, quòd potius vinosum ac vehementer calidum sit; sed quoniam de his satis iam dictum est rursus ad Vini commoda explicanda reuertamur.

Si vinum vires reficit, natiuum auget calorem, præcordia si inflata sint subsidere facit, digestionis vias aperit, pariterque impellit, ac nutrimentum sursum agit, ad celeritatem diductionis in corpus conducit, estque præterea boni succi, ad miscenda, concoquendaque ea, quæ in ventriculo & venis sunt idoneum; iam vires quoque organorum adauget, expellendisque excrementis valde oportunum, scribente Galeno septimo Methodi med. cap. sexto. Cur febrientibus (inquiunt) denegetur, non constat. Præsertim cum eodem Galeno teste quinto De sanitatę tuenda,

da, cap. octauo, vinum maximè humectet, quo præsidio quantopere febrientes egeant, testatur Hippocrates, primo Aphorismorum decimosexto.

Rationibus adductis auctoritates addunt, & primo Galenus libro tertio, cap. secundo De composit. medic. secundum locos vinum refrigerare asserit, ergo febrientibus non denegandum. Rursus idem Galenus duodecimo Methodi med. cap. quarto hæc habuit verba. Neque enim inuenias ex albo vinorum genere calidum vllum.

Adhuc vndecimo Methodi med. cap. nono. Vinum aquosum (quid clarius? inquiunt) febrientibus concedit, quemadmodum & Primo ad Glauconem. capit. nono De Tertiana agens.

Præterea Hippocrates adduci potest, quippè qui tribus præsertim in locis, vinum in acutis febribus manifeste cõcedit, primo libro, primo De ratione victus in acutis tex. vigesimosecundo: cum dixit mulsam aut vinum vtrum magis auxiliaturum putaueris, & quæ sequuntnr. Vinum humectandi gratia acuto morbo detentis concedit. Secundo imbecillitatis virtutis causa vinum concedit febrienti, cum dixit libro quarto De ratione victus in acutis tex. quadragesimoprimo. His habentibus si venter liquidus fuerit corpus absumens, & quæ sequuntur.

Tertio verò Ratione consuetudinis, Nam si vires, aut consuetudo, inquit Hippocrates, tum multis in locis, tum etiã De ratione victus in acutis textu vigesimoprimo plurimum vrgent, etiam si morbus ęquè vrgeat, vinum adhuc in acutis febribus non denegandum.

Cæterum horũ plurimi, qui hæc & consimilia aduersus nostrã, imò omniũ ferè communem sententiam adducere conantur nõ ineptè quidẽ arguunt, verũ eorũ argumenta non conuincere ex his, quę mox dicẽtur apertissimè elucescet. Neque ob id aduersarios reprehendo; quoniam vinũ & calfacere, & frigefacere, & siccare, & humectare solet.

Primæ igitur rationi non aliter respondendum censeo, quàm Galeni docta, diligentiq; obseruatione vndecimo Methodi med. cap. vndecimo posteritati relicta, vbi habet. Vsque adeò difficile esse, vt aliquod auxilium inueniatur, quod citra vllam noxam magnificè prosit; id autem accidit ex complexione ortorum in corpore præter naturam affectuum, vna cum præcedentibus eos causis, & sequentibus symptomatis. Propterea licet aqua mulsa (vt ipse inquit) curandis febribus eatenus oportunum sit remedium, quatenus crassos succos extenuare, & glutinosos detergere, excretionemque promouere valet, in ijs præsertim febribus, quas habitus coarctatior, & putredo excitarunt: Quatenus tamen calorem febris adauget, est noxia; vnde si hic in modicus sit, parcendum aquæ mulsæ est, vtendumque ptisanæ cremore, quòd si difficiles, ac contumaces esse obstructiones iudicaueris, etiam oximelite, at hoc ipsum rursum, si immodice vtare, & intestina radit, & tussim excitat, & neruosa lædit. Id quoque de vino censendum est; quippè quod licet multa febrienti homini commoda afferre possit, cum tamen eius vsu plus incommodi, caloris febrilis ratione, quem auget, quàm commodi ægrotanti comparetur, febre correptis minimè dandum. Mirabile ergo, quorsum aliquando viros doctos rapit commentatio. Magis mirabile est, quòd opinio communi ferè omnium contraria hac in re, suos sequaces inueniat.

Quòd autem secundo loco adducebatur ex Galeno, Vinum refrigerare, vel de acerbo vino, quod omphacium appellant, intelligere oportet, vel de vino, quod aquosum, & colore, & substantia aquæ simile est, quod quidem licet & ipsum non nihil calidum sit; nam ab eo etiam, per distilationem aqua vitæ appellata, quæ calidissima est extrahitur; Ad vinum tamen vinosum, & vehemens collatum, frigidum, hoc est minus calidum à Galeno censetur.

Quę omnia si paulò diligentius Hieronymus Fracastorius vir apprimè doctus expendisset, Antonium fumanellum huius dubij victorē, contra Bartholomeum Gaionum, non æque facilè declarasset; immò vtriusque assertiones prima facie contrarias cōposuisset, conciliassetq́; Iam vero quod tertio obijcitur loco, vinum nempè aquosum febrientibus à Galeno concedi, tum vndecimo Methodi nono, tum etiam primo ad Glauconem, cap. nono; facilè in hunc modum explicatur; Non enim concedit Galenus vinum locis citatis, nisi ab euacuatione peracta, mitiore existente febre, cum virium imbecillitate, atque coctionis notis apparentibus, qud quidem his etiam diligenter obseruatis legibus, tenue, aquosum, & paucum ab initio concedit, vbi verò iam prope est, vt morbus soluatur, amplius præcipit esse offerendum. Ecce quòd non indifferenter febrientibus omnibus vinum concedit Galenus. Nec mirum si theorema hoc pugnātia includere videatur; Qui enim de vini natura scripsere, ex antiquis alij fabularum obscuritate, alij alijs contraria pronunciantes, Alij summa dicendi breuitate vtentes, in posteros, non varias solum de vini natura opiniones propagarunt; Sed & altercationes non paucas.

Quæ vero ex Hippocrate adducebantur, nihil prorsus contra nostrā assertionem facere videtur; imò hanc ipsam potius confirmant, quippe quòd comemoratis locis Hippocrates, Vinum febrientibus interdicendū censeat, nisi vel virium reparandarum gratia, aut pertinacis consuetudinis ratione, siue propter vtranque causam, aut tanquam medicamentum humectandi facultate præditum, eatenus concedatur, quatenus acuto morbo laboranti eius vsu plus commodi, quàm incommodi comparetur, proinde primo De ratione victus in acutis, com. primo textu vigesimosecundo. Vinum dabat Hippocrates ante ptisanam ad humectandum, vt medicamentum. Qui-

nimò Hippocrates apud Galenum, tertio De Alimentorum facultatibus, capit. quadragesimo, de vino egit ferè semper, vt medicamentum, non autem vt alimentum. Quod Galenus etiam ipse ex Hippocrate eodem libro De victus ratione in morbis acutis com. secundo super textum secundum, significare voluit his verbis. Verum vt vno absoluam verbo, Vinum dulce in acutis morbis ad expuitionem, tum propter dictas operationes, tum propter communē vinorum omnium rationem, qua vires roborant idoneū existit, & maximè ijs, qui quæuis humida, buæ tum in thorace, tū in pulmone continentur, expuunt.

Quantum igitur à scopo aberrent, qui febrientibus vinum indifferenter propinandum præcipiunt, ex his, quę antea diximus, quisquis probè intelligere valet; Modò veterum scripta paulò intimius scrutatus fuerit, atque vniuersalia præcepta prompte in operibus ipsis exercuerit. Sed postquam in hunc locum deducta est oratio, vt tandem huic nostro sermoni finem imponamus, opus erit paucis rationum nostrarum summam memoria in hoc modum repetere.

Nimirum Medicos Romanos, quos nullis alijs in Medicina factitanda secundos reperio, ægrotantibus purgās verè Medicamentum, quod catharticum appellamus, inchoantibus morbis minimè indistinctè offerre, nisi vel humor noxius morbi causa, siue natura ipsa turgeat, aut in aliquam determinatam partem præceps delabatur, vel quando pestilens ac perniciosus admodum deprehenditur, siue is sit, qui coctionem nunquam admittere possit, aut quoties vsque adeò copiosus sit, vt à natura in vigorem vsque ferri nequeat: quo in casu purgans verè medicamentum catharticum appellatum, minore tamen copia, hoc autem minoratiuum vocant, iure quidem, & optimo concedunt; syrupus enim rosaceus, vel violaceus aut Mel. rosaceum, quos liquores solutiuos appellant, li-

cet peculiarē quendam humorem,biliosum nempe,vt iam antea dictum est educant, inter purgantia medicamenta minoratiua appellata, nisi impropriè recenseri non debent; Quod deleteria non sint facultate prædita, neque cum labore à longinquis trahant. Proinde in morborum principijs citra vllam corporis, & humorum præparationem ad expurgandos communes,& primos ductus fęliciter vsurpantur.

Quemadmodum ex iam dictis etiam constat, eosdem Medicos intra morborum initia venæ sectionem iuxta cõgruam indicationem præscribere, licet ante generosum hoc præsidium ventris lenitionem, siue clistere, siue commemoratis clementer subducentibus medicamentis recta cum ratione procurent.

Neque prima morbi die, aut tertia, aut quarta, aut quouis morbi tempore indifferenter purgandum censent rationibus Galeni, & Hippocratis auctoritatibus, rerumque euidentiæ inherentes, nisi materia, vel facultas turgeat; Hic enim & prima, & secunda, & tertia, & etiam quarta die purgandum; vnde inanis est religio, & formido eorum, qui id præstare non audent.

Constat etiam ex his, quæ mox adduximus, vinum nõ esse febrientibus concedendum, nisi vel vt medicamentum, vel virium & consuetudinis ratione, aut ab euacuatione peracta, vbi febris magnitudo non obstet. Quod tunc etiam non nisi aquosum nempe aquæ tum colore, tum substantia simile sit perspicuum splendidum, atque purum, parcius tamen a principio,vbi verò iam prope est, vt morbus soluatur, amplius est offerendum.

Hæc igitur sunt, quæ ex tempore, currenteque calamo adducere volui in dilucidationem eorum; quæ breuiter, ac compendiosè admodũ hesterna die proferebam in proposita quatuor commemoratorum quæsitorum disputatione; in qua quidem non is profectò sum, qui conten-

tionis

tionis cupidus, ſed veritatis amicus, & cultor haberi velim; quæ quidem veritas, cum ſæpe lateat, non niſi duorum lapidum conflictu perinde ac ignis, qui ſtatim ſe ſe excuſſus aperit, excutitur. itaque perpetuò latere oporteret, vnde fieret, vt ea non perſpecta maxima inconſtantia cum damno, & dedecore verſarentur omnes. Quare meritò ſibi laudem comparant, quos illius indagandæ inuaſit amor. Vt igitur vtriuſque noſtrum ingenij attritu veritas tandem prodeat, hæc conſcribere volui, vt ſi aliquando contraria aliquibus diſplicere cæperint, noſtram hanc ſententiam amplecti poſſint.

FINIS.

COMMEMORATORVM IN OPERE, AVCTORVM NOMINA.

Actuarius.
Aetius.
Diuus Ambroſius.
Antonius Fumanellus.
Ariſtoteles.
Auerroes.
Augerius Ferrerius.
Auicenna.
Brachelius.
Braſaol us.
Cato de re ruſtica.
Celſus.
Columella.
Dioſcorides.
Donatus ab altomari.
Exiodus.
Fernelius.
Fracaſtorius.
Galenus.
Hieremias Triuerius.
Hieronymus Mercurialis,
Hieronymus montuus.
Hippocrates.
Manardus.
Mathiolus.
Meſues.
Oribaſius.
Paulus.Egineta.
Plato.
Plinius.
Serapio.
Trincauellius.
Thuci dides.
Valeſius.
Zoar.

Errata ſic corrigito.

calores	92.	9	*colores.*
currentque	117.	30	*currentique*
glaucorem	113.	12	*glauconem*
opporcet	114.	29	*opportet*
oppoſito	97	16	*eppoto*
periculi	61	5	*periculo*
præſerijm	114	12	*præſertim*
ſcribentem	10	16	*ſcribente*
temperis	104	4	*temporis*
veneneſa	1	15	*venenoſa*
vuiuerſum	71	15	*vniuerſam*